

ЗМІСТ

ПРЕС-СЛУЖБА МОН УКРАЇНИ ІНФОРМУЄ	3
ВІЗИТНА КАРТКА	
Хачатур Хачатурян. Київський міжнародний університет: історія, сучасність і перспективи розвитку	7
ОСВІТА І СУСПІЛЬСТВО	
Анастасія Некряч. Реалізація освітніх стандартів ЮНЕСКО — запорука входження України в європейський цивілізаційний простір	11
Олександр Пилипенко. Превентивна парадигма у дискурсі аксіологічних соціальних комунікацій в освіті	23
Світлана Рудаківська. Школа — КиМУ: партнерство в освіті	33
ПРОБЛЕМНЕ ПИТАННЯ	
Іван Ющук. Постколоніальне суспільство і мова викладання	42
Ольга Чебанова. Сучасність і людина як проблема в аспекті культурологічного підходу	54
ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА	
Оксана Кузьмич. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання мовленнєвого етикету у молодших школярів	62
ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ	
Дмитро Москальов. Аксіологічні проблеми сучасної Японії	70
СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Тетяна Вяткіна. Методичні підходи до формування фахівців туристичної галузі	79

Аліса Лукашенко. Методологія викладання дисциплін гуманітарного циклу:
європейські орієнтири для сучасної вищої школи 86

СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА

Олександр Безручко. Деякі аспекти підготовки режисерів кіно і телебачення
у вищій школі 93

Григорій Десятник. Кінотелемонтаж як академічна дисципліна 101

Вища освіта і наука: огляд періодичних видань 109

Contents 127

Головний редактор — К.М. Левківський

Редакційна колегія: К.С. Абдієв (Казахстан); В.П. Андрущенко; В.Д. Бази-
левич; В.І. Бондар; П.І. Гнатенко; А.А. Гриценко; О.А. Грішнова; Л.В. Губерський;
Т.-Л. Деордіца; Р.О. Додонов; М.Б. Євтух; Т.О. Коломієць; А.Є. Конверський;
В.Г. Кремень; А.І. Кузьмінський; В.І. Кушерець; Ю.Г. Лисенко; В.І. Міщенко;
І.Ф. Надольний; М.П. Орзіх; І.Ф. Прокопенко; В.К. Суханцева; В.Я. Тацій; О.В. Тимо-
щук; О.Л. Шевнюк; В.С. Щербина

Над випуском працювали: В.І. Карасьов, В.П. Розумний, Л.В. Кирпич, Ю.М. Слуцька
— відповідальний секретар, Ю.М. Проценко, К.М. Кононученко, С.А. Торба, Л.С. Ку-
лешова, О.С. Кузуб, І.А. Олійник, Л.І. Жиборовська

*На першій сторінці обкладинки — студенти та викладачі Київського
міжнародного університету.*

Індекс журналу в каталозі передплатних видань України: 21876
Індекс журналу із щомісячним додатком з шести зразків нових видань: 89538

*Журнал “Вища школа” внесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть
публікуватися результати дисертаційних робіт з педагогіки (Постанова президії ВАК України
від 22.12.2010 № 1-05/8) та філософії (Постанова президії ВАК України від 01.07.2010
№ 1-05/5) на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.*

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України. Свідоцтво КВ № 12864-1748ПР
від 27.06.2007. Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою
автора та редакції. Редакція не обов’язково поділяє думку автора. Відповідальність за
достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несуть автори
публікацій. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Адреса редакції: 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28.

Тел.: (044) 272-42-91; **факс:** (044) 234-23-36.

E-mail: slutska@society.kiev.ua **http:**://www.znannia.com.ua

Видавець — Видавництво “Знання”, 01030, м. Київ, вул. Стрілецька, 28

Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3596 від 05.10.2009 р.

Підписано до друку 29.01.2016. Формат 70x108 1/16.

Папір офс. № 1. Друк офс. Гарнітура Academy.

Ум. друк. арк. 11,2. Обл.-вид. арк. 11,2. Наклад 450 пр. Зам. №

Прем'єра театрального відділення КиМУ на сцені Київського театру “Браво”

30 січня на сцені драматичного театру “Браво” студенти театрального відділення Київського міжнародного університету, разом зі своїм наставником, народним артистом України Л. Сомовим, представили глядачам спектакль “И ...заплачут бомжи” за п'єсою М. Горького “На дні”.

Від перших хвилин спектаклю глядачі поринають у світ масок та образів, непростих відносин мешканців нічліжки, досить складних мізансцен, яскравих акторських реакцій, які і здивували, й порадували. Спектакль, у якому взяли участь студенти 1-го та 3—4-го курсів Інституту телебачення, кіно і театру КиМУ (директор — заслужена артистка України Н. Ільїна), а роль Луки, білобородого старця у світлих одягах і з чорною душею, блискуче зіграв сам Лев Сомов, став репертуарним для Київського драматичного театру “Браво”.

Що стосується публіки, то охочих побачити постановку зібралось стільки, що довелося ставити додаткові стільці. Не оминули прем'єру і члени ректорату Київського міжнародного університету на чолі з президентом університету, професором Х. Хачатуряном. Завдяки творчому і науково-педагогічному потенціалу Київського міжнародного університету, прекрасній матеріальній базі студентам не звикати працювати на про-

фесійних сценах, адже в університеті працює студентський театр “Ковчег” з обладнаною сценою та глядацькою залогою на 100 осіб, до їхніх послуг також сцена актової зали на 1300 місць. Студенти різних випусків — активні учасники всеукраїнських та міжнародних фестивалів: Відкритого дитячого фестивалю мистецтв “Золотий ключик” у м. Бердянську, Театрального фестивалю “Джойфест”, Всеукраїнського фестивалю “Через терни до зірок” та ін.

Постановки випускних спектаклів майстерень народних та заслужених артистів України Л. Сомова, О. Роєнка, Ю. Кочевенка — це завжди подія в житті Київського міжнародного університету.

Нині випускники театрального відділення, пройшовши театральну школу Інституту телебачення, кіно і театру КиМУ, здолали конкурсний відбір і отримали місця у провідних театрах Києва та інших міст (Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки, Академічний драматичний театр юного глядача “ТЮГ на Липках”, Київський академічний Молодий театр, Муніципальний театр “Київ”, Київський театр мюзиклу “Комільфо”, Київський драматичний театр “Браво”, Київський молодіжний театр “Тисячоліття”, “Вільний театр” Артура Артіменьева.

Тренінг для представників органів студентського самоврядування ВНЗ

6—7 лютого на базі кафедри міжнародної економіки Кіровоградського національного технічного університету відбувся тренінг для пред-

ставників органів студентського самоврядування ВНЗ Кіровоградської та Черкаської областей, співорганізаторами якого став МОН України

спільно із провідними молодіжними студентськими організаціями. У роботі тренінгу взяли участь студенти 15 навчальних закладів Кіровоградщини й Черкащини.

Серія тренінгів “Stud Activ” з діяльності студентського самоврядування стартувала ще минулого року. Головна мета цього інформаційно-освітнього проекту МОН України, Української асоціації студентського самоврядування, студентської ініціативи “Чисті виші” — формування у вищих навчальних закладах дієвого студентського самоврядування, вироблення практичних навичок участі студентів у вдосконаленні організації навчального процесу, реалізації різних проєктів, створення студентських медіа, а також участі студентів у забезпеченні прозорості діяльності ВНЗ.

Як зазначила Ольга Криворучко, помічник першого заступника міністра Інни Совсун, розробники програми тренінгів зібрали весь найкращий досвід ВНЗ країни з усіх основних проблемних моментів, пов'язаних зі студентським самоврядуван-

ням. Багато студентів не зовсім задоволені якістю навчального процесу в університетах і бажають змін на краще. Органи студентського самоврядування мають відповідні повноваження, а значна кількість слухачів тренінгів у різних містах України свідчить про те, що самі студенти зацікавлені у змінах і мають бажання допомогти їх втіленню.

Під час тренінгу в.о. першого віце-президента Української асоціації студентського самоврядування Олександра Новик розповіла про правові та організаційні аспекти діяльності студентського самоврядування у ВНЗ відповідно до Закону про вищу освіту; про взаємодії органів студентського самоврядування з адміністрацією вишу. Також розглядалися питання впливу органів студентського самоврядування на організацію навчального процесу та якість освіти; організації виборів студентського самоврядування; шляхи подолання корупції; взаємовідносини зі студентськими профспілками, робота студентських медіа, фінансування самоврядування.

Наукові розробки ВНЗ зміцнять обороноздатність України

12 лютого у Національному університеті “Львівська політехніка” відбулася спільна нарада представників Міністерства освіти і науки України та Державного концерну “Укроборонпром”, під час якої були підписані Меморандуми про співпрацю між Укроборонпром та низкою вищих навчальних закладів, наукових установ західного регіону України.

Як зазначив заступник міністра освіти і науки Максим Стріха, цього року за результатами прозорих кон-

курсів було збільшено фінансування університетської науки. Це дасть змогу активізувати і науково-дослідні розробки в оборонній галузі. Зараз МОН завершує формування нового переліку пріоритетних наукових тематик, призначених для реалізації на підприємствах “Укроборонпрому”.

Заступник генерального директора ДК “Укроборонпром” Юрій Пащенко підкреслив, що для оборонного комплексу країни настав новий етап — етап оновлення. Це стосується нової високоточної військової

техніки, роботизованих комплексів, зокрема, танкових, безпілотних літальних апаратів не лише для розвідки, а й ураження ворожої військової техніки. ВНЗ України нині спеціалізуються на широкому діапазоні розробок: це бронетанкова техніка, двигуни, системи електронної розвідки, матеріалознавство, безпілотні літальні апарати тощо. Так, за розробками Національного університету “Київський політехнічний інститут” розпочато серійний випуск безпілотників.

Свої підписи під Меморандумом поставили очільники Національного університету “Львівська політехніка”, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Ужгородського національного університету, Хмельницького національного університету, Інституту фізичної оптики імені О.Г. Влоха та Інституту термоелектрики. Сторони домовилися про співпрацю у сфері підготовки кадрів для підприємств концерну.

У Меморандумі йдеться також про організацію взаємодії підприємств концерну з освітніми і науковими закладами при виконанні науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, інших проектів

з оборонної тематики. Документ передбачає модернізацію навчальних програм ВНЗ, організацію стажування та навчальної практики студентів на підприємствах “Укроборонпрому”, залучення фахівців концерну до визначення тематики курсових та дипломних робіт студентів.

Учасники наради відвідали виставку науково-технічних досягнень учених і розробників Львівської політехніки. Слід зазначити, що львів’яни накопичили цінний досвід у прикладних дослідженнях і розробках, що мають військово-оборонний характер. Починаючи з перших повоєнних років, вони виконали десятки замовлень, зокрема, для підприємств приладобудівної і радіотехнічної галузей, що входили до військово-промислового комплексу. Актуальність відновлення і розвитку такої співпраці у сучасних умовах продиктована потребою якісно зміцнити оборонний потенціал країни.

Особливе зацікавлення у гостей викликали, зокрема, літальні безпілотні апарати, які запропонували науковці Інституту геодезії. Це прилади, що дозволяють з високою точністю визначити за спалахами місцезнаходження ворожих вогневих точок. Привернули увагу й експонати науковців Інституту хімії Львівської політехніки, які розробили гелеві пов’язки, що дозволяють ефективніше лікувати опіки та рани.

Українські нагороди на II зимових Юнацьких Олімпійських іграх

23 лютого у столичному аеропорту “Бориспіль” зустрічали Олімпійську збірну України, яка повернулася з II зимових Юнацьких Олімпійських ігор. Зимові ігри відбувалися

у норвезькому Ліллекхаммері 12—21 лютого.

У рамках змагань наші спортсмени продемонстрували високу майстерність. В активі юних українців — три

нагороди. У гонці переслідування “золото” біатлоністки Христини Дмитренко стало першою медаллю найвищого гатунку для України на зимових Юнацьких Олімпійських іграх. Срібну нагороду нашої країні приніс наймолодший спортсмен олімпійської збірної Іван Шмуратко, який у змішаних командних змаганнях з фігурного катання з товаришами по команді посів друге місце. “Бронза” сноубордистки Дарини Кириченко у змаганнях змішаних команд — це перший здобуток в історії українського сноубордингу на найпрестижнішому спортивному форумі світу.

Слід зазначити, що наші юні олімпійці у надзвичайно жорсткій

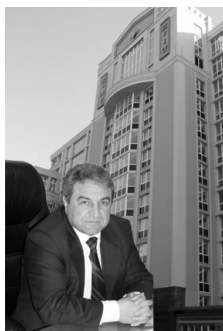
конкуренції з найкращими атлетами світу зуміли потрапити до топ-10 у біатлоні, сноубордингу, фігурному катанні, лижному двоборстві, санному спорті, лижних гонках, скелетоні.

23 українців представляли нашу країну на найпрестижніших змаганнях у дев'яти видах спорту: біатлоні, лижному двоборстві, фігурному катанні, санному спорті, стрибках на лижах з трампліну, лижних гонках, гірськолижному спорті, сноубордингу та скелетоні.

Загалом 1100 атлетів із 71 країни світу віком від 14 до 18 років протягом десяти днів розіграли сімдесят комплектів нагород в усіх традиційних 15 зимових дисциплінах.

УДК 378.4(477-25)

КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Визнання Київського міжнародного університету як провідного вищого навчального закладу — це результат самовідданої праці професорсько-ви-кладацького складу, студентів і випускників протягом більш ніж 20 років. А починався університет з невеликого колективу моїх однодумців, прекрасних професорів, які свого часу навчали мене і в недалекому 1994 році під-ставили своє плече. Це Іван Ющук, Євгенія Павленко, Маргарита Воро-ніна, Ольга Стеценко.

Як кажуть мудрі, дорогу долає той, хто йде вперед. Саме цей принцип, а також професіоналізм, культура, патріотизм, толерантність були покладе-ні в основу підготовки національної політичної, економічної та наукової еліти України.

Використовуючи передовий досвід вітчизняних і зарубіжних вищих на-вчальних закладів, Київський міжнародний університет готує фахівців за ОКР “бакалавр” та “магістр”, має свою аспірантуру, докторантуру, три науково-дослідні інститути. Суттєвою перевагою КиМУ є вивчення іно-земних мов, серед яких, крім європейським, належна увага приділяється мовам країн Близького Сходу та Африки. Навчальний процес в універси-теті здійснюється двома мовами — українською та англійською.

Забезпечення високої якості освіти неможливе без її поєднання з науко-вою роботою, метою якої є забезпечення реалізації державної політики у сфері науки, науково-технічної, інноваційної діяльності. Розпочинав наукову діяльність колектив університету з опрацювання теми “Входження України у світове співтовариство” (1994—2000), на сучасному етапі в УКРІНТІ зареєстровано шість тем, над виконанням яких колектив працює і дотепер. Починаючи з 2002 року університет видає “Вісник Київського міжнарод-ного університету” в таких серіях: “Іноземна філологія”; “Журналістика, медіалінгвістика, кіномистецтво”; “Педагогічні науки”; “Психологічні нау-ки”; “Літературознавчі студії”; “Міжнародні відносини”; “Економіка і пра-во”. А з 2005 року університет став одним із засновників журналів “Наше право”, “Європейські перспективи”, “Український соціум”.

У будь-якій справі найголовніше — це кадри, є кадри, буде й школа. Я вірю в те, що наукові відкриття, які допоможуть українському поступу,

народжуватимуться в Київському міжнародному університеті. Запорукою цього є мої колеги, видатні науковці, відомі не лише в нашій державі, а й далеко за її межами: професор Л. Артемова, завідувач відділу аспірантури, доктор педагогічних наук; професор І. Ющук, мовознавець, літературознавець, перекладач, журналіст, член Національної спілки письменників України, завідувач кафедри слов'янської філології і загального мовознавства; професор Р. Іванова (Іванченко), талановита письменниця, лауреат Національної премії України імені Т.Г. Шевченка, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики; професор О. Мушкудіані, директор НДІ філології КиМУ, завідувач кафедри української і світової культури та літератур, член Національної спілки письменників України, доктор філологічних наук; професор А. Некряч, проректор з наукової роботи, доктор політичних наук; професор І. Волженцева, завідувач докторантури, доктор економічних наук та ін.

Науково-педагогічні працівники університету отримали 19 патентів та охоронних свідоцтв. Станом на 2015/16 навч. рік у Київському міжнародному університеті працюють 13 заслужених діячів науки і техніки, заслужених працівників освіти, діячів мистецтв та артистів; два академіки державних галузевих академій наук України; 15 членів закордонних академій та асоціацій; три члени-кореспонденти закордонних академій наук.

Центральною фігурою нашої діяльності був, є і надалі залишається студент, майбутній високопрофесійний фахівець, освітньо-наукова підготовка якого ґрунтується на трьох китах — дисципліні, субординації та професіоналізмі.

Університет має одну з найсильніших в Україні програм участі студентів у конкурсах з міжнародного публічного, гуманітарного та кримінального права. Наші студентські команди входять до переліку найсильніших команд Європи. Як переможці національних раундів команди КиМУ представляли університет та Україну на Міжнародних конкурсах з міжнародного публічного права імені Ф. Джессопа у Вашингтоні, США (2009); міжнародного права імені Б. Телдерса у Гаазі, Нідерланди (2010); міжнародного гуманітарного права імені Ф. Мартенса у Москві, РФ (2011). У 2015 році команда студентів КиМУ посіла 2-ге місце у національному раунді Конкурсу з міжнародного права імені Б. Телдерса.

Міжнародна діяльність КиМУ спрямована на втілення в життя основних положень Болонської декларації, забезпечення входження системи вищої освіти України в єдиний європейський освітній простір завдяки розвитку співпраці з навчальними закладами Європи і світу.

З урахуванням вимог сьогодення Київський міжнародний університет бере активну участь у проектах ЄС TEMPUS, "Еразмус Плюс," "Горизонт 2020".

Починаючи з 2004 року шість проектів університету отримали фінансування Європейської комісії у межах програми TEMPUS і були реалізовані у співпраці з такими європейськими університетами:

- Технологічний інститут Західної Македонії (Греція);
- Політехнічний університет Каталонії (Іспанія);

- Університет Кордобі (Іспанія);
- Штутгартський університет (Німеччина);
- Римський університет “La Sapienza”;
- Пармський університет (Італія);
- Ризький технічний університет (Латвія) та ін.

Підготовку студентів до професійної діяльності на рівні світових стандартів Київський міжнародний університет успішно здійснює у співпраці з Вищою школою бізнесу в м. Домброва-Гурніча (WSB, Польща) та Інститутом професій бізнесу і моргівлі (IPAC, Франція), Сопотською вищою школою (Польща) та Вищою школою менеджменту інформаційних систем (ISMA, Латвія). Рекомендовані програми підготовки дають широкі можливості для професійної реалізації випускників як в Україні, так і на території Європейського Союзу і за його межами.

Така співпраця сприяє успішній реалізації проекту “Міжнародний лектор”, у межах якого науковці європейських університетів читають лекції студентам КиМУ (мова викладання англійська), зокрема професор Сілезького політехнічного університету (Польща) Олександра Синовець — з питань соціальної комунікації та реклами; професор Дюссельдорфського університету (Німеччина) Рикардо Менгхі — з питань світової економіки; професор Віденського університету, директор Інституту австрійських та інтернаціональних літературних процесів, доктор Герберт Арлт; 6-годинний скайп-тренінг Олени Черепанової, доктора психології Кембриджського коледжу та Массачусетської школи професійної психології (США) — у межах глобальної програми “Лікарі без кордонів” та ін.

У межах програми міжнародних та громадських зв'язків, часті гості в університеті Надзвичайні та Повноважні Посли країн, акредитованих в Україні, зокрема США, Великої Британії, Індії, Молдови, Узбекистану, Грузії, Кореї, Чехії, Німеччини, Таджикистану, Словаччини, Португалії, Швеції, а також міжнародних представництв: 2014 рік — координатор, Посол ОБСЄ в Україні, Вайдотас Верба; відомий фахівець з питань публічної дипломатії, міністр-радник Державного департаменту США, Вівіан Вокер; 2015 рік — радник ПРООН з демократичного управління в Україні, Маркус Бренд; експерт ЄС Олів'є Ведрін (Франція) та ін.

В університеті впродовж останніх семи років надаються освітні послуги іноземним громадянам. Загальна кількість іноземців, зарахованих на навчання, становить понад 400 осіб, студенти-іноземці прибули із 12 країн світу, переважно з Китаю, Нігерії, Пакистану, Камеруну, Індії, Кореї, Бангладеш, Таджикистану, Азербайджану, Туреччини, Росії, Грузії та ін.

Те, що якісна українська освіта у поєднанні з європейською, знання іноземних мов — це основа професійного успіху в майбутньому, довели більше ніж 15 000 випускників Київського міжнародного університету, які успішно працюють у посольствах України за кордоном, у юридичних і трансконтинентальних компаніях, на телеканалах, поповнили лави науковців у галузі юриспруденції, філології, економіки, несучи в собі часточку КиМУ і підтверджуючи мудрі слова: “Найщасливіші люди — це не ті, які мають все найкраще, а ті, які беруть все найкраще з того, що мають”.

У нас багато планів і це не просто мрії. Важливо, щоб слова не розходилися з ділом, про що ми і дбаємо. Я глибоко переконаний, що Київський міжнародний університет у майбутньому досягне нових вершин свого розвитку, зробить вагомий внесок у трансформацію української освіти за світовими стандартами і стане повноправним партнером у єдиному європейському освітньому просторі.

Хачатур Хачатурян, президент Київського міжнародного університету, кандидат філологічних наук, професор

УДК 37.014:37.018.55

**Анастасія
Некряч**

Проректор з наукової роботи Київського міжнародного університету, доктор політичних наук, професор

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ ЮНЕСКО — ЗАПОРУКА ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

У статті розглядаються питання вдосконалення вітчизняного освітнього простору в контексті стандартів спеціалізованої структури ООН — ЮНЕСКО як запорука входження України у європейський цивілізаційний простір.

Ключові слова: ООН, ЮНЕСКО, неперервна освіта, школи ЮНЕСКО, програми кафедри ЮНЕСКО, партнерство, цивілізаційний простір, європейський вибір.

Сучасний світ характеризується складними глобалізаційними та інтеграційними зрушеннями, які несуть у собі не тільки загальноцивілізаційні блага, а й значну кількість проблем політичного, економічного та гуманітарного характеру. Ці непересічні виклики вносять суттєві корективи в політику держав, потребують об'єднання зусиль міжнародної спільноти, міжнародних організацій як гарантів запобігання новим загрозам. Жорсткі реалії зумовлюють потребу вибудувувати формат відносин на засадах міжнародного права, діалогу, багатоманітності етносів, їхніх культурних, мовних ознак. У таких умовах освітня діяльність набуває першочергового значення в низці завдань для кожної держави та світової спільноти в цілому. Україна як повноправний член цієї міжнародної системи не становить винятку з цього правила.

Метою пропонованої статті є розкриття механізмів удосконалення вітчизняного освітнього простору в контексті стандартів однієї із найповажні-

ших спеціалізованих організацій ООН — ЮНЕСКО та їх впливу на реалізацію Україною курсу на європейську інтеграцію, яка закладає підвалини політичного, економічного й соціального розвитку держави, що водночас потребує вдосконалення багатьох секторів внутрішньої політики, включаючи освітню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблематики свідчить, що науковці приділяють значну увагу цим питанням. Теоретичні засади і практичні напрацювання розкриті у працях таких науковців, як С. Ніколаєнко, Т. Левченко, О. Локшина, К. Нужненко, О. Верхогляд, Ю. Романовська, О. Романовський, В. Савельєв та багатьох інших.

Узагальненим висновком наукових розвідок є те, що освіта виступає ключовою ланкою процесу формування гуманістичних підходів, розбудови цивілізованого громадянського суспільства, інструментарієм “перезавантаження” колишніх цінностей в освітній сфері та підвищення її ролі у становленні демократичної, правової, соціально спрямованої української держави, а також важливою передумовою успішного входження її до європейського освітнього простору.

Складні, суперечливі процеси, які відбуваються на теренах нашої країни, та її понад 25-річна історія засвідчують, що кардинальна зміна концепції освіти та адаптація її до завдань, які вирішуються на нинішньому етапі державотворення, стають нагальною потребою сьогодення. Додатковим чинником перетворень виступають внутрішні й зовнішні виклики, які потребують прискореного проведення структурних системних реформ у багатьох галузях, у тому числі суттєвих трансформацій освітнього середовища.

Для реалізації цих стратегічно важливих завдань наша держава може скористатися практикою інших країн та напрацьованим досвідом міжнародної спеціалізованої організації, структур ООН з питань освіти, науки та культури — ЮНЕСКО. Організацію по праву вважають універсальною, оскільки вона об’єднує велику кількість учасників: 192 країни, 7 асоційованих держав, дві країни-спостерігачі, 10 міжнародних організацій. З часу утворення, а це листопад 1945 року, організація діє як потужний освітній, науковий і культурний та дипломатичний форум, рішення якого не тільки охоплюють локальні, регіональні, континентальні утворення, але й мають загальнопланетарне значення, вселяючи мільярдам людей надію на справедливе життя, можливість отримання освіти, доступ до надбань людства.

ЮНЕСКО послідовно здійснює політику, спрямовану на дотримання загальнолюдських цінностей, докладає чимало зусиль, аби загальносвітова безпека, дотримання миру, захист прав і свобод стали нормою для всіх народів незалежно від ознак раси, статі, мови, релігії, об’єднуючи для цього зусилля всіх держав-членів, використовуючи розгалужену інституційну структуру, гнучку систему підготовки й прийняття рішень. Це дає змогу не тільки виокремлювати ключові підходи в секторах освіти, природних, соціальних та гуманітарних наук, культури, комунікації та інформації, але й задавати вектор їхнього розвитку, конкретними діями підтверджувати, що сталий, безкомпромісний світ можна побудувати не лише на економічних і

політичних угодах держав, а й на засадах інтелектуальної та моральної солідарності людей.

Реалізації цієї загальнопланетарної мети сприяє велика кількість короткострокових, середньострокових та довгострокових міжнародних програм і проектів. Вони допомагають формувати відповідні цінності й стандарти, солідарну відповідальність за стан і перспективи в освітній сфері. Адже доступ до базової освіти, ліквідація неписьменності, концепція неперервної освіти, запобігання дискримінації в освітньому просторі стають гарантією соціального прогресу, виживання та співіснування в цьому взаємозалежному світі. До найбільш стратегічних можна віднести програму “Освіта для всіх”, головною метою якої є реалізація права людини на освіту незалежно від статі, віку, соціального становища, етнічної та расової належності. Причому йдеться не тільки про невеликі, нечисленні етноси, країни “третього світу”, а всі без винятку країни, в яких у цьому є потреба. Природно, що для виконання поставленої мети потрібні кадри. Тому підготовка працівників освіти — в тому числі вчителів навчальних закладів; працівників, котрі займаються поширенням письменності; спеціалістів широкого профілю з метою охоплення навчанням як дітей, так і дорослих, передусім населення в сільській місцевості; спеціалістів, які зможуть обґрунтовано мотивувати людей до навчання, — визначена пріоритетним напрямом у цій програмі.

Ще одна досить відома програма “Розробка і втілення політики в галузі освіти” та споріднена з нею програма “Освіта, підготовка кадрів і суспільство”, спрямована на підтримку країнами — членами ЮНЕСКО заходів щодо проведення державами збалансованої політики в галузі освіти, забезпечать ефективне функціонування освітніх систем, здійснення права на освіту для всіх без винятку людей, а також реалізацію рівного права на освіту та можливості успішного навчання.

Такий підхід цілком виправданий тим, що на планеті більше мільярда неписьменних людей. Не зважаючи на зусилля світової спільноти, тенденція до їх збільшення продовжує зберігатися. Тому, починаючи з 60-х років ХХ ст., ЮНЕСКО цілеспрямовано здійснює комплекс заходів, покликаних сприяти скороченню цього вражаючого показника, подоланню порога неписьменності.

Актуальність названих вище програм зумовлена ще й загальною тенденцією до демократизації міжнародного життя, що напряду передбачає демократизацію освіти, вдосконалення освітніх систем у частині надання людям можливості отримати початкову освіту, навчання дорослих, жінок та забезпечення неперервної освіти впродовж життя.

Держави, які є членами ЮНЕСКО, неодноразово могли переконатися в ефективності дій цього міжнародного інституту, який, використовуючи багатоманітні нормативно-правові важелі, спрямовує свою превентивну дипломатію на ліквідацію “гарячих фронтів” непорозуміння, підозрілості, ворожнечі між людьми, захищає природні права етносів, народів, націй, привертає увагу світової спільноти до унікального й неповторного їхнього надбання, природної спадщини, надає великій кількості людей змогу не тільки подолати бар’єр неписьменності, але й допомогти стати їм повноправними членами суспільства. Такі гуманістичні підходи допомагають усвідомити,

що всі люди рівні й не повинно бути вищих і нижчих рас, етносів, народів, націй та що людська гідність є найвищим пріоритетом з-поміж усіх багатств світу.

Завдяки об'єднаним зусиллям світової спільноти ЮНЕСКО стала своєрідним каталізатором діалогу і зближення позицій людей на основі компромісу, консенсусу, плюралізму думок через визнання цілісності світу, його неповторності й унікальності, що не залишає жодному з учасників шансів на “солну” партію в цьому взаємозалежному світовому середовищі.

Україна як суб'єкт міжнародного права, учасник міжнародних відносин, засновник ООН, повноправний учасник ЮНЕСКО (з травня 1954 року), що володіє унікальним культурним надбанням, визначила у своїй зовнішній політиці орієнтир на тісні зв'язки з європейськими країнами, європейськими структурами і водночас проводить зважену гуманістичну політику, співпрацюючи з ЮНЕСКО в різних сферах її компетенції, беручи участь у спільних програмах та міжнародних проектах і заходах. У цей повноводний потік багатосторонніх зв'язків Україна увійшла з чітко визначеними пріоритетами загальнолюдських цінностей, які становлять свого роду аксіоми й не підлягають будь-яким поступкам, компромісу та обговоренню. Започаткована політична, економічна, а з нею культурно-освітня й науково-технічна інтеграція має у перспективі забезпечити не тільки впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці й техніці, а й поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у європейський освітній простір.

Такий зовнішньополітичний вектор зумовив необхідність виконання різноманітних спільних проектів, пов'язаних із подоланням неписьменності, програми формування загальної культури і пошуку механізмів співіснування, збереження миру, недопущення пропаганди війни, насильства й ненависті між народами, засобів узгодження глобальних, регіональних, національних інтересів, зміцнення місії й функції ЮНЕСКО як морального та інтелектуального етичного центру в системі ООН.

Серед них варто виокремити такі програми, як “Діалог культур та цивілізацій”, “Превентивна освіта проти СНІДу”, “Поширення серед дітей усього світу культури ненасильства та миру”, “Охорона довкілля”. Саме реалізуючи їх, наша держава долучилась до спільної відповідальності за розвиток освітніх систем, розробку загальної концепції поширення письменності, вдосконалення змісту й методів навчання, дослідження і впровадження педагогічних новацій, координації шкільного і позашкільного навчальних процесів, розвитку педагогічної і суміжних наук.

Підтвердженням такої зацікавленості можна вважати приєднання в 70-х роках ХХ ст. України до проекту асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Станом на 1 січня 2016 року їх в нашій країні налічується 73 школи і 50 клубів. Загалом таких шкіл більш ніж 9 тис. у 180 країнах світу. Асоційовані школи вирішують конкретні питання забезпечення якісної освіти кожній людині. У ній закладені основоположні освітні принципи: *вчитися, щоб знати; вчитися, щоб уміти; вчитися жити; вчитися жити разом.*

Аналіз діяльності багатьох асоційованих шкіл України дає підстави стверджувати, що їхня багатоманітна робота, ініційована викладачами і

учнями, спрямована на формування в сучасній молоді стійких ціннісних орієнтирів на європейські цінності та стандарти, оскільки освіта широко відкрита до взаємозбагачення різних культур, сприяючи діалогу між ними.

У цьому контексті заслуговує на увагу робота Гуманітарної гімназії “Гармонія” (Київ), яка впродовж тривалого часу має статус асоційованої школи¹. За ініціативою викладачів та учнів тут постійно проводиться багато навчальних, виховних, наукових заходів, у ході яких ведуться конструктивна дискусія та діалог з нагальних питань освіти, міжнародних відносин. Подібні форми дають можливість молоді скористатися безцінним громадським, політичним і культурним досвідом, досвідом міжнародного спілкування, який, безумовно, стане корисним їй у майбутньому. Ціннісна парадигма, яку реалізує гімназія, включає: різноманітні форми, методи, технології, моделі, продуктивні ідеї з метою створення єдиного європейського освітнього простору школи, адаптованого до постійних змін у соціальному середовищі. Адже діалог і взаємодія європейських та українських духовних цінностей і культур — це вагомий важіль в реалізації концепції європейської інтеграції.

За таких умов підвищується роль неформальної освіти як необхідної умови побудови педагогіки громадянського суспільства для формування самостійного, незалежного мислення особистості, її готовності до прийняття й розуміння думки іншого, об'єднання задля досягнення спільних цілей. Важлива роль у цьому процесі відводиться STEM-центрам для розвитку вмінь співпраці, комунікації та креативності особистості, реалізації освітніх ініціатив, для поширення ідеї “Я — українець, а отже — європеєць”, розуміння феномену свободи не тільки в контексті його історичної трансформації й багатоаспектного усвідомлення свободи вибору в освіті та врахування національних особливостей реалізації свободи в освіті в країнах ЄС і в Україні.

Діяльність шкіл закладає основу для формування сталих ціннісних орієнтирів у молоді, розкриваючи їй доступ до світових надбань культурної спадщини. На нашу думку, асоційовані школи ЮНЕСКО — це проект майбутнього, нового формату змісту освітнього простору, які дають можливість для розширення культурних зв'язків, стосунків, формування нової педагогічної ментальності. Досвід таких шкіл є повчальним за багатьох обставин: оптимізації життєвих компетентностей учасників освітнього процесу, здійснення полікультурної освіти, розвитку партнерських зв'язків між школами України та країн світу, вивчення надбань людства з метою створення сприятливих умов для реалізації особистісного потенціалу учнів, поширення інформації про українську культурну та світову спадщину.

Заслуговує на увагу діяльність гімназії міжнародних відносин № 323 (м. Київ), асоційованої школи з 2001 року, яка також активно розвиває багатопланове міжнародне співробітництво, вибудовує дитячу дипломатію, свідоме ставлення до культурної спадщини, власного здоров'я та навко-

¹ Сайт Гуманітарної гімназії “Гармонія” [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.harmony-gymnasia.kiev.ua/?page=sertunes>.

лишнього середовища². Цьому сприяє реалізація просвітницької програми щодо здорового способу життя, поширення інформації про ООН та ЮНЕСКО, розвиток міжкультурної комунікації. Гімназія як інноваційний навчальний заклад на теренах України розповсюджує позитивний досвід у галузі освіти і виховання, відзначає тематичні дні, визначні пам'ятні дати та міжнародні свята під егідою ЮНЕСКО, реалізує більше десятка експериментальних програм, формує повагу до національних культурних цінностей українського та інших народів, громадянських цінностей, поширює знання про міжнародні стандарти з прав людини та дитини, впроваджуючи найсучасніші інноваційні педагогічні технології, спрямовані на оптимізацію життєвих компетентностей учасників освітнього процесу.

Отже, асоційовані школи дають змогу відчувати себе частиною цього глобалізованого суперечливого світу, усвідомити свою солідарну відповідальність за все, що відбувається не тільки в нашій країні, але й в інших регіонах і континентах. До того ж вони виконують особливу суспільну місію, оскільки виступають своєрідним інтелектуальним, психологічним, ментальним, духовним мостом між різними групами соціуму, прискорюючи тим самим інтеграційні процеси та адаптацію вітчизняної освіти до європейського освітнього простору.

Автор має всі підстави вважати, що молоде українське покоління, за своївши в цих школах основоположні, ключові засади, привнесе в державотворчий процес, в українське культурне середовище широкий кругозір, нове бачення й розуміння життя, усвідомлення того, що ми, українці, — одна сім'я і водночас — частина світової спільноти й культури, і захист загальнолюдських цінностей, вирішення існуючих проблем — спільна справа для всіх. Школи допомагають сформувати відчуття гордості за те, що ми — громадяни незалежної держави, яка в нелегких умовах виборює й захищає свою цілісність і суверенність, про яку мріяв духовний і культурний геній українського народу Тарас Григорович Шевченко, в освітній спадщині котрого закладено одвічне прагнення до гармонійного, мирного життя, гідного не тільки українців, а й усіх людей планети Земля. Тому значення асоційованих шкіл є неопіненним і їхня роль та місце в державотворчих процесах з часом буде тільки зростати.

Освітні стандарти ЮНЕСКО впроваджуються в Україні через відповідні програми кафедр ЮНЕСКО, засновані в 1992 році. У світі їх налічується 854, а в нашій країні — 14. Мета таких кафедр — підготовка й розвиток програм у сфері вищої освіти, заохочення міжуніверситетського співробітництва та створення мережі обміну знаннями. Багатофункціональні кафедри реалізують масштабні програми міжнародної діяльності, здійснюють науково-дослідну, навчальну роботу з метою вирішення фундаментальних проблем у філософії, точних, прикладних науках, сфері освіти, культури та виховання, використовуючи для цього нанотехнології, інформаційні технології, що базуються на інтелектуальних комп'ютерно-телекомунікаційних середовищах.

² Сайт Гімназії міжнародних відносин № 323 (м. Київ) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: http://323.kiev.ua/index/proekti_junesko/0-21.

Різноманітну роботу в цьому напрямі демонструють: кафедра лінгвістики (Київський державний лінгвістичний університет); кафедра філософії людського спілкування (Державний університет сільського господарства); кафедра кріобіології (Національна академія наук); кафедра вищої технічної освіти: аналіз інформаційно-прикладних систем (Київський політехнічний інститут “Національний технічний університет”); кафедра прав людини, миру, демократії та міжнародного взаємопорозуміння (Національний університет “Киево-Могилянська академія”); кафедра превентивного виховання та соціальної політики (Академія педагогічних наук); кафедра нових інформаційних технологій в інтересах освіти для всіх (Науково-навчальний центр інформаційних технологій і систем НАНУ та МОН України); кафедра “Духовно-культурні цінності виховання та освіти” (Східноукраїнський національний університет імені В. Даля) та ін.

Участь у програмах сприяє забезпеченню якісно нового рівня навчання і відкриває однаковий доступ мільйонам українців до вищого рівня освіти, даючи змогу молоді здійснювати вільний обмін ідеями і знаннями, через комунікаційну мережу встановлювати зв'язки з метою кращого розуміння цього багатомірного світу, водночас усвідомлюючи спільну відповідальність за майбутнє. На наше глибоке переконання, подібні кафедри створюють унікальний молодіжний майданчик, у межах якого формується сприятливе середовище для освітнього й виховного процесу, відбору талановитої молоді, лідерів, справжніх професіоналів, науковців, які в перспективі зможуть поповнити ряди вітчизняної еліти на всіх рівнях управління та науковий потенціал країни.

Вдосконалення освітньої політики зумовлене не тільки європейським вибором нашої держави, але й внутрішніми і зовнішніми викликами, зокрема анексією Криму, конфліктом на Сході України, які вносять суттєві корективи в стратегію й тактику державних інституцій, зміну концепції та стандартів мислення щодо освітньої галузі.

Справжнім дипломатичним проривом на цьому шляху можна вважати Угоду про асоційоване членство України з Європейським Союзом, яка набула чинності 1 січня 2016 року. Угода — це кардинально новий державницький акт, що охоплює цілу низку сфер з урахуванням зобов'язань у них та часових рамок виконання. Вони присвячені ключовим реформам в економічній галузі та урядуванні, секторній співпраці, що охоплює, зокрема, освіту. Аналізуючи цей політико-правовий документ в частині завдань, визначених у сфері освіти, а це — досягнення Україною рівня держав — членів Євросоюзу, зазначимо, що в ньому окреслені ключові вектори вдосконалення змісту навчання та організації освітніх систем, враховуючи їхнє культурне й мовне розмаїття. Так, в Угоді зазначено, що наша держава і ЄС сприятимуть розвитку співробітництва в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою покращення взаємопорозуміння, активізації міжкультурного діалогу та посилення знань щодо відповідних культур.

У цьому контексті важливою є ст. 431 Угоди, яка зобов'язує сторони активізувати співробітництво в галузі вищої освіти з метою реформування та модернізації, підвищення якості вищої освіти; сприяти зближенню в цій сфері, яка вибудовується відповідно до загальноєвропейської уніфікації,

вимог Болонського процесу; розширювати можливості вищів; підвищувати мобільність студентів та викладачів; спрощувати доступ до отримання вищої освіти, поглиблення співробітництва між ВНЗ, впровадження новітніх досягнень науки, оволодіння сучасними демократичними формами адміністрування; посилювати діалог та співпрацю між студентом і викладачем чи адміністратором; упроваджувати та реалізувати концепції навчання протягом життя.

Комплексна адаптація національної освітньої системи до єдиного європейського стандарту потребує впровадження нових методів, видів, форм освіти і, зокрема, підготовки спеціалістів нового порядку, більш високого рівня.

Зазначимо, що політико-правове поле Угоди про асоціацію дало змогу розширити міжнародне співробітництво та діяльність і нашого, Київського міжнародного університету, який, розвиваючи співпрацю з навчальними закладами Європи і світу, спрямовує свої зусилля на втілення в життя основних положень Болонської декларації, забезпечення входження національної освітньої системи в єдиний європейський освітній простір.

Університет є учасником проектів ЄС Tempus, "Еразмус +", "Горизонт 2020", які сприяють розширенню партнерства з університетами країн Європи, можливості навчання за спільними освітніми проектами, підвищують мобільність студентів та викладачів. Зокрема, за участю нашого університету реалізовано шість міжнародних проектів у межах програми Tempus, що фінансувалася Європейською комісією ЄС, і саме завдяки їм додатково обладнані спеціалізовані кабінети для проведення відеоконференцій, телемостів, комп'ютерні аудиторії, які успішно використовуються в навчальному процесі, аудиторії для читання лекцій провідними європейськими науковцями. Так, наші студенти мали змогу прослухати 20-годинний курс лекцій і семінарів з питань соціології масових комунікацій доктора наук Олександра Синовця (Сілезький технологічний університет, Польща); 30-годинний курс лекцій і семінарів з питань Європейської системи та регулювання ринку конкуренції доктора наук Рикардо Менгхі (Дюссельдорфський університет, ФРН); 6-годинний скайп-тренінг з питань поведінки людини в критичних ситуаціях та подолання післястресового синдрому (в межах програми "Лікарі без кордонів") доктора наук Олени Черепанової (Кембриджський коледж, Массачусетська школа професійної психології, США).

Додаткові можливості для професійної підготовки студенти отримали завдяки взаємовигідному партнерству Київського міжнародного університету з Вищою школою бізнесу в м. Домброва-Гурнича (Польща), Інститутом професій бізнесу і торгівлі (Франція), Сопотською вищою школою (Польща), Вищою школою менеджменту інформаційних систем (Латвія), Вищою школою Ateneum та Вищою школою туризму і готельної справи (Польща).

Відповідно до нової концепції в Угоді визначені орієнтири і для професійно-технічної освіти. Це розвиток систем професійно-технічної освіти та навчання для подальшого підвищення кваліфікації протягом трудової діяльності, що відповідає реальним змінам на ринку праці; створення на-

ціональних механізмів з метою покращення прозорості й визнання кваліфікацій та компетенцій, використовуючи для цього європейський досвід.

Угода передбачає новий формат співробітництва у сферах середньої освіти, дистанційного навчання, неперервної освіти. До речі, в різних педагогічних системах світу склалися свої шляхи формування особистості впродовж усього життя. Відомо, що через 7—10 років знання мають здатність застарівати, а тому їх потрібно постійно оновлювати. З цією метою, як зазначає науковець Тетяна Левченко, використовуються різноманітні засоби: дистанційна освіта для дорослих, неформальна вища освіта, післяуніверситетська освіта, постдокторські дослідження тощо³. Усі ці механізми спрямовані на те, щоб людина мала змогу працювати на випередження часу, а сама модернізація освіти в цілому — на формування людей, які мислять, мають достатній, надійний резерв інформації, можуть приймати обґрунтовані рішення і вчитися, оволодівати навичками логічного та абстрактного мислення. Неперервна освіта може бути розподілена на інтегровану, базову, додаткову, самоосвіту, коли людина сама себе контролює. А педагогічні системи мають вибудовуватися на засадах вільного вибору, без директив зверху, бути гнучкими, ліберальними, максимально враховувати реальні потреби. І тут як ніколи важливою є мотивація самої людини.

Відомо, що у світовому освітньому просторі самоосвіта тісно пов'язана з проблемами самоактуалізації, саморегуляції, самореалізації, самовдосконалення особистості. Тому інтеграція всіх ланок освіти надзвичайно важлива і реалізувати її можна завдяки єдності напрямів навчально-дослідної, науково-дослідної, творчої наукової роботи, яка базується на самостійному пошуку знань, фактів, аргументів, що дає змогу ліквідувати розрив між власним рівнем знань і розвитком нових досягнень у різних сферах науки.

Таким чином, модернізація вищої освіти за європейськими стандартами допоможе вирішенню соціально-економічних проблем, підвищенню довіри суспільства до неї, кращому регулюванню вітчизняного ринку праці.

Адже чим більше випускників отримують необхідні для ринку кваліфікації, тим нижчим буде рівень безробіття. У свою чергу це може зупинити безпідставний виїзд працюючої молоді та інтелектуального потенціалу з України. Запобігти цій негативній тенденції може розширення співробітництва у сфері науки і технологій. Зокрема, ст. 374 Угоди передбачає спільну реалізацію наукових програм, заохочення наукового потенціалу, навчання дослідників, впровадження нових технологій, захист інтелектуальної власності, участь у Рамковій програмі ЄС та інновацій "Горизонт 2020", впровадження нових технологій, активізацію регіонального, субрегіонального та інших видів міжнародного співробітництва.

Безперечно, це сприятиме розвитку співпраці в галузі освіти, навчання та молодіжної політики з метою поглиблення взаємопорозуміння, активізації міжкультурного діалогу та розширення знань щодо відповідних культур.

Можна погодитися з думками багатьох фахівців з приводу того, що правильне реформування системи освіти в Україні може принести додатко-

³ Левченко Т. Концепція неперервної освіти у світовому контексті / Т. Левченко [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/2.pdf>.

ві фінансові надходження в бюджет держави, закласти підґрунтя для сприятливого інвестиційного клімату для іноземних інвесторів.

Тому децентралізація галузі, яка розпочалася згідно із Законом України “Про вищу освіту” і стала складовою загальнодержавної концепції оптимізації управління, розширює автономію університетів, надаючи їм можливість самостійно здійснювати навчальну, наукову, виховну діяльність та нести повну відповідальність за рівень підготовки фахівців.

Очевидно, що Україна вже інша. Ми живемо у зміненому політичному просторі з децю трансформованою свідомістю і ментальністю. Водночас виникає логічне запитання: яка ж роль освіти в цей складний державотворчий період, коли градус протистояння досягає високої точки, коли збуджене суспільство, а розбалансованість владних інститутів не гарантує захисту прав і безпеки людини? Відповідь очевидна. Працювати, і працювати професійно. Відповідально виконувати роботу на всіх ділянках з тим, щоб освітня галузь по-справжньому стала інноваційним середовищем, в якому на основі зміненої парадигми управління сформувалась оновлена філософія освіти, яка буде максимально наближена до нинішніх реалій, працюватиме на випередження часу, буде здатною до постійного самооновлення, формування якісно нового освітнього продукту. А цим продуктом є освічена, підготовлена до життя людина.

Наостанок зазначимо, що кожен з нас по-різному сприймає те, що відбувається в суспільстві, державі, світі. Ми всі маємо право на власну думку, позицію, особисті оцінки, переконання. Так, це наше право. Але маємо пам'ятати, що ключовим інструментарієм будь-якої трансформації, перезавантаження, переформатування суспільства й держави залишаються знання. Тож ключові елементи цієї освітньої системи — школа, позашкільна система, університет — покликані нести глибокі обґрунтовані знання. Адже тільки останні здатні похитнути, відкинути на смітник історії застаріле, віджиле і закласти підвалини нового, прогресивного, продуктивного. Тільки за таких умов освіта виконає свою суспільну місію і як завжди, перебуваючи на передніх рубежах розбудовчих процесів, допоможе збудувати суспільство майбутнього. А ним і має бути наша успішна, незалежна соборна держава.

Висновки

Проведений аналіз засвідчує, що для стабільного функціонування держави, реалізації нею європейського курсу необхідне здійснення цілого комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення інститутів держави, системи управління, реформування середньої школи і вищої освіти, багатьох напрямів господарського комплексу, соціальних сфер.

До комплексу невідкладних завдань із перезавантаження освітньої сфери входять:

а) вдосконалення освітньої галузі і всіх її складових з метою якнайбільшої адаптації до вимог сьогодення;

б) вища школа вже в найближчій перспективі повинна забезпечити входження нашої держави до європейського освітнього простору, приєднання до кращих європейських стандартів якості та цінностей, підготовку фахівців відповідно до вимог ринку праці;

в) зарубіжний досвід має впроваджуватись у вітчизняну практику з урахуванням нинішньої ситуації, аби молодь була зацікавлена в отриманні освіти в українських навчальних закладах і навіть після навчання в європейських країнах була мотивована до повернення на Батьківщину.

Політика світової спільноти і нашої країни на сучасному етапі розвитку полягає в тому, щоб зробити цей полікультурний світ більш збалансованим, гармонізованим на основі діалогу, компромісу, консенсусу, надання всім рівних можливостей в отриманні освіти. Це своєрідний дороговказ у щасливе дитинство, самореалізовану молодість і забезпечену старість. Саме таким, на нашу думку, має бути алгоритм людського співіснування і процвітання. І визначальна місія в цій моделі виживання по праву належить освіті.

Список використаних джерел:

1. *Верхогляд О.* Проблеми міжнародної співпраці у сфері вищої освіти: контроль за якістю освіти. Національний і міжнародний аспекти / О. Верхогляд, Ю. Романовська, О. Романовський // Вища школа. — 2010. — № 1. — С. 5—15.
2. *Каткова Т.Г.* Діяльність ЮНЕСКО у сфері збереження культурної спадщини: правові аспекти / Т.Г. Каткова. — Харків : Б.В., 2007. — 180 с.
3. *Кисельова А.* Відкриті інформаційні ресурси архівного порталу України: структура, наповнення, моніторинг / А. Кисельова // Студії з архівної справи та документознавства. — Київ, 2004. — Т. 11. — С. 58—70.
4. *Левченко Т.* Концепція неперервної освіти у світовому контексті [Ел. ресурс] / Т. Левченко. — Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/2.pdf>.
5. *Локшина О.* Становлення та розвиток моніторингу у якості освіти: світовий вимір / О. Локшина // Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. О.І. Локшиної. — Київ : К.І.С., 2004. — 128 с.
6. *Ніколаєнко С.М.* Вища освіта — джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства / С.М. Ніколаєнко. — Київ : Знання, 2005. — 319 с.
7. *Нужненко К.* Соціально-економічні позиції української освіти в європейському просторі / К. Нужненко // Вища школа. — 2012. — № 4. — С. 25—33.
8. *Савельєв В.* Кризові явища в системі вищої освіти країни та деякі шляхи їх подолання / В. Савельєв // Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку. — 2011. — Вип. 2. — С. 45—50.
9. *Терес Н.* Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід / Наталія Терес // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. пр. — 2011. — Вип. 36. — С. 58—63.
10. *Хорунжий Г.* Студентоцентризм як принцип академічної культури / Г. Хорунжий // Вища школа. — 2012. — № 4. — С. 7—22.
11. Информация о реализации Гаагской конвенции 1954 года о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта и двух протоколов к ней от 1954 года и 1999 года. Доклады о деятельности в 1995—2004 гг. [Эл. ресурс]. — Режим доступа: unesco.org/images/0014/001407/140792R.pdf.
12. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
13. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
14. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III // ВВР. — 2000. — № 39. — С. 333.
15. Програма управління документацією та архівами (Records and Archives Management Programme — RAMP) [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unesco.org/webworld/en/archives>.

16. Рекомендації Європейського Парламенту та Ради про подальше європейське співробітництво в галузі забезпечення якості вищої освіти від 15.02.2006 [Ел. ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_900.

17. Рекомендації Європейського Парламенту від 23.04.2008 щодо створення європейської кваліфікаційної системи для можливості отримання освіти протягом усього життя [Ел. ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_988.

18. Угода про Асоціацію України з ЄС [Ел. ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

19. Співробітництво України та ЮНЕСКО [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/ukraine-unesco/cooperation>.

Надійшла до редакції 22.02.2016

Anastasia Nekriach. Implementation of Educational Standards of UNESCO — Pledge of the Entry of Ukraine in European Civilization Space

In article the space in the context of standards of specialized structure of the UN — UNESCO as a condition of accession of Ukraine in the European civilization space is considered questions of improvement domestic educational.

Анастасия Некряч. Реализация образовательных стандартов ЮНЕСКО — залог вступления Украины в европейское цивилизационное пространство

В статье рассматриваются вопросы усовершенствования отечественного образовательного пространства в контексте стандартов специализированной структуры ООН — ЮНЕСКО как условия вхождения Украины в европейское цивилизационное пространство.

УДК 37.014.5:304.44

**Олександр
Пилипенко**

Завідувач кафедри соціальних комунікацій Інституту журналістики Київського міжнародного університету, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник

ПРЕВЕНТИВНА ПАРАДИГМА У ДИСКУРСІ АКСІОЛОГІЧНИХ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ОСВІТІ

Стаття присвячена проблемі модернізації превентивного підходу як умови відповідності освіти завданням позитивної соціалізації. Визначена аксіологічна похідна модернізації рівнів превенції у сфері вищої освіти як контексту дискурсу соціальних комунікацій.

Ключові слова: превентивність, парадигма, соціальні комунікації, інтеракції, модерн, постмодерн, метамодерн, особистість, аксіологія, цінність, цільова група, стереотип, розуміння, порозуміння.

Вищу освіту справедливо зараховують до однієї з найважливіших сфер, здатних переборювати глобальні кризові явища, і вважають одним із визначальних чинників стійкого розвитку суспільства. Освітній простір вищої освіти, за П. Бурдьє, базується на культурних здобутках, де роль і функції університетів полягають у нагромадженні якості “наукового” та “людського капіталу” в їхньому “соціальному просторі”¹.

Загалом ХХ ст. заявило про себе намаганням вирішити суперечності різних методологічних шкіл, наприклад Чиказької та Франкфуртської. Визначальний етап розробки методології попередження соціальних відхилень представлений дослідженнями Р. Агнью, Е. Аллана, А. Бандури,

¹ Бурдьє П. Социальное пространство: поля и практики : пер. с франц. / Пьер Бурдьє. — Москва : Институт экспериментальной социологии, 2007. — 576 с.

К. Бартола, Л. Берковіца, Е. Гідденса, М. Дугласа, Ц. Джеффри, Ф. Зімбардо, Р. Еккерса, Р. О'Брайена, С. Міліграма, Д. Роттера, Х. Саліван, Е. Сатерленда, Г. Снайдера та ін. У розвитку концепції превентивності значимими категоріями є ідея соціалізованої активності, яку проголосив Дж. Дьюї². Він вбачав її у посиленні взаємозв'язку освіти й суспільства, де процес “навчання — учіння” заснований на діалогічній активності, “русі у розумінні”, що базується на діалогічному контакті між педагогічними культурними контентами та особисто значимими контекстами. Надаючи слову “вплив” гуманістичної, а не директивно-маніпуляційної парадигми навчання, його визначають як силу, що здатна впливати на людину, річ, хід подій і має приводити до змін. Такий підхід дає змогу осмислити модернізацію сучасної освіти в розумінні її соціалізації, що передбачає досягнення рівня, який характеризується вірою в цінність людини, її потреби до самоактуалізації, готовності не тільки бути активними в дискурсі соціальних змін, але й змінювати їх³.

Розвиток нової методології завжди супроводжується суперечностями і проблемами, які, як зазначає П. Бурдьє, виникають “відповідно до законів будь-якого наукового поля”⁴. Потреба у вдосконаленні методології попередження негативних явищ набуває все більшого значення, оскільки характер загрози безпеці людини стає системним. Науковий пошук має зосереджуватись на розробці загальної, спеціальної та приватної методологій попередження негативних явищ. Тому під час конструювання превентивних стратегій слід приділяти увагу особистості щодо взаємодії з небезпечними ситуаціями. У розвитку методології превентивної діяльності необхідно уточнювати сутність традиційних понять, а також виявляти за допомогою нових суттєві характеристики. При цьому слід розрізняти поняття з'ясування та поняття роз'яснення. Відповідно до соціальних проблем поняття “превенція” має однозначне тлумачення у стратегії — запобігти, попередити, але може різнитися за практикою її здійснення. Так, наприклад, “превентивна війна”, “превентивний арешт” — розкриття поняття для інших. Воно однозначно має директивний, насильницький характер. Натомість “превентивна освіта”, “превентивне виховання”, що поєднуються в поняття “превентивна педагогіка”, спрямовані на розкриття значення завдяки або всупереч домінуючим парадигмам освіти.

Проблема готовності до взаємодії з викликами ускладнюється тим, що, вступивши в епоху постмодерну, епоху з необмеженим інформаційним ресурсом, людство накопичує масу стереотипів, невідповідностей знань та сенсів, що заважає визначити правильну модель взаємодії з новими викликами. Виникає низка проблем, які очікують вирішення у практиці підготовки особистості в системі освіти. Нове бачення освіти пов'язують з мисленням. Мислення стає ціллю й засобом освіти. Серед відомих “футу-

² Дьюї Дж. Демократія и образование : [пер. с англ.] / Дж. Дьюи. — Москва : Педагогика-Пресс, 2000. — 382 [1] с.

³ Татенко В.О. Соціальна психологія впливу / В.О. Татенко. — Київ : Міленіум, 2008. — 216 с.

⁴ Бурдьє П. Соціальное пространство: поля и практики : пер. с франц. / Пьер Бурдьє. — Москва : Институт экспериментальной социологии, 2007. — С. 508.

рологів освіти” — Едвін Тоффлер, Брюс Стерлінг, Іван Іллич, Ясухіро Накасоне, Мічіо Каку. Останньому належить прогноз про моделі освіти, де її майбутнє пов’язане з критичним мисленням та розвитком творчої емоційності.

Мета пропонованої статті — розкрити значення соціальних комунікацій для забезпечення превентивної діяльності в гуманітарних сферах. З її досягненням пов’язане вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати методологічні проблеми в ціннісних аспектах превентивної діяльності.
2. Визначити джерела характеристик трансформації соціальних комунікацій з позицій превентивності.
3. З’ясувати умови теоретичних і практичних трансформацій в розвитку критичного мислення як умови попередження негативних вчинків.

Сучасна традиційна превентивна практика є, за визначенням Я. Глінського, “війною”, яка втягує в конфлікт усі сторони⁵. У постмодерністському контексті превентивна робота має відійти від вульгарного соціального контролю й зосередити увагу на запобіганні несправедливості, соціальному виключенню тощо, а не тільки боротися проти негативних явищ, яскравим результатом чого є таврування, ізоляція чи соціальна смерть, описані соціологом Г. Тардом та психологом Я. Морено. Відповідно до теорії таврування Г. Беккера, підкорення через “навішування ярликів” — історична практика, яка значно підвищує в особи ймовірність здійснити так звану вторинну девіацію, що породжує примус до таврування та комунікативної ізоляції⁶.

Як в і класичний період, в добу модерну, постмодерну та в поступі пост-постмодерну (далі — метамодерну) вища освіта не тільки має зберегти і примножити цінності культури й науки, але й відповідно до цивілізаційних викликів змоделювати образ людини, здатної їх розв’язати, особливості її мислення та вчинків. Постмодерн в освіті розглядається як протидія періоду модернізму з його тяжінням до уніфікації, заданості, лінійності мислення, наукової догматики, відсутності критичного мислення тощо. У постмодерністському розумінні особистість є “мірою всіх речей”, вона апелює до глибинного розвитку, іноді парадоксального, неочікуваного, звільненого від догм традиційної освіти, з прийняттям критичного ставлення до традиційних цінностей, що породжує інтеракцію, дискусії, субкультурні явища, різні молодіжні виклики, бунт (за класифікацією очікувань — результатів Р. Мертона). Поступ метамодерну звертається до цінностей, які розвиваються в період мультикультурності постмодерну з позицій аксіологічного оновлення погляду на цінність життя, свободи, творчості на основі визнання не тільки прав особистості, але й прав інших⁷.

⁵ Озадовська Л.В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні / Л.В. Озадовська. — Київ : Парапан, 2006. — 118 с.; Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон. — Москва, 2006. — С. 177; Фуко М. История безумия в классическую эпоху / Мишель Фуко. — Санкт-Петербург, 1997. — 576 с.

⁶ Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон. — Москва, 2006. — С. 177; Фуко М. История безумия в классическую эпоху / Мишель Фуко. — Санкт-Петербург, 1997. — 576 с.

⁷ Schrupf F. Peer Mediation: Conflict Resolution in Schools / Fred Schrupf, Donna K. Crawford, Richard J. Bodine // Program Guide, Research Press, 1997. — 332 p.

З огляду на те, що освітній простір складається з педагогічного дискурсу, одним зі значимих складників є контекст превентивної соціальної комунікації. Очевидно, що вирішення суперечностей “знання — незнання”, “вихованість — невихованість” з позицій “учитель/викладач — учень — студент” має відбуватись відповідно до цінностей-цілей соціалізації. Відтак превентивна робота, з огляду на специфіку за структурними рівнями та цільовими групами, має забезпечувати вплив на проблему, ґрунтуючись на принципах соціальної комунікації, що запобігає виникненню негативних явищ у середовищі освітнього закладу.

Ми виходимо з того, що превентивна парадигма у вищому навчальному закладі має базуватись передусім на інтелектуальному розвитку, на здатності до соціальних комунікацій, що включає ефекти інших складників психічного й поведінкового. Отже, превентивний метод пов'язаний з когнітивною сферою, яка відповідає віку студентства з огляду на те, що саме рівень розвитку, здатність до аналітичного мислення і є функцією вищої освіти, “коли індивіди мислять абстрактно й критично”⁸. Критичність мислення дає змогу функціонувати в сучасному світі, де створена низка симулякрів та маніпуляцій. У процесі навчання у ВНЗ напрацювання позитивних стилів спілкування має стати ціннісно-раціональним шляхом набуття соціальної компетенції. Для цього потрібно перебороти ситуації, які відтворюють директивну практику педагогічних відносин викладача і студента. У навчальному закладі освітньо-виховна система, яка відтворює директивний стиль спілкування, створює бар'єри для соціалізаційного процесу студентів і породжує низку конфліктів та відповідних проблем. Директивні ситуації не вимагають самостійності мислення, критичності, відстоювання поглядів, які можуть не збігатися з традиційним поглядом на соціальні процеси та явища. Виходячи з того, що ефект процесу взаємодії визначається когнітивними структурами, зміни в яких відбуваються під впливом історичного розвитку, і виявляється відповідно до сучасного контексту як позитивний чи негативний, у кожній із практик, що стосуються взаємодії, є прийнятні комунікативні моделі, які відображають соціальний стереотип, сформований у ході їх історичного становлення. Саме домінування “Я” над “Іншим” є недостатньо врахованим питанням, що перешкоджає превентивній практиці. Визначаючи роль превентивної роботи через створення стабільного розвитку людини, комунікативна модель має контекстуально закріпитися через взаємоцінність “Я” та “Інший”, на “перетині когніції та комунікації”⁹. Превентивна робота, яка визначається в гуманістичному дискурсі структурними рівнями превенції неформального соціального контролю, орієнтує на досягнення справедливості в соціальних комунікаціях, оскільки “проти дія чинникам соціального виключення незахищених груп у ході соціальної комунікації є фундаментальною в дотриманні людських

⁸ Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон. — Москва, 2006.

⁹ Кузнецова Т. Аксіологія соціальних комунікацій : навч. посіб. / Т. Кузнецова. — Суми : Сумськ. держ. ун-т, 2012. — С. 134.

прав”¹⁰. Відповідно, комунікація на основі асертивності запобігає пасивній, агресивній та маніпулятивній поведінці¹¹.

З огляду на ситуацію визначається, що нові підходи не можуть бути нав'язані “зверху”, якими б перевагами не вирізнялась освітня парадигма. Однією з найважливіших цілей освіти є розвиток свідомості як свободи, яка здійснює соціальну дію через механізм усвідомлення наявності викликів і загроз та вміння їм запобігати. Гіпотеза про досягнення соціальної (превентивної) компетентності через розвиток критичного мислення відображає цінність справедливості у ставленні до прав кожного бути унікальним, що має методологічне значення для сучасної освіти. Р. Гарифулін, визначаючи особливості психічного настрою “стереотипного” та “унікального” як реальність постмодерну, визнає “феномен зіткнення та діалогу двох реальностей, двох структур з різними якостями”¹². Звісно, в кожний із періодів (класичний, модерновий, постмодерновий, постпостмодерновий (метамодерновий)) взаємодіє свій дискурс “стереотипного” й “унікального”. У такому випадку знаходить підтвердження позиція У. Ліппмана, який звертає увагу на те що “наші сприйняття, розуміння та відтворення здійснюються через репертуари стереотипів, які є найбільш тонкими та найбільш поширеними механізмами впливу”¹³. Наприклад, якщо ціннісні репертуари комунікацій “викладач — студент” засновані на позиціях соціальної рівності, то попереджається спокуса домінування, не визрівають стереотипи на кшталт “владний — підкорений”, “нормальний — девіантний”. Відповідно й у випадку назрівання конфлікту його вдається вирішити продуктивними моделями. Справедливо, що затребуваність ідеї інтерсуб’єктивності виникає для розвитку превентивного підходу, з якого, за визначенням Л. Озадовської, “має бути виведене, визначене і саме “Я”, сам суб’єкт”¹⁴.

У сучасній практиці зберігаються елементи кожної з епох: класичного (домодерн), модерн, постмодерн, метамодерн. У табл. 1 представлені залежності очікувань і засобів у представленій класифікації епох.

У розвитку превентивної парадигми цінним є поняття “аксіологія соціальних комунікацій”, яке розвиває Т. Кузнецова¹⁵. Справедливість такого підходу підтверджується тим, що найефективнішим напрямом удосконалення соціальних комунікацій, які відображають системність процесу “навчання — учіння” і базуються на інноваційних технологіях, є цінності, які базуються на низці стимулів до активізації учасників відповідно до раціональності позитивної поведінки. Таким чином, аксіологічність соціальних кому-

¹⁰ Reform of Social Work Education and Training [El. resource] / Department of Health, December 2001, London (UK). — URL: <http://www.doh.gov.uk/swqualification/overview.htm>.

¹¹ Соціально-психологічне забезпечення розвитку особистості в сфері вищої освіти / за ред. В.В. Гриніва, О.І. Пилипенка. — Київ : КиМУ, 2010. — С. 27.

¹² Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон. — Москва, 2006. — С. 42.

¹³ Липпман У. Общественное мнение / У. Липпман ; пер. с англ. Т.В. Барчуновой ; ред. пер. К.А. Левинсон, К.В. Петренко. — Москва : Институт Фонда “Общественное мнение”, 2004. — С. 45.

¹⁴ Озадовська Л.В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні / Л.В. Озадовська. — Київ : Парапан, 2006. — С. 8.

¹⁵ Кузнецова Т. Аксіологія соціальних комунікацій : навч. посіб. / Т. Кузнецова. — Суми : Сумський держ. ун-т, 2012. — 300 с.

Таблиця 1. Залежності очікувань та засобів

Проблеми в реальності	Очікування	Засоби
Домодерну	Покарання	Ізоляція винного
Модерну	Залякування	Латентність явищ
Постмодерну	Розуміння	Реабілітаційна взаємодія
Метамодерну	Взаєморозуміння	Превентивна комунікація

нікацій визначає педагогічний стиль, що сприяє вдосконаленню системи значимих стосунків. Він базується на таких компонентах: ціннісних, що передбачає налаштування на взаємодію; прагматичних, що виявляється у підкресленні взаємної вигоди; комфортних, що передбачає створення емоційного комфорту; ділових, що розглядає шляхи досягнення спільної мети. Прагматичність розглядає процес взаємодії як процес пізнання “від іншого”, “через іншого”, “для іншого” (взаємодія як процес спільної творчості; спрямованість на отримання інформації “від іншого”; усвідомлення можливості реалізувати мотиви досягнення “за сприяння іншого”).

Превентивна парадигма — це система ідей і практичних впливів на процеси, що є потенційно небезпечними для соціального, психічного, фізичного статусу людини, в основі чого лежить неформальний соціальний контроль. Превентивна парадигма реалізується з позицій аксіологічної соціальної комунікації, основаної на безумовній цінності людини, з якою взаємодіють для досягнення цілей відповідних рівнів превентивності. У табл. 2 представлені взаємодіючі складники такої системи.

Таблиця 2. Системні взаємодії превентивної парадигми

Рівні превентивності	Парадигми превентології	Метафора	Провідний соціальний інститут	Критерій оцінки	Аксіологія соціальної комунікації
Первинна превенція	Загально орієнтована	Зміни через превентивну освіту та самоосвіту	Освіта	Оздоровлення традицій	Якісний вплив на аудиторію
Вторинна превенція	Спеціально орієнтована	Зниження шкоди через соціальну комунікацію з групами ризику	Соціальні служби	Соціальна взаємодія різноманітностей	Якісний вплив на індивіда в групі
Третинна превенція	Особистісно орієнтована	Попередження рецидиву через групи взаємодопомоги	Недержавні організації	Ефект конструювання нової особистості	Якісний вплив через групу на індивіда

З позицій визначення змісту рівнів:

— *первинна превенція* реалізується шляхом інтерактивних, мультимедійних освітніх технологій;

— *вторинна превенція* реалізується шляхом втручання (*інтервенції*) в ситуацію ризику;

— *третинна превентивність (поственція)* — закріплення ресурсів у ціннісній парадигмі груп взаємопідтримки. Формується готовність до викликів, здатність справлятися з рецидивами стресу на основі набутих копінг-ресурсів у постмодерновій ситуації невизначеності й за рахунок раціонально-творчої технології метамодерну.

Превентивна робота поєднується із соціальним контролем, який у суспільствах з високим рівнем соціальної справедливості орієнтується на права людини, а в країнах з низьким рівнем — на владні структури. Показова ідеологія соціального захисту російських учених з позицій цінностей для держави, де “превентивна функція полягає в орієнтації на роботу зі “здоровим”¹⁶. З таких позицій виникає низка питань про можливу маніпуляцію з різними статусами й використання директивного, примусового соціального контролю як у сфері освіти, так і в інших соціальних інститутах.

Умовою попередження маніпуляцій є критичне мислення. Воно створює, конструє семантичний простір, який оперує поняттями, знаковими системами, сигналами, що дають змогу орієнтуватись у насиченому розмаїтті фактів, сценаріїв, чуток, здогадок симулякрової природи¹⁷. Необхідність розвитку критичного мислення пов'язана з наявністю загально поширеної тенденції маніпулювати свідомістю людини з позицій вигоди для протиправних дій. Акцентуючи увагу на вказаній проблемі, ця тенденція зумовлює необхідність виховання навичок критичного мислення як стратегії освіти. У своїй фундаментальній праці “Психологія критичного мислення” Д. Халперн пропонує таке визначення: “Критичне мислення — це використання когнітивної техніки або стратегій, які збільшують вірогідність отримання бажаного кінцевого результату”¹⁸. У більшості національних освітніх систем переважає зневажливе ставлення до розвитку критичного мислення, де хибна практика виявляється у стримуванні учнів/студентів у самостійності суджень та умовиводів — “незважаючи на всі зміни в технології в минулих 30-х роках, необхідність думати критично не змінилася”; це “навіть більш важливо тепер, коли кожен має легкий доступ до ширшої інформації, ...і більшість з цієї інформації відхильна”¹⁹.

Д. Халперн наводить такі якості критично мислячої людини, які мають емоційне (афективне забарвлення):

¹⁶ Прохожем А.А. Теория развития и безопасности человека и общества / А.А. Прохожем. — Москва : Ин-октаво, 2006. — С. 81.

¹⁷ Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрийяр ; пер. В. Ховхун. — Київ : Основа, 2004. — 230 с.

¹⁸ Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. — Санкт-Петербург : Питер, 2000. — С. 20.

¹⁹ Halpern D.F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking [El. resource] / D.F. Halpern. — 5th ed. — NY : Psychology Press, 2014. — P. 15. — URL: <https://sites.google.com/site/dianehalperncmc/books>.

1) готовність до планування — установка на критичне мислення, послідовне планування кроків;

2) гнучкість — готовність розглядати альтернативні варіанти, толерантність до іншого погляду;

3) наполегливість — готовність взяти відповідальність за вирішення проблеми, яка вимагає напруження;

4) готовність виправляти власні помилки — прагнення до пошуку причин власних помилок, здатність визнати свою стратегію й дії неефективними, відкинути їх у разі потреби і визначитися з новими, удосконалюючи власне мислення;

5) усвідомлення себе у процесі роздумів — рефлексія власного розумового процесу, спостереження за власними діями у процесі досягнення мети;

6) пошук компромісних рішень — уміння знаходити рішення, які могли б задовольнити²⁰.

Водночас критичне мислення слід розглядати як елемент інформаційної культури, де інформаційна культура є стратегічним розвитком особистості, яку вона має усвідомити у процесі взаємодії з інформацією.

У розвитку превентивної парадигми значні перспективи має теорія потоку М. Чиксентміхайї. Теорія поєднує інтелектуальну, емоційну та волюву системи особистості, де виявлені інтелектуальна та волюва дії здійснюються в позитивному, емоційно забарвленому досвіді напрацювання превентивних знань, умінь та навичок. Здатність людини використовувати проблеми (хаоси) для створення нової життєвої лінії завдяки наповненості її сенсами дає змогу долати життєві проблеми. Теорія потоків близька до ціннісних принципів соціальних комунікацій на основі прийнятих сенсів, досягнутих умінь контролювати себе, виявляти почуття та отримувати позитивні враження, перебуваючи в реаліях повсякденності. М. Чиксентміхайї зазначає, що внутрішній світ може бути “не обов’язково раціональним”²¹, і “одночасно є раціональним”²².

Практичним центром підготовки фахівців у Київському міжнародному університеті є Центр превентивної освіти, який реалізує ідеї представленої парадигми превентивної педагогіки.

Для вирішення проблем, які не вдалося попередити, використовують підхід медіації. По суті, предмет медіації — це питання про права людини, права дитини. У Конвенціях ООН наголошується на правах висловлювати власну думку, захисту від будь-якої дискримінації та нанесення фізичної і психічної шкоди. Відповідно до такої позиції використання означень типу “конфліктна людина”, “конфліктна дитина”, “важка дитина” тощо є стигматизацією, це не припустимо з погляду педагогічної парадигми. Міжнародна практика медіації підтримується на найвищих рівнях — ООН,

²⁰ Halpern D.F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking [El. resource] / D.F. Halpern. — 5th ed. — NY : Psychology Press, 2014. — P. 15. — URL: <https://sites.google.com/site/dianehalperncmc/books>.

²¹ Чиксентміхайї М. Поток: психологія оптимального переживання / Михай Чиксентміхайї ; пер. с англ. Е. Перовой ; науч. ред. и предисл. Д. Леонтьева. — Москва, 2011. — С. 409.

²² Там же. — С. 410.

ЮНЕСКО, іншими міжнародними організаціями. Визнання в цивілізованому світі такого методу, як соціальний інститут, безперечно, вплинуло на становлення й розвиток громадянського суспільства, гуманізацією системи соціального контролю, судочинства, освіти та соціальної роботи.

Найбільш відома Гарвардська концепція медіації, яка пов'язана з раціональним методом²³.

Орієнтуючись на таку модель, за основу можна запропонувати такий алгоритм:

- відокремлення учасників від емоційного складника. Це дає можливість зосередитись на суті проблеми;
- зосередження на інтересах сторін, а не на позиціях. У цьому випадку деструктивним є відстоювання власної рольової позиції, де студенти/учні розглядаються як групи з нижчим статусом;
- ініціювання різних варіантів рішення, а не тільки компромісу на кшталт “ми вас не зачіпаємо, не зачіпайте й ви нас”;
- при оцінці ефектів медіації слід керуватись конкретними результатами.

Висновки

Превентивна парадигма зорієнтована на виявлення здатності справлятися з життєвою ситуацією за рахунок внутрішніх ресурсів, розкритих у процесі освіти в установах соціальної сфери. Превентивна парадигма має стати світоглядною позицією людини, котра перебуває у процесі взаємодії з системними й синергетичними (стихійними) чинниками. Як показали дослідження, орієнтація на превентивну парадигму аксіологічної соціальної комунікації сприяє посиленню соціальної компетенції.

З позицій ефективності ми можемо передбачати таке.

1. Існуючі проблеми пов'язані із соціальними стереотипами, сутнісні характеристики яких закладені в поняттях, що характеризують ефект від рівнів превентивної діяльності.

2. Ефективність превенції пов'язана з усвідомленням аксіологічних цінностей у структурі превентивної діяльності відповідно до визначених цілей та результатів.

Перспективним у розвитку є створення розмаїття мереж комунікацій ціннісного характеру залежно від нових викликів на основі поєднання ресурсів творчого й раціонального, когнітивного й емоційного, вольового й етичного.

Список використаних джерел:

1. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрійяр ; пер. В. Ховхун. — Київ : Основи, 2004. — 230 с.
2. Бурдьє П. Соціальне пространство: поля и практики : пер. с франц. [Ел. ресурс] / Пьер Бурдьє. — Москва : Институт экспериментальной социологии, 2007. — 576 с.
3. Гарифуллин Р.Р. Постмодернизм в психологии / Р.Р. Гарифуллин [Ел. ресурс]. — Режим доступа: <http://psyfactor.org/postmodern>.

²³ Schrupf F. Peer Mediation: Conflict Resolution in Schools / Fred Schrupf, Donna K. Crawford, Richard J. Bodine // Program Guide, Research Press, 1997 — 332 p.; Fisher R. Ury W. Getting to Yes: Negotiating Agreement without Giving in. / R. Fisher. — Houghton Mifflin Harcourt, 1991. — 200 p.

4. Гилинский Я. Глобализация, девиантность, социальный контроль : сб. статей / Я. Гилинский. — Санкт-Петербург : ДЕАН, 2009. — 331 с.
5. Эмановская Е.В. Девиантология (психология отклоняющегося поведения) : учеб. пособие / Е.В. Эмановская. — Москва : Академия, 2003. — 288 с.
6. Дьюи Дж. Демократия и образование : [пер. с англ.] / Дж. Дьюи. — Москва : Педагогика-Пресс, 2000. — 382 [1] с.
7. Кузнецова Т. Аксиология социальных коммуникаций : навч. посіб. / Т. Кузнецова. — Суми : Сумський держ. ун-т, 2012. — 300 с.
8. Липпман У. Общественное мнение / У. Липпман ; пер. с англ. Т.В. Барчуновой ; ред. пер. К.А. Левинсон, К.В. Петренко. — Москва : Институт Фонда "Общественное мнение", 2004. — 384 с.
9. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон. — Москва, 2006.
10. Фуко М. История безумия в классическую эпоху / Мишель Фуко. — Санкт-Петербург, 1997. — 576 с.
11. Озадовська Л.В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні / Л.В. Озадовська. — Київ : Парапан, 2006. — 118 с.
12. Прохожем А.А. Теория развития и безопасности человека и общества / А.А. Прохожем. — Москва : Ин-октаво, 2006. — 288 с.
13. Соціально-психологічне забезпечення розвитку особистості в сфері вищої освіти / за ред. В.В. Гриніва, О.І. Пилипенка. — Київ : КиМУ, 2010. — 234 с.
14. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу / В.О. Татенко. — Київ : Міленіум, 2008. — 216 с.
15. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. — Санкт-Петербург : Питер, 2000. — 512 с.
16. Чиксентмихайи М. Поток: психология оптимального переживания / Михай Чиксентмихайи ; пер. с англ. Е. Перовой ; науч. ред. и предисл. Д. Леонтьева. — Москва, 2011. — 1122 с.
17. Halpern D.F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking [El. resource] / D.F. Halpern. — 5th ed. — NY : Psychology Press, 2014. — URL: <https://sites.google.com/site/dianehalperncmc/books>.
18. Schrupf F. Peer Mediation: Conflict Resolution in Schools / Fred Schrupf, Donna K. Crawford, Richard J. Bodine // Program Guide, Research Press, 1997 — 332 p.
19. Fisher R. Ury W. Getting to Yes: Negotiating Agreement without Giving in. / R. Fisher. — Houghton Mifflin Harcourt, 1991. — 200 p.
20. Доклад о человеческом развитии 2013. — Режим доступа: <http://www.vesmirbooks.ru>.

Надійшла до редакції 22.02.2016

Olexandr Pylypenko. Preventive discourse axiological paradigm of social communications in education

The article deals with the problem of modernization preventive paradigm of education as a condition of compliance objective of positive socialization. It is also defined here an axiological derivative of modernization of category social communications for development preventive levels in higher education as discourse contexts of social communications.

Александр Пилипенко. Превентивная парадигма в дискурсе аксиологических социальных коммуникаций в образовании

Статья посвящена проблеме модернизации превентивной парадигмы как условия соответствия образования целям позитивной социализации. Определена аксиологическая производная модернизации уровней превенции в сфере высшего образования в качестве контекста дискурса социальных коммуникаций.

УДК 378.4:37.048.4

**Світлана
Рудаківська**

Проректор з довузівської роботи Київського міжнародного університету, кандидат філософських наук, професор

ШКОЛА — КиМУ: ПАРТНЕРСТВО В ОСВІТІ

У статті запропоновано можливі способи підвищення результативності профорієнтаційної роботи через організацію взаємодії школи та вищого навчального закладу в умовах профільного навчання на засадах соціального партнерства.

Ключові слова: *профорієнтація, учні старших класів, взаємодія та партнерство, профільне навчання, інтелектуальні ігри, усвідомлений вибір професії.*

Професійне самовизначення учнів старших класів належить до важливих завдань освіти, вирішення яких є значущим як для кожної людини, так і для суспільства та держави в цілому. Провідна роль у формуванні необхідних ресурсів для здійснення учнями усвідомленого професійного вибору відводиться загальноосвітній школі, яка покликана цілеспрямовано здійснювати професійну орієнтацію. Безумовно, що підвищенню ефективності цієї діяльності може сприяти організація взаємодії школи з установами вищої освіти.

Проведений нами аналіз численних дисертаційних робіт, присвячених профорієнтаційній діяльності, а також взаємодії школи та вишів у цій сфері, показав, що профорієнтаційна робота розглядається здебільшого в аспекті її численних напрямів, однак часто це відбувається поза контекстом сучасних гуманістичних цілей освіти чи у прямій суперечності з ними, або у відриві від завдань переходу на профільне навчання старшокласників (це відображено у працях Т.В. Бескової, О.В. Зубакіної, В.М. Кузнецова, О.О. Мороз, С.В. Рудаківської, Ю.А. Сардушкіна, С.М. Сошенко,

О.В. Таточенко, Т.В. Ткач, Е.М. Фатеева¹ та ін.). Пропонуючи різні варіанти взаємодії шкіл та вищих навчальних закладів, автори або враховують інтереси тільки однієї зі сторін, або описують форми, завдання, методи педагогічної діяльності зі школярами, або констатують лише необхідність координації партнерів, називають, окрім школи та ВНЗ, інших потенційних партнерів, але при цьому не розкривають механізми партнерства при моделюванні взаємодії в організації профорієнтаційної діяльності.

Таким чином, наявна суперечність між необхідністю підвищення результатів профорієнтаційної роботи у школі шляхом організації ефективної взаємодії з ВНЗ та ступенем розробленості цих питань у науковій літературі дало змогу визначити проблему нашого дослідження. В теоретичному аспекті це проблема розроблення механізму організації взаємодії школи та ВНЗ, що покликана забезпечити підвищення результативності профорієнтаційної роботи. У практичному — проблема виявлення відповідних організаційно-педагогічних умов співпраці “школа — ВНЗ” з метою організації професійного та профільного самовизначення учнів старших класів.

У статті пропонується обґрунтування можливих способів підвищення результативності профорієнтаційної роботи через організацію взаємодії школи та ВНЗ в умовах профільного навчання на засадах соціального партнерства.

¹ Бескова Т.В. Педагогическая система формирования профессионального самоопределения учащихся в условиях довузовского образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т.В. Бескова. — Саратов, 2004. — 22 с.; Зубакина О.В. Социальное партнерство вуза как фактор реализации педагогической и информационной поддержки профессионального самоопределения старшеклассников : автореф. дис. ... канд. пед. наук / О.В. Зубакина. — Москва : ИСМО РАО, 2008. — 26 с.; Кузнецова В.Н. Совместная работа школы и вуза по профессиональному самоопределению учащихся : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В.Н. Кузнецова. — Саратов, 2008. — 22 с.; Мороз Е.А. Формирование готовности старших подростков к профессиональному самоопределению в условиях предпрофильной подготовки в системе “школа — вуз” : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е.А. Мороз. — Москва, 2005. — 28 с.; Рудаківська С. Профільне самовизначення старшокласників: стан наукової розробки проблеми / С. Рудаківська // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2008. — № 5. — С. 38—42; Рудаківська С. Шлях сучасного випускника школи до професії: алгоритм діяльності / С. Рудаківська // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2010. — № 4. — С. 174—182; Рудаківська С. Мережево-ігровий принцип профільної освіти / С. Рудаківська // Директор школи, ліцею, гімназії. — 2012. — № 3. — С. 32—37; Сардушкіна Ю.А. Взаимодействие школы и вуза как фактор повышения результативности профориентационной работы : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Ю.А. Сардушкіна. — Самара, 2013. — 21 с.; Сардушкіна Ю.А. Партнерство в сфере образования: взаимодействие вуза и школы как фактор повышения результативности профориентационной работы / Ю.А. Сардушкіна // Психолого-педагогические проблемы личности и социального взаимодействия : материалы II Междунар. науч.-практ. конф. 15—16 мая 2011 года. — Пенза ; Шадринск ; Ереван : Социосфера, 2011. — С. 98—100; Сошенко С.М. Професійно орієнтована освітня діяльність у процесі довузівської підготовки абітурієнтів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / С.М. Сошенко ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. — Харків, 2011. — 20 с.; Таточенко Е.В. Специфика организации профориентационной работы в старших классах в системе “школа — вуз” : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е.В. Таточенко. — Ставрополь, 2005. — 22 с.; Ткач Т.В. Психологічні особливості інтеграції середньої та вищої шкіл в умовах освітнього комплексу : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Т.В. Ткач ; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. — Київ, 2002. — 20 с.; Фатеева Е.М. Організаційно-педагогічні засади управління центром довузівської підготовки вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е.М. Фатеева ; Ін-т педагогіки АПН України. — Київ, 2005. — 21 с.

Проведений нами аналіз показав, що взаємодія освітніх закладів та інших соціальних інститутів (якими можуть виступати різні освітні інституції), що не зводиться до адміністративної супідрядності, в останні два десятиліття у педагогічних дослідженнях найчастіше позначаються терміном “партнерство”. Розглядаючи партнерство у сфері освіти, Л. Фішман та спеціалісти його наукової школи визначають це поняття як поєднання ресурсів двох і більше суб’єктів для досягнення спільної мети. З іншого боку, аналізуючи різноманітні способи поповнення ресурсів освітнього закладу, можна виокремити такий спосіб, як взаємовигідний обмін, причому обмін не обов’язково матеріальними ресурсами². Таким чином, на нашу думку, партнерство школи і закладів вищої освіти доцільно розглядати як взаємовигідний обмін різноманітними ресурсами — як матеріальними, інтелектуально-творчими, так і науково-дослідними — для досягнення значущих для обох сторін цілей.

Підвищення результативності профорієнтаційної роботи у процесі взаємодії між школою та ВНЗ можна досягти тільки через побудову таких партнерських взаємовідносин, які передбачають виявлення, врахування й виконання основних інтелектуально-творчих та науково-дослідних завдань кожної зі сторін, реалізації яких і покликане сприяти ефективно партнерство, котре не тільки поглиблює, але й збагачує та розвиває спільний освітній простір.

Розглядаючи професійне самовизначення старшокласника як найбільш очевидну безпосередню актуальну мету професійної орієнтації, необхідно визнати, що в контексті більш загальних гуманістичних цілей сучасної освіти перша є лише аспектом більш загальної мети — формування в учнів уміння робити усвідомлений професійний вибір. Аналіз програмних документів, присвячених організації профільного навчання старшокласників, та значної кількості наукових публікацій показує, що в межах профільного навчання учням старших класів має надаватись можливість спроектувати своє майбутнє та сформулювати необхідні інтелектуально-творчі й науково-дослідні ресурси для здійснення професійного вибору. Основними завданнями профільного навчання є надання широкого вибору змісту освіти та формування уміння робити самостійний вибір (при цьому перша мета є умовою досягнення другої).

Основними засобами реалізації цих цілей у навчально-виховній роботі є побудова індивідуальної освітньої траєкторії старшокласника шляхом вибору ним поєднань різних систематичних курсів, а також порівняно коротких елективних курсів, покликаних найбільш повно задовольнити індивідуальні пізнавальні потреби та різноаспектні інтереси старшокласника. Особливо це стосується організації інтелектуальної ігрової діяльності.

Отже, одним із завдань ефективно організації профільного навчання старшокласників, а в контексті нашого дослідження — і профорієнтації, є

² Фішман Л.И. Специфика деятельности органов управления по повышению качества образования (на примере профилизации старшей школы) / Л.И. Фішман // Вопросы образования. — 2009. — № 3. — С. 42.

формування уміння у старшокласника робити самостійний усвідомлений вибір, до провідних показників якого відносять такі уміння:

- аналізувати мотиви вибору;
- аналізувати зовнішні умови;
- прогнозувати та оцінювати результати вибору.

Для того, щоб в учня розвивалось уміння робити самостійний вибір, його необхідно поставити в ситуацію вибору і надати широту вибору. Сьогодні, коли діє структура мережі загальноосвітніх закладів, де необхідно цільовим чином концентрувати потрібні ресурси для профорієнтаційної роботи, в кожній загальноосвітній школі неможливо економічно доцільно організувати матеріальну базу та забезпечити ефективний інтелектуально-творчий і науково-дослідний кадровий потенціал, що дасть можливість зробити професійний усвідомлений вибір³. Тому допомогти загальноосвітнім закладам вирішити проблему з відповідними ресурсами може налагоджена взаємодія із закладами вищої школи. Оскільки частина елективних курсів має профорієнтаційну спрямованість, то кадровий і програмно-методичний ресурс може надати ВНЗ.

Проведений нами аналіз декларованих і латентних цілей ВНЗ в умовах сучасної демографічної та соціокультурної ситуації показує, що для більшості закладів вищої світи в межах профорієнтаційної діяльності актуальними є насамперед цілі, пов'язані з орієнтуванням учнів старшої школи на вступ до конкретного ВНЗ. Іншою важливою метою є поповнення ресурсів. Ситуація, що склалась на ринку освітніх послуг, — жорстка конкуренція між вищими навчальними закладами, а також наявна демографічна криза, — призвела до того, що вищі як ніколи зацікавлені в отриманні доступу до аудиторії старшокласників та організаційного ресурсу адміністрації школи і її учителів як важливих необхідних ресурсів. При цьому особливо важливо підкреслити необхідність здійснення ВНЗ саме професійної орієнтації, провідною метою якої є формування уміння робити усвідомлений вибір, а не лише проводити відкриту агітацію на користь конкретного вищого навчального закладу.

На нашу думку, потрібен такий центр, який би зміг скоординувати зусилля всіх зацікавлених сторін, сформулювати спільні завдання, організувати спільні програми, скерувати на досягнення загальних цілей. Таким центром в КиМУ є Центр довузівської підготовки, який впроваджує розроблену нами програму "Школа — КиМУ: партнери в освіті".

Вважаємо, що головними складовими системи довузівської підготовки є співпраця, співдружність, співтворчість, від усвідомлення та впровадження яких залежать ефективність і результативність нашої подальшої роботи.

Наше завдання полягає в об'єднанні зусиль школи і вищого навчального закладу, забезпеченні випускникам додаткової освіти, допомозі у здійсненні усвідомленого профорієнтаційного вибору, наданні психологічної до-

³ *Фишман Л.И.* Специфика деятельности органов управления по повышению качества образования (на примере профилизации старшей школы) / *Л.И. Фишман* // Вопросы образования. — 2009. — № 3. — С. 42.

помоги, що забезпечить шлях старшокласнику до абітурієнта і студента. При цьому потрібна і ґрунтовна робота з батьками.

Створена у КиМУ система довузівської підготовки працює за такими основними напрямками.

1. Профільні класи, профільні групи, профільні спецкурси.
2. Профорієнтаційна робота (презентації, дні відкритих дверей).
3. Інтелектуальні проекти (участь в інтелектуальних іграх, шкільні інтелектуальні проекти).
4. Співпраця МАН — Універсада, наукове консультування.
5. Відкриті лекції, прес-конференції.
6. Організація ділових і рольових ігор.
7. Психологічне тестування старшокласників.
8. “Молода хвиля” — творче об’єднання юних аматорів.
9. Педагогічні майстерні.
10. Педагогічні методичні семінари з інтерактивних методів навчання.
11. Педагогічні ігрові тренінги.
12. Школа профільного самовизначення.
13. Організація круглих столів, педагогічних науково-практичних конференцій.

14. Створення збірників “Школа — КиМУ: партнери в освіті”, “Інтелектуальні ігри КиМУ”, “Центр довузівської підготовки: кроки до успіху”.

На нашу думку, особливості формування й функціонування комплексу “школа — КиМУ” в умовах єдиного освітнього простору передбачає:

— впровадження перспективних освітніх технологій, пошук нового комплексу ідей, створення інтелектуальної основи сучасної школи, школи життєтворчості особистості, в якій би утверджувалась проєктивна, особистісно зорієнтована педагогіка, педагогіка успіху;

— поглиблене вивчення профільних предметів згідно з обраним фахом;

— допомогу у виборі професії, що відповідає здібностям та особистісним характеристикам майбутнього студента;

— проведення спеціальних заходів, які допомогли б старшокласнику швидше адаптуватися при переході із середнього загальноосвітнього навчального закладу до вищого.

Зрозуміло, що школи зацікавлені в допомозі вищих навчальних закладів у сфері профорієнтації щодо реалізації спеціально розроблених профорієнтаційних програм. Викладачі ВНЗ можуть найкращим чином розробити й реалізувати профорієнтаційну програму, метою якої є формування у старшокласників уміння робити самостійний вибір.

Це особливо важливо на сучасному етапі розвитку суспільства, коли суттєво зростають вимоги до спеціаліста, до його знань і умінь. Перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства супроводжується підвищеним інтересом до кожної особистості, не лише в плані її професійних знань, а й уміння творчо вирішувати поставлені завдання, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення.

Нові вимоги до особистості базуються на таких принципах:

— постійне оновлення знань та вмінь;

— творчий підхід до вирішення різноманітних професійних завдань;

— розвиток уміння гнучко й мобільно реагувати на проблеми у світі, що постійно змінюється.

Розуміючи ці вимоги та виклики сьогодення, Київський міжнародний університет виступає сьогодні лідером серед інших ВНЗ, тому що є носієм нових ідей, ініціатором нових інтелектуальних програм, цікавих творчих проєктів. Центр довузівської підготовки — це центр освітнього простору, який об'єднує партнерів в освіті, однодумців, зацікавлених у створенні системи пошуку, підтримки обдарованої молоді, здійсненні їх профільного самовизначення на засадах гуманізації та гуманітаризації освіти.

Враховуючи запити школи щодо цієї взаємодії, її завдання й необхідні для них ресурси, а також з урахуванням цілей ВНЗ та ресурсів, необхідних їм, важливою умовою підвищення результативності профорієнтаційної роботи є налагодження школою взаємодії з вищим навчальним закладом через реалізацію ВНЗ модульної профорієнтаційної програми, що сприяє формуванню уміння у старшокласників робити самостійний усвідомлений вибір, кожний модуль якої є елективним курсом. При цьому різноманіття модулів профорієнтаційної програми має відповідати спеціальностям або напрямам підготовки вищого навчального закладу, а кожен із запропонованих модулів має передбачати використання проєктивної технології, покликаної забезпечити розв'язання учнем тієї чи іншої проблеми в результаті самостійних дій з обов'язковою презентацією цих результатів.

Тому поєднання освітніх просторів школи та університету знаходить відображення у структурі й організаційних формах діяльності Центру довузівської підготовки, а саме:

- організації освітнього процесу підготовки абітурієнтів на підготовчому відділенні КиМУ в Києві та в регіональних структурних підрозділах;
- розширенні освітніх послуг;
- створенні нових та вдосконаленні чинних навчальних планів і програм із залученням усіх кафедр університету;
- налагодженні зв'язків університету з конкретними середніми загальноосвітніми навчальними закладами (школами, спеціалізованими школами, ліцеями, гімназіями, училищами, коледжами тощо) на договірних умовах;
- організації профільних класів, участі у програмі “Обдарована дитина”, наукового консультування учнів — учасників “Універсиади”, роботи консультаційних пунктів;
- оновленні форм спільної діяльності (середній загальноосвітній навчальний заклад — ВНЗ) відповідно до сучасних вимог з урахуванням освітніх потреб шкіл чи установ освіти (міських і районних управлінь освіти, методичних кабінетів тощо);
- участі в різноманітних заходах: спільних педагогічних проєктах, програмах, педагогічних нарадах, семінарах, фестивалях, конференціях, презентаціях факультетів;
- організації різноманітних інтелектуальних проєктів і програм, змагань, олімпіад тощо.

Важливо зазначити, що розробка й реалізація різноманітних профорієнтаційних курсів недостатньою мірою здатні розвивати інтелектуально-творчий та науково-дослідний потенціал учнів старшої школи. У цьому сенсі

важливу роль відіграє впровадження саме інтелектуальних проєктів, основною формою інтелектуальної діяльності в яких є інтелектуальна гра.

Інтелектуальні ігри вперше розроблені для презентації КиМУ, його окремих спеціальностей та самопрезентації старшокласників, майбутніх абітурієнтів. Активна інтелектуальна ігрова діяльність дає можливість молоді яскраво проявити себе, виявити свої знання, вміння відстоювати власну думку в гострих дискусіях. У межах інтелектуальних проєктів КиМУ ефективно відбуваються самоствердження й самореалізація старшокласників, що допомагає їм зробити правильний професійний вибір, самовизначитися щодо майбутньої спеціальності, випробувати себе в майбутніх соціальних ролях, набути життєвої компетенції.

Інтелектуальна гра виконує, крім навчальної, ще й важливу виховну функцію, утверджує позитивні цінності для молоді, їх прагнення до інтелектуальної діяльності, до знань.

Інтелектуальна гра для КиМУ — можливість у дієвій формі представити найважливіші принципи діяльності вищого навчального закладу: особистісно зорієнтованого навчання; принципи педагогіки життєтворчості; необхідність фундаментальної підготовки для вступу до КиМУ; визначення пріоритетів в інтелектуальній діяльності тощо.

Таким чином, при створенні запропонованих організаційно-педагогічних умов кожна зі сторін партнерства досягає своїх цілей: школа забезпечує старшокласникам широту вибору змісту освіти і формування в них уміння робити самостійний усвідомлений вибір; ВНЗ, у свою чергу, реалізуючи профорієнтаційні програми та інтелектуальні проєкти, де різноманіття модулів відповідає його спеціальностям/напрямам підготовки, отримує можливість орієнтувати учнів старших класів на професії, для освоєння яких необхідно здобути освіту за однією із запропонованих спеціальностей/напрямів підготовки, орієнтує учнів на вступ та отримує можливість поповнення ресурсів.

Отже, на тлі активних системних змін в освіті зростає роль довузівської підготовки, яка, позбавляючись суто прагматичних рис — підготовки і вступу до університету талановитої, обдарованої молоді, набуває ознак глибокого сутнісного характеру — розробки концептуальних засад, осмислення та узагальнення досвіду діяльності всіх підрозділів довузівської підготовки, аналізу співпраці у системі “університет — школа”, поширення її форм, в тому числі впровадження сучасних освітніх технологій, новітніх методик викладання предметів; розробки, удосконалення чинних та впровадження нових освітніх програм на курсах; вирішення проблем якості освіти як визначальної основи формування інтелекту особистості, її розвитку, підготовленості молоді до успішної конкуренції в сучасному світі; вирішення проблем професійного самовизначення особистості; визначення потреб сьогодення, які диктують необхідність не просто накопичення суми знань, а й уміння здобувати інформацію, відпрацьовувати і головне — виробляти вміння й потребу їх застосовувати.

Київський міжнародний університет, його Центр довузівської підготовки, реалізуючи протягом останніх 16 років програму “Школа — КиМУ:

партнери в освіті”, став ініціатором та організатором низки інтелектуальних заходів.

Так, у першому півріччі 2015/2016 навчального року Центр довузівської підготовки зібрав велику команду майбутніх лінгвістів, юристів, журналістів і психологів, усіх тих, хто хоче проявити свої знання та здібності, поборотися за перемогу в таких інтелектуальних проектах:

1. “Creative-media”, “Mr Know-All”, “Ерудити правознавства”, “Захоплює країнознавство”, “Майбутній психолог, політолог”, “Судові дебати” тощо.

Активними учасниками проектів стали навчальні заклади управлінь освіти Дніпровського, Деснянського, Дарницького, Святошинського, Шевченківського районів міста Києва, усього 29 команд і 174 учні (Коледж імені В. Сухомлинського, СШ № 125, СШ № 65, Гімназія № 136, НВК “Сузір’я”, СШ № 197 (сім команд), Гімназія № 48, Економіко-правовий ліцей, гімназія “Києво-Могилянський колегіум”, СШ № 246, СШ № 247, СШ № 189, Гімназія № 283, СЗШ № 282, СЗШ № 190, СЗШ № 250, НВК № 30).

2. XVII Всеукраїнська олімпіада з базових дисциплін, а саме: українська мова та література, англійська мова, німецька мова, математика, історія України, біологія, географія, хімія, фізика (участь взяли 400 старшокласників шкіл міст Києва, Комсомольська (Полтавська обл.), Білої Церкви, Броварів, Бучі, Немішаєва, Шпитків (Київська обл.), Херсона, Світловодська (Кіровоградська обл.).

3. VI Всеукраїнська учнівська конференція — конкурс на кращу пошуково-дослідницьку роботу “Універсіада”. Мета конкурсу — розкриття творчого потенціалу особистості, підтримка обдарованої молоді. Для участі в конференції запрошуються старшокласники, які виявили бажання займатися пошуково-дослідницькою діяльністю. Активною й плідною є співпраця з Малою академією наук м. Києва та Київської області.

4. Олімпіада (тестування) з англійської мови серед випускників навчальних закладів м. Києва, інших міст України (з використанням особливостей тестів зовнішнього незалежного оцінювання знань). Мета заходу — перевірка готовності учнів до ЗНО у 2016 році та надання можливості їх корегування у підготовчий період до проходження тестування ЗНО.

Інтелектуальний марафон, який проводиться щорічно Київським міжнародним університетом, вкотре доводить, що це саме той шлях, який сприяє стимулюванню інтелектуальних можливостей, розвитку ерудиції старшокласників і є активним чинником майбутньої успішної їх соціалізації, усвідомленого професійного вибору.

Висновки

Наведене вище засвідчує, що профорієнтаційна робота, проведена серед учнів старших класів, буде результативною, якщо: взаємодія загальноосвітньої школи й вищого навчального закладу буде вибудована як партнерські взаємовідносини, що передбачають взаємовигідний обмін різноманітними матеріально-технічними, інтелектуально-творчими, науково-дослідними ресурсами, що сприятиме досягненню значущих для обох сторін цілей; взаємодія школи та ВНЗ у межах профорієнтаційної роботи буде розглядатись

у контексті цілей профільного навчання старшокласників: забезпечення старшокласникам широкого вибору змісту освіти та формування в них уміння робити самостійний усвідомлений вибір професії; у школі в межах партнерських взаємовідносин з вищим навчальним закладом будуть створені відповідні організаційно-педагогічні умови, що передбачають реалізацію ВНЗ модульних профорієнтаційних програм та інтелектуальних проєктів, які поєднують навчання, виховання й розвиток учнів старших класів та сприяють розвитку вміння робити самостійний усвідомлений вибір майбутньої професії.

Список використаних джерел:

1. *Бескова Т.В.* Педагогическая система формирования профессионального самоопределения учащихся в условиях довузовского образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т.В. Бескова. — Саратов, 2004. — 22 с.
2. *Зубакина О.В.* Социальное партнерство вуза как фактор реализации педагогической и информационной поддержки профессионального самоопределения старшеклассников : автореф. дис. ... канд. пед. наук / О.В. Зубакина. — Москва : ИСМО РАО, 2008. — 26 с.
3. *Кузнецова В.Н.* Совместная работа школы и вуза по профессиональному самоопределению учащихся : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В.Н. Кузнецова. — Саратов, 2008.
4. *Мороз Е.А.* Формирование готовности старших подростков к профессиональному самоопределению в условиях предпрофильной подготовки в системе “школа — вуз” : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е.А. Мороз. — Москва, 2005. — 28 с.
5. *Сардушкина Ю.А.* Взаимодействие школы и вуза как фактор повышения результативности профориентационной работы : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Ю.А. Сардушкина. — Самара, 2013. — 21 с.
6. *Таточенко Е.В.* Специфика организации профориентационной работы в старших классах в системе “школа — вуз” : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е.В. Таточенко. — Ставрополь, 2005. — 22 с.
7. *Ткач Т.В.* Психологічні особливості інтеграції середньої та вищої шкіл в умовах освітнього комплексу : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Т.В. Ткач ; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. — Київ, 2002. — 20 с.
8. *Фатеева Е.М.* Організаційно-педагогічні засади управління центром довузівської підготовки вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Е.М. Фатеева ; Ін-т педагогіки АПН України. — Київ, 2005. — 21 с.
9. *Фишман Л.И.* Специфика деятельности органов управления по повышению качества образования (на примере профилизации старшей школы) / Л.И. Фишман // Вопросы образования. — 2009. — № 3. — С. 42—52.

Надійшла до редакції 19.02.2016

Svitlana Rudakivska. School — KYMU: Partnership in Education.

The article suggests possible ways of increasing the effectiveness of career guidance through the organization of interaction of schools and university in terms of profile education based on social partnership.

Светлана Рудаковская. Школа — КиМУ: партнерство в образовании

В статье предложены возможные способы повышения результативности профориентационной работы посредством организации взаимодействия школы и высшего учебного заведения в условиях профильного обучения на основе социального партнерства.

УДК 378.1:81'272

**Іван
Ющук**

Завідувач кафедри слов'янської філології та загального мовознавства Київського міжнародного університету, кандидат філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

ПОСТКОЛОНІАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО І МОВА ВИКЛАДАННЯ

Розкриваються причини незадовільного стану функціонування української мови як державної в Україні, зокрема у вищих навчальних закладах. Наводяться приклади аналогічних ситуацій в інших країнах. Розглядаються завдання вищої школи у справі збереження й розвитку української мови в суспільстві.

Ключові слова: метрополія, колонія, нація, мовна політика, українська мова, мова викладання, вища освіта.

“Інформаційний вісник” (№ 2 за 2008 рік) Академії наук вищої освіти України опублікував лист студента одного з ВНЗ Києва Юрія Миненка, в якому зокрема зазначалося таке: “Вступне слово викладачки про російський романтизм початку ХІХ століття. На жаль, не державною мовою. Переживаємо невеличкий шок, бо такої зухвалості на факультеті української філології ще не бачили. Далі — запитання. Озиваюся першим й одразу ж чую оте приголомшливе: “Вы по-русски умеете?”. “Ні”, — відповідаю. “Давайте учится”, — не розгубилася викладачка. “Ні”, — відповів ще жорсткіше, після чого викладачка змушена облишити моє “зросійщення” і вислухати думку українською.

Звертаюся до всіх викладачів, які продовжують навчати студентів російською (а це недотримання ст. 10 Конституції України, порушення національних прав українців у власній державі, коштами бюджету якої виплачуються зарплати викладацькому складу всіх державних ВНЗ): не мучте й без того загнаного українського студента, який у першому семестрі пере-

живає шок через різницю вимог у школі й університеті, який сьогодні має навчатися за балами нової модульно-рейтингової системи у зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу, а в перервах між цим думає про роботу, аби не сидіти на шиї в батьків. Не купуйтеся на спілкування російською в побуті. Молодь знає, що державна мова в нас одна — українська, і саме нею треба викладати.

На жаль, зросійщення студентів, які, до речі, успішно склали зовнішнє незалежне оцінювання з української мови й літератури, у багатьох вищих навчальних закладах України триває й досі. Прикладів можна навести безліч.

Щоб зрозуміти причини сучасного незадовільного стану функціонування української мови в українському суспільстві загалом й у вищій школі зокрема, треба насамперед чітко з'ясувати попередній статус України в Радянському Союзі — причину масового зросійщення українців. Це була суверенна, рівноправна республіка у складі добровільного союзу, як твердила радянська пропаганда, а дехто вважає ще й досі, чи це все-таки була колонія?

За всіма реальними ознаками Україна в складі Російської імперії, а потім СРСР була колонією. Щоб не бути необ'єктивним, наведемо визначення, яке дає найавторитетніше радянське видання — “Велика Радянська Енциклопедія”: “Колонії при капіталізмі — країни й території, які перебувають під владою іноземної держави (метрополії), позбавлені політичної й економічної самостійності, керовані на основі спеціального режиму”. Те саме і в “Українській Радянській Енциклопедії”: “Колонії — країни, що позбавлені політичної та економічної незалежності імперіалістичними державами”. І наведемо визначення суверенітету: “Суверенітет — незалежність держави, що полягає в її праві за власним розсудом вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи”.

Україна у складі як Російської імперії, так і СРСР не мала ні політичної, ні економічної, ні кадрової, ні будь-якої іншої незалежності й не могла на власний розсуд вирішувати свої внутрішні й зовнішні справи. Державні керівники всіх рівнів, як відомо, призначалися й контролювалися Москвою, і часто присилали їх саме з метрополії; економічні, освітні, культурні, професійні та інші питання суспільного життя України до найменших дрібниць визначалися й регламентувалися метрополією; армія, інші силові структури повністю формувалися Москвою й підпорядковувалися їй. Тільки чужа колоніальна влада могла організувати в Україні жахливий голодомор-геноцид 1932—1933 років, винищувати українську національну інтелігенцію, пляндрувати історичні пам'ятки, силоміць насаджувати чужу мову й культуру.

“Україна і Грузія завжди були російськими колоніями...” — відверто заявив один із сучасних російських провладних політиків В. Якеменко¹.

Кожен окупант, прийшовши на чужу землю, насамперед прагне якомога міцніше закріпитися на ній. Для цього він створює окупаційну адміністра-

¹ Цит. за: Шиманський О. Як Кремль створює свій “путінгенд” / О. Шиманський // Україна молода. — 2005. — № 47. — С. 6.

цію, до якої на нижчі виконавчі посади бере улесливих аборигенів. І обов'язково запускає опорну п'яту колону з метрополії, зокрема в освіту. Як правило, першими на чуже, відчуваючи поживу, кидаються різні самовпевнені, бундючні пройдисвіти без честі й моралі, шукачі теплих місць і легкого хліба. Вони розповзаються країною, яку освоюють, і деморалізують її народ, прищеплюють йому дух рабської покорності й меншовартості, розчленовують його, фізично й духовно тероризують, нищать його чільних представників, творчу інтелігенцію. І найзаповзятіше топчуть його мову, культуру, отруюють його національну свідомість як об'єднувальний чинник і рушійну силу майбутнього визвольного руху. Створюється колоніальна система приниження і гноблення корінного населення й утвердження панівного становища загарбників, їхньої мови. Таке відбувалося в усіх країнах під чужоземною окупацією.

Так робили англійці в Ірландії, скасувавши 1801 року ірландський парламент шляхом унії з англійським парламентом, тобто приєднавши Ірландію до Британської імперії. І утвердили там англійську мову. Так було в Чехії, коли на початку XVII ст. її було перетворено на провінцію Австрії, і чеська мова залишилася тільки в селах. Так діяла Австрія, захопивши в середині XVIII ст. більшу частину Італії. Так поводитися в Алжирі французькі завойовники, вступивши туди 1830 року. Таку політику проводили голландці, остаточно підкоривши Індонезію на початку XX ст. Так чинили японці в Кореї, анексувавши її 1910 року.

Становище України до проголошення незалежності можна порівнювати зі становищем таких колишніх класичних колоній, як, наприклад, французький Алжир чи голландська Індонезія — і не лише в політичному й економічному аспектах, а й, зокрема, у ставленні колонізаторів до мови тубільного населення.

“В Алжирі, який протягом 130 років перебував у колоніальній залежності від Франції, — читаємо в одному з досліджень, — французи зробили все можливе, щоб викоренити арабську мову... Арабська мова в офіційних школах вивчалася як іноземна за французькими підручниками і була найбільш ігнорованим предметом навчальної програми”². Один з африканських діячів 1970-х років писав про мовну політику французьких колонізаторів: “Основна їхня мета полягала в тому, щоб асимілювати колонізовані народи Африки і таким чином розширити територію метрополії”³. Чи не те саме робила Москва в Україні?

Понад 300 років Індонезія перебувала під владою Голландії. Метрополія, бажаючи увіковічнити своє колоніальне панування, докладала всіх зусиль, щоб нав'язати індонезійському суспільству голландську мову. “Якщо ми хочемо досягти єдності Нідерландської Індії (Індонезії. — І.Ю.), — заявляв один з голландських колоніальних діячів, — ми повинні зробити мовою єдності мову, яка представляла б міжнародну культуру: у нашому

² Кямилев С.Х. Языковая ситуация и языковая политика в арабских странах / С.Х. Кямилев, Э.Н. Мишкурин // Языковая политика и языковое планирование в развивающихся странах. — Москва, 1982. — С. 51.

³ Клоков В.Т. Языковая политика во франкоязычных странах Африки / В.Т. Клоков. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1992. — С. 33.

випадку такою мовою є голландська”. Викладання в школах велося тільки голландською мовою. “Голландська стала мовою, якою я думав”, — писав перший президент незалежної Індонезії Сукарно⁴.

Аналогічним було й становище України впродовж останніх 350 років. Катерина II в одному із секретних указів писала: “Ніщо так не об’єднує переможених і переможців, як єдність мови”, і категорично вимагала “всі справи... вести російською мовою”. Один з міністрів освіти Російської імперії граф Д. Толстой відверто заявляв про політику царського уряду: “Справжньою метою народної освіти для неросійських національностей має бути асиміляція цих народів у російському народі”⁵.

За радянських часів політика асиміляції проводилася ще більш наполегливо й масштабно. На словах був нібито розквіт мов поневолених народів, насправді ж проводилося планомірне зросійщення їх. Помітною віхою в насадженні російської мови в Україні стала постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) 1938 року “Про обов’язкове вивчення російської мови в школах національних республік і областей”, яку негайно було продубльовано в Україні. Але особливо наважливого характеру цей процес набуває в післявоєнний час. Один за одним з’являються накази, розпорядження, мета яких — насильна асиміляція неросійських народів. Наприклад, заступник міністра освіти УРСР Ю. Бутенко, виконуючи вказівку з Москви, у листі від 12 січня 1979 року вимагав від ректорів вищих навчальних закладів України: “Щорічно встановлювати перелік спеціальних дисциплін, які доцільно викладати російською мовою”⁶.

У постанові ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР “Про організацію виконання в республіці постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про додаткові заходи з поліпшення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік” від 10 червня 1983 року російська мова в Україні ставилася в особливе, привілейоване становище: “Добиватися, щоб вільне володіння російською мовою стало нормою для молоді, яка закінчує середні навчальні заклади, громадським обов’язком кожної молодої людини... Збільшити час на вивчення російської мови в загальноосвітніх та інших середніх навчальних закладах з неросійською мовою навчання; передати на ці цілі частково або повністю години, призначені для вивчення іноземної мови; при вивченні російської мови і літератури дозволити поділ усіх класів і груп з кількістю учнів більш як 25 осіб на дві підгрупи”. Тотальне зросійщення молоді було неприхованою державною політикою СРСР.

Українська мова в освітній справі, як і взагалі в суспільному житті, відсувалася на задній план, робилася меншовартісною і врешті-решт зайвою. Вивчення української мови в Україні стало необов’язковим. Відповідно

⁴ Кондрашкіна Е.А. Индонезия: Языковая ситуация и языковая политика / Е.А. Кондрашкіна. — Москва : Наука, 1986. — С. 23.

⁵ Цит. за: Артемова Л.В. Стан народної освіти в Україні в XVIII та у XIX столітті / Л.В. Артемова // Уроки Переяслава: До 350-річчя Московсько-Переяславської угоди. — Київ : КиМу, 2004. — С. 158.

⁶ Цит. за: Лизанчук В. Навічно кайдани кували: Факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні / В. Лизанчук. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1995. — С. 278.

скорочувалася й кількість україномовних шкіл, видань, радіопередач. Натомість російськомовні книги, журнали, газети, передачі не тільки в дедалі більшій кількості виходили в Україні, а й лавиною йшли з метрополії. Кожна сім'я повинна була передплачувати московську "Правду" або "Известия", слухати московське радіо. Це загальновідомі факти. І навпаки, український інтелігент чи навіть простий працівник або селянин в Україні, який природно цікавився історією свого народу й постійно розмовляв українською літературною мовою, ставав підозрілою особою і набував небезпечного статусу "українського буржуазного націоналіста". "Я знав, що Стус націоналіст, тому що він завжди говорить по-українськи", — небезпідставно заявляв один зі свідків на судовому процесі⁷. За цією логікою тепер про деяких високих державних посадовців, та й про будь-яких посадових осіб, зокрема й деяких викладачів варто говорити так: "Він чи вона ненавидить незалежну українську державу, тому що скрізь і всюди розмовляє тільки російською мовою". І ми в більшості випадків не погрішимо проти істини.

Крім того, московський окупаційний режим утверджував свої колоніальні позиції в Україні, планомірно заселяючи її колоністами. Абсолютна більшість росіян в Україні — іммігранти (колоністи) повоєнного часу, яких сюди направляли нібито для надання "братньої допомоги" у відбудові зруйнованої війною економіки, нібито для забезпечення кваліфікованими кадрами нововідкритих навчальних і наукових закладів, то для зміцнення досвідченими працівниками органів управління й особливо репресивних органів тощо, а насправді — для колонізації України. З цією метою заохочувалося переселення в Україну й осіб інших національностей. Рідко коли представники росіян та інших національних меншин вважали за потрібне (саме так!) вчити мову тубільного населення й користуватися нею — це, власне, їм і ні до чого було: їхні потреби повністю забезпечувала мова метрополії. І не вони мали пристосовуватися до корінного населення колонізованого ними краю, а тубільці — до колонізаторів. Це практикувалося й за царської Росії з тією самою метою — "зросійщення краю". Таку саму політику на українських землях свого часу проводили й польські, угорські, румунські, австрійські та інші колонізатори.

І навпаки, спеціалістів-українців направляли на роботу у віддалені райони Росії, Середньої Азії, особливо обдарованих заохочували престижною роботою в Москві, молодих людей вербували на освоєння цілинних земель, де не було для них анінайменших умов для збереження своєї національної ідентичності.

Таким чином, за даними Всеукраїнського перепису 2001 року (більше переписів поки що не було), в Україні проживає 22,2 % представників національних меншин (з них росіян — 17,3 %). Крім того, з-поміж етнічних українців російську мову назвали рідною 11,5 % населення (чи такі вони вже й українці?). Отже, разом в Україні 33,7 % населення не користується українською мовою (це нас не повинно жаяхати, бо у Франції наприкінці XVIII ст. французькою мовою не володіла половина населення, в

⁷ Див.: Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. — Київ : Соняшник, 2004. — С. 45.

Італії в 60-х роках ХІХ ст. італійською мовою не розмовляло 97,6 % населення!).

Якась частина росіян в Україні, шовіністично налаштована, не визнає існування окремого українського народу, а отже, й української мови. Чи не найвідвертіше таку позицію висловив ще в грудні 1997 року головний редактор газети “Кримська правда” Михайло Бахарев. Він наголошував на тому, що немає ніякої української мови, що це штучно створена мова, мова простоліду. На його думку, те, що сьогодні вважається українською мовою, — це мова, штучно вигадана Шевченком й іншими авантюристами. Він стверджує, що немає такої мови, немає такої нації, як українці, й немає ніякого майбутнього у приреченої української держави⁸. І М. Бахарев далеко не самотній і не останній “україножер”.

Більшість росіян, хоч і не заперечують існування українців як окремого етносу, проте й досі не може позбутися амбіцій панівної нації і мріють якщо не про відродження Російської імперії в будь-якому вигляді, то про збереження тих нерівноправних міжнаціональних відносин, які існували за радянських часів, коли вони, як правило, будучи краще забезпечені й обіймаючи важливі посади, зверхньо ставилися до українців, диктували всюди в Україні свою волю. Тому вони й не докладають жодних зусиль, щоб, як це записано в Гаазьких рекомендаціях щодо прав національних меншин на освіту, “інтегруватися в більш широке суспільство держави через належне володіння державною мовою”. Колоніальне мислення напрочуд живуче.

До цих груп росіян приєднується частина зденаціоналізованих українців та представників національних меншин, які (чи батьки яких) свого часу ціною зречення своєї національності й рідної мови досягли певних посад і, ревно проводячи колоніальну політику своїх роботодавців, мали з цього певний зиск і привілеї. За інерцією мислення вони й надалі вважають, що нічого не змінилося, й виконують закладену в них колоніально-тоталітарним режимом програму. Уже в 2015 році в Інтернеті з’явилося повідомлення про те, що: “український публіцист Олександр Чаленко (утік до Москви від “бандерівців”. — І.Ю.) нещодавно зробив скандальну заяву: в інтерв’ю російському письменнику Захару Прилепіну він сказав, що українців не існує, а українська мова — ніяка не мова, а лише поєднання київсько-полтавського діалекту з польським”.

Названі категорії росіян й українські манкурти наразі мають певні підстави для таких міркувань. Адже незалежна українська держава функціонує поки що як уламок Російської імперії, на території якого й досі збережені всі порядки й погляди, властиві цій імперії. Недавня влада в Україні впровадила українофобський антиконституційний закон Колісниченка — Ківалова “Про засади державної мовної політики”, за яким українська мова виявляється зайвою. І досі цей закон не скасовано, хоч він неприховано ревізує Конституцію України (не випадково в ньому навіть не згадано Рішення Конституційного Суду України від 14 червня 1991 року).

⁸ Див.: Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. — Київ : Соняшник, 2004. — С. 99—100.

Єдиний аргумент для цих груп населення в Україні — це безоглядна й послідовна реалізація основної мети, проголошеної ще 16 липня 1990 року Верховною Радою Української РСР у “Декларації про державний суверенітет України”: “Українська РСР забезпечує національно-культурне відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя”. Для цього необхідно передусім чітко визначити державні чинники щодо культурних і мовних пріоритетів, і це повинна мати на увазі насамперед вища школа, де готується майбутня еліта держави. Загравання з нащадками російських колонізаторів за допомогою заходів на кшталт “захисту прав громадян” тільки відсунуть подолання колоніальних збочень в нашому суспільстві на дальший час.

Народ виборює незалежність насамперед для того, щоб захистити свою ідентичність, свої духовні надбання — мову, культуру, звичаї, яким загрожує знищення. Шануючи особисті права людей, слід водночас мати на увазі, що єдина державна мова обслуговує все суспільство, консолідує його, а мови національних меншин задовольняють потреби окремих індивідів.

Значна частина українців і досі заморочена радянськими міфами про російський слов'янський месіанізм, про культуртрегерство росіян, про незмірну вищість російської культури, про виняткову роль російської мови (таке самовихваляння властиве всім колонізаторам), щоб додати собі самоповаги, воліє користуватися російсько-українським суржигом. Це ще й психологічний релікт того часу, коли українську мову презирливо називали “колхозною мовою” і українцям за суржигом треба було приховувати своє безпаспортне сільське походження.

До того долучилася й інтенсивна радянська ідеологічна обробка мас, яка була спрямована на зневаження духовних цінностей. Духовне — мова, релігія, національна культура — трактувалося як гнила інтелігентщина. Суттєвим вважалося тільки матеріальне, те, що можна взяти в руки, потримати, наїстися донесхочу: мовляв, “буття визначає свідомість”, а не навпаки. Голодомори, які кількома хвилями прокотилися Україною, були цьому грізним підтвердженням. Звідси одна з причин мовної й національної байдужості, яка досі поширена серед частини українців. “А яка різниця?” — можна ще не раз почути.

Особливо небезпечно, коли такими настроями пройнята молодь, зокрема студентство. Тим часом години на вивчення української мови, історії, культури у вищих навчальних закладах (та й у середній школі також) зараз зведено до мінімуму. У негуманітарних вищих навчальних закладах вивчення таких дисциплін необов'язкове. Виявляється, вивчати українську літературу майбутнім журналістам не треба (відповідно до останнього міністерського навчального плану). А варто було б, щоб усі студенти, незалежно від спеціальності, вивчали принаймні найновішу українську літературу, читали в обов'язковому порядку найкращі її зразки — це б розвивало їхню творчу уяву, мовлення, збагачувало їхній словниковий запас (він поки що досить обмежений) і вводило б їх у суть загальнолюдських та суспільних проблем.

Переконати людей у хибності їхніх уподобань досить важко. Вони самі мають дійти до розуміння переваг рідної мови в особистому й суспільному житті. Але в цьому їм повинна допомогти україномовна преса та художня, наукова й науково-популярна література в достатній кількості і за доступною ціною (якої майже немає), україномовні телебачення й радіомовлення, докладне ознайомлення з історією, культурою, традиціями свого народу, повага державних службовців усіх рангів до державної мови й дотримання працівниками освіти єдиного україномовного режиму (така вимога, до речі, була ще за радянських часів). Державний злочин чинять ті викладачі, які в навчальних закладах студентам, які успішно склали зовнішнє незалежне оцінювання з української мови й літератури (інакше як би вони потрапили до вищого навчального закладу?), читають лекції і ведуть практичні заняття російською мовою, яку не всі добре розуміють. Таке явище слід оцінювати як релікт попередньої колоніальної політики метрополії.

Російська мова як мова лише однієї з національних меншин має бути рішуче відсунута на задній план у суспільному житті України. Але поки що держава в цьому напрямку нічого не робить.

А слід брати приклад з інших країн, що були в такій самій ситуації. «Характерною рисою чеського національного відродження, — читаємо в одному із досліджень, — є також те, що воно почалося передусім з боротьби за національну мову, за вживання її в усіх сферах суспільно-політичного і культурного життя»⁹. Були, звичайно, й такі політики, які вважали, що «широке використання чеської мови як мови літератури й науки привело б тільки до культурної ізоляції чеського народу»¹⁰. Але цього не сталося і не могло статися. Тому Чехія зараз найрозвиненіша з-поміж слов'янських країн.

В Алжирі, де арабська мова до здобуття незалежності майже не вивчалася, а інтенсивно впроваджувалася французька, тепер єдиною мовою навчання в початковій і середній школі визначено арабську мову. «Важливим заходом було введення обов'язкового вивчення арабської мови в усіх вищих навчальних закладах... При цьому диплом одержував тільки той студент, який успішно складав іспит з арабської мови в певному обсязі... Випускники вищих навчальних закладів, призовані на дійсну службу в алжирську армію або прийняті на державну службу, далі вивчають арабську мову в установленому порядку»¹¹. Фронт національного визволення Алжиру поставив своїм завданням «повне витіснення французької мови з усіх сфер комунікації і перетворення арабської мови на єдиний засіб офіційного спілкування й навчання»¹². В Індонезії офіційне вживання голландської мови — мови колишньої метрополії — заборонено¹³.

⁹ Нецименко Г.П. Особенности формирования литературного языка чешской нации в эпоху национального возрождения / Г.П. Нецименко, А.Г. Широкова // Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. — Москва : Наука, 1981. — С. 179.

¹⁰ Там же. — С. 194.

¹¹ Кямилев С.Х. Языковая ситуация и языковая политика в арабских странах / С.Х. Кямилев, Э.Н. Мишуров // Языковая политика и языковое планирование в развивающихся странах : сборник / ИНИОН АН СССР. — Москва, 1982. — С. 55.

¹² Никольский Л.Б. Язык в политике и идеологии стран зарубежного Востока / Л.Б. Никольский. — Москва : Наука, 1986. — С. 100.

¹³ Кондрашкина Е.А. Индонезия. Языковая ситуация и языковая политика / Е.А. Кондрашкина. — Москва : Наука, 1986. — С. 52.

Такий підхід до мовного питання цілком відповідає міжнародним правовим нормам. “Усі народи мають право на самовизначення. За силою цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток”, — йдеться у ст. 1 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року. Більше того, як випливає зі ст. 5 Декларації про право на розвиток, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН 4 грудня 1986 року, “держави повинні вживати рішучих заходів, спрямованих на ліквідацію масових і грубих порушень прав людини, народів і осіб, спричинених такими ситуаціями, які є наслідком... колоніалізму, іноземного панування й окупації, іноземного втручання і загрози національному суверенітету, національній єдності і територіальній цілісності...”

Зокрема, у 1974 році експерти ЮНЕСКО робили закид африканським країнам — колишнім колоніям, що “у більшості з них політика звернення до місцевих африканських мов не має чіткості, наполегливості й послідовності у плані як проголошення, так і здійснення”¹⁴.

Що ж маємо в Україні? Для прикладу візьмемо лише пресу. Станом на 1 січня 2004 року (пізніших достовірних даних про це немає) в Україні було зареєстровано 12 тис. друкованих засобів масової інформації, з них виключно українською мовою — 3864, тобто 32,2 %, англійською, угорською, румунською, кримськотатарською, польською, німецькою, болгарською, китайською разом — не більше 60, тобто 0,5 %, решта, тобто понад дві третини — російською, іноді з незначними домішками інших мов. І це тільки за зареєстрованими назвами¹⁵. Щодо фактичних накладів, то на 100 українців припадає сім примірників газет рідною мовою, на 100 росіян — 54¹⁶. А співвідношення між україномовними й російськомовними журналами ще разючіше: досить поглянути на розкладки в кіосках. Сьогодні це співвідношення змінилося не на користь україномовних видань: чимало з них перестали існувати у зв'язку з фінансовими труднощами. Тим часом російськомовні “Вести” ще донедавна поширювалися безплатно і в необмеженій кількості.

Це явні релікти колоніальних порядків. Проте українська держава поки що не реагує на ці та інші грубі й масові порушення прав українців, зокрема в мовній сфері, не усуває їх. Навпаки, донедавна спостерігалися спроби законодавчо закріпити колоніальне становище українців в Україні, надавши російській мові ще й статус офіційної, що й завуальовано зроблено в згадуваному вже сумнозвісному й досі чинному законі Колісниченка — Ківалова.

¹⁴ Цит. за: Клоков В.Т. Языковая политика во франкоязычных странах Африки / В.Т. Клоков. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2003, 1992. — С. 57.

¹⁵ Див.: Миланко О. Поліетнічна Україна / О. Миланко // Юридичний вісник України. — 2004. — № 39. — С. 12.

¹⁶ Див.: Лизанчук В. Декларації про державний статус української мови і реальний стан її функціонування в Україні / В. Лизанчук // Мовні конфлікти і гармонізація суспільства. — Київ : ВПЦ “Київський університет”, 2002. — С. 17.

Ініціатори подібних законів при цьому посилаються на права людини: мовляв, більшість населення України розмовляє російською мовою. По-перше, це наслідок колоніального панування Росії в Україні; по-друге, постає питання, чи вся та мова, яку вважають російською в Україні, справді російська, а не щось на зразок піджину чи креолу (суржик). Як слушно зауважує відомий мовознавець, “майже 90 % населення таких країн, як Нідерланди, Данія, Швеція, Норвегія, Фінляндія, поряд з рідною мовою вільно володіють і спілкуються англійською. Але жоден громадянин цих країн не ставить питання про надання англійській мові офіційного статусу”¹⁷. Міжнародне право захищає мовні права національних меншин, а не піджин-мову чи креол.

Національна мова будь-якого народу — це мова, витворена його попередніми поколіннями й передана у спадок. Для українців, хто б якою мовою не спілкувався, національною мовою була, є і буде українська мова. І тільки її вживання може бути гарантоване їм.

Часто посилаються й на те, що в Канаді, Швейцарії, Бельгії не одна державна мова. Справді, у Канаді дві державні мови — англійська й французька, але кожна має свою обмежену історичну територію вживання: французька мова обслуговує провінцію Квебек, англійська — решту країни. І саме через мовні, а не економічні, проблеми Квебек весь час прагне відокремитися від Канади. Швейцарія — федеративна держава, яка складається з 22 кантонів, у деяких з них офіційною мовою є німецька, в інших — французька, ще в інших — італійська та ретороманська. Але жодна з них не є загальнодержавною, тому що Швейцарія як держава сформувалася з різних етносів, які мають свої окремі території. Так само Бельгія — це федерація, створена 1830 року з різних етносів як буферна зона між сильною тоді Голландією і Францією. Територіально країна поділена на три регіони — фламандський, валлонський і брюссельський, а за мовною ознакою на три спільноти — фламандську, франкомовну й німецькомовну. І спільноти, і регіони мають свої уряди, парламенти й адміністрацію. У Бельгії, таким чином, є шість урядів — фламандський, валлонський, франкомовний, німецькомовний, брюссельський і федеральний. І немає миру між носіями окремих мов. Проте ці етноси мають свої окремі, чітко визначені території. Російська меншина, як і інші меншини в Україні, крім кримськотатарської, не мають своїх територій. Це — іммігранти, колоністи.

Коли в Малайзії представники національної меншини почали вимагати другу державну мову, то парламент прийняв поправку до Конституції про те, що “питання про державну мову належить до розряду особливо важливих і з цієї причини забороняється обговорювати статус державної малайської мови на будь-якому рівні”¹⁸. І в Україні спекуляція на мовній проблемі повинна бути законодавчо припинена раз і назавжди. А кому не

¹⁷ Чердниченко О.І. Взаємодія мов, двомовність і мовленнєва культура / О.І. Чердниченко // Мови європейського культурного ареалу: розвиток, взаємодія. — Київ : Довіра, 1995. — С. 108.

¹⁸ Дорофєєва Т.В. Языковая ситуация и языковая политика в Малайзии / Т.В. Дорофєєва // Языковая политика в афро-азиатских странах. — Москва, 1977. — С. 193.

подобається Україна, той нехай, як ще в 20-х роках минулого століття радив А. Луначарський, їде собі, куди йому любо¹⁹.

“Тільки мова робить націю нацією, без мови вона була б нічим”²⁰, — був переконаний один з відомих діячів словацького національного відродження Людовіт Штур. І утверджувати рідну мову має насамперед освіта, зокрема вища школа як інтелектуальний орган нації. Без рідної, успадкованої від попередніх поколінь мови українська нація зникне так само, як колись зникло багато інших народів, що втратили свою мову. А в світобудові все, починаючи від атома й закінчуючи нескінченними світами, має своє призначення, відіграє певну роль. Так і кожна нація — це не збігосько людей, а об’єднана територією, однаковими загальними інтересами й мовою спільнота, яка має своє певне призначення в світобудові. А членам цієї спільноти належить берегти й розвивати її. Це наше, насамперед працівників освіти, вище покликання.

Список використаних джерел:

1. Шиманський О. Як Кремль створює свій “путіногенд” / О. Шиманський // Україна молода. — 2005. — № 47. — С. 6.
2. Кямилев С.Х. Языковая ситуация и языковая политика в арабских странах / С.Х. Кямилев, Э.Н. Мишуров // Языковая политика и языковое планирование в развивающихся странах. — Москва, 1982.
3. Клоков В.Т. Языковая политика во франкоязычных странах Африки / В.Т. Клоков. — Саратов : Изд-во Саратов ун-та, 1992.
4. Кондрашкина Е.А. Индонезия: Языковая ситуация и языковая политика / Е.А. Кондрашкина. — Москва : Наука, 1986.
5. Артемова Л.В. Стан народної освіти в Україні в XVIII та у XIX столітті / Л.В. Артемова // Уроки Переяслава: До 350-річчя Московсько-Переяславської угоди. — Київ : КиМу, 2004.
6. Лизанчук В. Навічно кайдани кували: Факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні / В. Лизанчук. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1995.
7. Масенко Л. Мова і політика / Л. Масенко. — Київ : Соняшник, 2004.
8. Нецименко Г.П. Особенности формирования литературного языка чешской нации в эпоху национального возрождения / Г.П. Нецименко, А.Г. Широкова // Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. — Москва : Наука, 1981.
9. Кямилев С.Х. Языковая ситуация и языковая политика в арабских странах / С.Х. Кямилев, Э.Н. Мишуров // Языковая политика и языковое планирование в развивающихся странах : сборник / ИНИОН АН СССР. — Москва, 1982.
10. Никольский Л.Б. Язык в политике и идеологии стран зарубежного Востока / Л.Б. Никольский. — Москва : Наука, 1986.
11. Кондрашкина Е.А. Индонезия. Языковая ситуация и языковая политика / Е.А. Кондрашкина. — Москва : Наука, 1986. — 154 с.
12. Клоков В.Т. Языковая политика во франкоязычных странах Африки / В.Т. Клоков. — Саратов : Изд-во Саратов ун-та, 2003, 1992. — 130 с.
13. Миланко О. Поліетнічна Україна / О. Миланко // Юридичний вісник України. — 2004. — № 39.
14. Єфремов С. Щоденники (1923—1929) / С. Єфремов. — Київ, 1997.

¹⁹ Див.: Єфремов С. Щоденники (1923—1929) / С. Єфремов. — Київ, 1997. — С. 297.

²⁰ Смирнов Л.Н. Отражение в литературно-языковой сфере борьбы за консолидацию словацкой нации (середина XIX в.) / Л.Н. Смирнов // Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. — Москва : Наука, 1981. — С. 201.

15. Лизанчук В. Декларації про державний статус української мови і реальний стан її функціонування в Україні / В. Лизанчук // Мовні конфлікти і гармонізація суспільства. — Київ : ВПЦ “Київський університет”, 2002.

16. Чердиченко О.І. Взаємодія мов, двомовність і мовленнєва культура / О.І. Чердиченко // Мови європейського культурного ареалу: розвиток, взаємодія. — Київ : Довіра, 1995.

17. Дорофеева Т.В. Языковая ситуация и языковая политика в Малайзии / Т.В. Дорофеева // Языковая политика в афро-азиатских странах. — Москва, 1977.

18. Смирнов Л.Н. Отражение в литературно-языковой сфере борьбы за консолидацию словацкой нации (середина XIX в.) / Л.Н. Смирнов // Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе. — Москва : Наука, 1981.

Надійшла до редакції 04.02.2016

Ivan Uschuk. *Post-colonial Society and the Language of Tuition*

Reasons of unsatisfactory functioning of Ukrainian language as the state language in Ukraine, and in higher educational establishments. Examples of similar situations in other countries. The tasks of higher school are examined on business of maintenance and development of Ukrainian in society.

Иван Ющук. *Постколониальное общество и язык преподавания*

Раскрываются причины неудовлетворительного состояния функционирования украинского языка как государственного в Украине и, в частности, в высших учебных заведениях. Приводятся примеры аналогических ситуаций в других странах. Рассматриваются задачи высшей школы в деле сбережения и развития украинского языка в обществе.

УДК 130.2:172

**Ольга
Чебанова**

Завідувач кафедри театрального мистецтва Інституту телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету кандидат філологічних наук

СУЧАСНІСТЬ І ЛЮДИНА ЯК ПРОБЛЕМА В АСПЕКТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті досліджується феномен сучасності як складного історико-культурного явища у його співвідношенні з іншим феноменом — людиною, котра протягом XX—XXI ст. індивідуально і колективно створює реальність, якій притаманні цивілізаційні риси, що взаємно виключають одна одну, але водночас походять з одних і тих самих ментальних джерел.

Ключові слова: культура, цивілізація, сучасність, історія, філософія, мистецтво, синергетика, “нелінійність”.

Культурологія пропонує підхід до проблеми сучасної людини у її зв'язках із складною реальністю через аналіз різних форм мистецтва, яке протягом століть демонструє “нелінійний” тип свідомості, а саме такий тип свідомості є адекватним відображенням процесів реальності й людини, що взаємодіють в історико-культурному континуумі. Сучасна міждисциплінарна наука синергетика концентрується на різноманітних процесах перехідності. Якщо застосувати їх до соціально-історичних та антропологічних процесів, то відкривається, що вони вивільняють у людині водночас індивідуальну свободу й руйнівні намагання. З одного боку — мистецтво, а з іншого — руйнівні й криваві катастрофи, якими позначена історія XX ст. і сучасності.

Мета пропонованої статті — показати, як проявляються складні процеси “нелінійного” розвитку свідомості сучасної людини та історії; чому людині необхідні глибокі заняття, спрямовані на вивчення літератури і мис-

тегтва заради розуміння реальності, власної особистості й культурного діалогу. Об'єктом дослідження у цій статті є культурна свідомість людини, а предметом — сучасність і людина як проблема в аспекті культурологічного підходу.

Сучасна історична ситуація оцінюється мислителями (і не тільки ними) як дуже складна, така, що виявляє кризові тенденції в самій людині. Очевидними стали процеси, які можна назвати цивілізаційними викликами й загрозами людству. Ще наприкінці XIX ст. “діагноз” майбутньому поставив Фрідріх Ніцше, вказуючи на руйнацію культури. Таке руйнування відбувається, коли освіта підмінюється порожніми знаннями; нудьга глушиться всіма можливими наркотиками та гострими відчуттями, а будь-який духовний паросток — ілюзорністю; усі говорять, але ніхто нікого не чує; все розчиняється у потоці слів; про все можна базікати і все зраджується. Це наслідки однієї універсальної причини, яку і розкриває Ніцше як першоджерело людського існування у сучасності. Що ж це за першоджерело, першопричина? Ніцше з жахом пише у своїй книжці з гіркувато-іронічною назвою “Весела наука” про те, чого ще ніхто не бачить: головна подія — це те, що “Бог мертвий”. “Ось жахлива новина, яка дійде до свідомості європейців лише через кілька століть; але тоді їм довго здаватиметься, що речі втратили реальність”¹.

Ім'ям “Бог” філософи називають ті сфери ідей, ідеалів, сфери надчуттєвого, які від часів Платона вважаються справжнім і у власному сенсі слова дійсним світом. На відміну від нього чуттєвий світ є лише обмеженою дійсністю, мінливою, недійсною і такою, що лише здається. Слова “Бог мертвий” означають, що надчуттєвий світ позбувся своєї дієвої сили, він більше не дарує життя. Над цією ідеєю Ніцше неодноразово міркували багато мислителів.

Ось як, до прикладу, розглядає її екзистенціаліст Карл Ясперс. Він говорить, що Ніцше навіть не думку формулює, а повідомляє доконаний факт, ставить діагноз сучасній дійсності. Ніцше не говорить: “Бога немає”, чи “Я не вірю у Бога”. Він не обмежується і констатацією того факту, що зростає безвір'я. Ні, він спостерігає буття і виявляє той вражаючий факт, який пояснює всі окремі риси епохи як наслідок цього головного факту: все безпідставне і нездорове, двозначне і брехливе, все лицедійство, метушливий поспіх, потребу в забутті й дурмані, що є характерним саме для цієї епохи².

Історія XX ст. з його світовими війнами, революціями, тоталітарними режимами і сучасність з кризою всіх ідеологій і неможливістю знайти такі ідеї, які б дійсно об'єднували людей, можливо, якоюсь мірою підтверджують прозріння німецького філософа. Криваві й жорстокі події минулого століття є не причиною, а наслідком руйнування культури. Ніцше зрозумів, що в людській свідомості зазнав руйнації колишній образ світу — образ класичний, обумовлений розумом, і його крах спричинив найглибші зміни в самій людині.

¹ Ніцше Ф. Весёлая наука / Ф. Ницше. — СПб. : Азбука-Классика, 2011. — С. 211.

² Ясперс К. Ницше и Христианство / К. Ясперс. — Москва : Медиум, 1994. — С. 14.

Якось було сказано: “Краси немає в пустелі, краса — у серці бедуїна”. Так само немає ніякого страху в грандіозній драмі Всесвіту: в його вибухах, згасанні зірок, у будь-якому космічному процесі. Страх живе лише в людській душі. Згідно з іудейсько-християнським світоглядом, відчуття страху є природним для людини. Людині визначено бути частиною природи і водночас відокремленою від неї, бути ні там, ні тут. Цей, суто людський, стан дуже хвилював Паскаля, який вважав, що людина — це щось середнє між усім і нічим. Саме людська самосвідомість зробила людину вічним мандрівником у цьому світі, людина самотня і її охоплює страх. Але філософи-екзистенціалісти відкрили, що джерелом страху в людині є її свобода, адже тільки людина в усьому всесвіті наділена свободою, і це також її природа. Проявами свободи, яка дає змогу людині вибирати, пояснюються певною мірою її історичні та соціальні катастрофи ХХ ст. й сучасності.

З іншого погляду, все, що відбувалось упродовж ХХ ст. і нині, свідчить про перехідність самої епохи. Адже впродовж минулого століття людство переживало одну з найрадикальніших у своїй історії трансформацію, тривалість якої зосереджує на собі увагу. Смысл культурної ситуації в ХХ ст. полягає в безпрецедентному розриві, у порушенні спадкоємності, у переорієнтації всіх цінностей.

Першим на зміни в людині і світі відреагувало мистецтво. Утім, так було завжди — саме мистецтво володіє такими засобами сприйняття того, що відбувається навколо, котрі можуть поставити перед людьми запитання, відповіді на які доводиться шукати в собі.

Наведемо відомий приклад з історії мистецтва початку ХХ ст. Француз Марсель Дюшан у 1917 році на художній виставці в Нью-Йорку замість картин або скульптур, яких очікувала благопристойна публіка, показав пісуар під назвою “Фонтан”. Унітаз у художній галереї не там, де йому належить бути згідно зі звичним уявленням, а в виставковій залі. Цей предмет, очевидно, мав якесь інше значення, якого спокійна і самовдоволена буржуазна публіка збагнути не могла. Виставка, звичайно, викликала шок і скандал. Але це була перша спроба реди-мейдс, абсолютно нова художня акція, спрямована на розхитування стандартизованої свідомості. “Готова річ”, яку вилучили з її звичного вжитку і помістили в експозиційній залі, немов би “говорила” людям про їхні справжні цінності зручності, комфорту, тілесної задоволеності замість будь-якого духовного пошуку. Так “готова річ” стала своєрідним концептом, який акумулює загальний зміст внутрішньої ситуації людини ХХ ст.

Це задовго до Першої світової війни (а саме після неї виникне такий напрям у мистецтві, як експресіонізм, з його гострим переживанням відчуження, самотності й відчаю) норвезький художник Едвард Мунк написав свій знаменитий “Крик”. Це одна з тих картин, які яскраво показують руйнування звичного, “розумного”, реалістичного образу класичної картини світу. Різкі, в’юнкі мазки напружено-контрастних кольорів і гротесковий образ людської істоти, яка начебто наближається до глядача, істоти незрозумілих статі й віку, обличчя якої роздирає крик і спотворює його. Сила дії й емоціонального впливу цього образу є величезною, а якщо ми, до того

ж, побачимо на другому плані картини чорні силуети людей, що віддаляються, вони не бачать і не чують очевидного. Смысл такого художнього “нарративу” виявиться ширшим і більш складним. Картина набуває глибокого сенсу, який є узагальненням і звертається до кожного.

З позицій концепції перехідності, руйнування будь-якої системи є розпадом колишніх зв'язків, упорядкованості, унаслідок чого система отримує свободу і починається процес самоорганізації вже нової системи зі своїми зв'язками й умовами існування³. Цей процес переходу вбирає в себе й останню складність, і незрозумілість для традиційного осмислення того, що відбувається, але саме в цей період система є відкритою, а це означає, що вона є вільною, а із світоглядного боку — нелінійною. Існування у ХХ ст. тоталітарних режимів може свідчити про критичний ступінь агресії авторитарної свідомості щодо відкритості, свободи й “нелінійності” у перехідний період. Недарма авангардне мистецтво, народжене в Росії у 1910-ті роки, спочатку було підхоплене революцією (тому що авангард був революцією в мистецтві), а в 1930-ті роки влада починає його переслідувати. Недарма більшість російських та українських митців емігрували і продовжили свою творчість у Європі й Америці, а інші були знищені режимом, уся ідеологія якого була повною протилежністю відкритості, свободи і світоглядної “нелінійності”. Адже така світоглядна “нелінійність” представляє ідею багатоваріантності, альтернативності шляхів розвитку; можливості раптових змін у течії процесів⁴.

Як приклад нелінійного мислення, що передусім характерне для мистецтва, наведемо картину Василя Кандинського (1886—1944) “Композиція № 7”. Також слід згадати про вплив музики на художнє сприйняття Кандинського, про що він розповів у своїй автобіографічній книжці “Текст художника. Сходи”, яка вийшла у 1918 році. Ідеться про враження тоді ще юного Василя Кандинського від опери Ріхарда Вагнера “Лоенгрін”, поставленої “Большим театром”. Художник пише про музику Вагнера: “Шалені, майже безумні лінії виникали переді мною”. Потім він скаже: “Живопис здатний проявляти такі ж сили, як і музика”⁵. Тоді ж, у юності, його вразило відкриття розкладу атома, “подібно раптовому руйнуванню всього світу. Все стало неправильним, хитким і м'яким”⁶. Можливо, саме це відчуття “руйнації світу” і привело Кандинського до нефігуративного мистецтва — абстракціонізму. Але повернемося до “Композиції № 7”. Вважається, що ця картина є одною з вершин його творчості, вона створена майстром у 1913 році. Це полотно надзвичайно різнопланове з погляду комбінації живописних форм і ліній. У ній немає глибини простору у звичному розумінні, але при цьому вона зберігається. “Композиція” має власну живописно-пластичну драматургію. Робота над нею проходила напружено і повільно. Кандинський розумів свою “Композицію” як певний новий світ,

³ Князева Е.Н. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомеры / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. — СПб. : Алетей, 2002. — С. 18.

⁴ Там само. — С. 35.

⁵ Кандинский [Альбом] / Василий Кандинский ; автор статьи и сост. альбома Н.Б. Автономова. — Москва : Изобразительное искусство, 1993. — С. 5.

⁶ Там же. — С. 6.

що виникає так само, як виник космос — “через катастрофи, подібно до хаотичного ревіння оркестру, який виливається наприкінці у симфонію, ім’я якій — музика сфер”⁷. “Хор кольорів”, який складається з безлічі “голосів”, звучить могутньо і схвильовано. Ця абстрактна експресія Кандинського не має зовнішнього зв’язку з предметним світом навколо нас, художник створює нову реальність, яка сприймається лише емоційно, але в цій новій реальності відчувається весь складний, сповнений великих потрясень, духовний світ людини початку ХХ ст.

Цікаво, що міждисциплінарна наука синергетика, котра нещодавно виникла, наука про системи, головний принцип яких — самоорганізація, пропонує, на думку дослідників, метод експериментування з реальністю, що дає змогу побачити світ по-іншому й активно вбудуватись у нього⁸. Побачити світ по-іншому — це означає визнати його складність і вступити в діалог і із собою, і з природою, і з іншою людиною. Кажуть, що синергетика — це оптимальний спосіб оволодіння нелінійною ситуацією. Але все, що ми сказали про нову науку, завжди стосувалося мистецтва, а це означає, що саме розуміння мистецтва дає людині можливість “вбудуватись” у складний світ і прийняти його. Адже з реальністю завжди експериментувало саме мистецтво.

Можна пригадати картини деяких художників XV—XVI ст. Наприклад, Ієронім Босх (1450—1516) — художник нідерландської школи живопису, одна з найзагадковіших постатей у світовому мистецтві. “Відкриття” Босха відбулося наприкінці XIX ст., після тривалого періоду забуття. Похмурий фантаст, “почесний професор кошмарів” — сюрреалісти вважали його своїм духовним батьком. Персонажі картин Босха — плоди геніальної уяви художника — часто страхають протиприродним поєднанням в одному образі людського і звіриного, живого і мертвого, органічного й неорганічного та водночас приваблюють якоюсь пародійною реальністю. Карнавальні образи і сміхова народно-карнавальна свідомість поєднуються з трагедійним змістом. Адже за життя Босха його сучасники стали свідками руйнації, здавалося б, непохитної будови Середньовіччя. Відбувалася болісна агонія всієї світоглядної системи Середніх віків. На зміну традиційним приходили нові уявлення про природу, людину та її місце у світі. Але Північна Європа саме в цю добу виявилась охопленою містичними теоріями, практикою чорної й білої магії, алхімією, астрологією. І все це, потрапляючи на новий ґрунт, вдруге народжувалось і переживало розквіт, якого не знало в попередню епоху. Духовне життя XV—XVI ст. у Північній Європі — це ніби котел, у якому вирують різні складники духовного життя, або хімічна реторта, у якій поєднуються і вступають у бурхливу реакцію протилежні ідеологічні елементи⁹.

⁷ Кандинский [Альбом] / Василий Кандинский ; автор статьи и сост. альбома Н.Б. Автономова. — Москва : Изобразительное искусство, 1993. — С. 8.

⁸ Князева Е.Н. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомыры / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. — СПб. : Алетей, 2002. — С. 21.

⁹ Босх [Альбом] / Иероним Босх ; автор текста и сост. альбома Г.И. Фомина. — Москва : Искусство, 1974. — С. 10.

Звернемося до знаменитої вітварної картини Босха “Спокуса святого Антонія”, до центральної частини триптиха. Святий Антоній схилив коліна перед вітарем. Але його з усіх боків оточує нечиста сила, яка править чорну месу. Босх зміщує просторові й логічні масштаби і тому персонажі заднього плану виявляються крупнішими, ніж переднього, а поряд із фантастичними істотами можна побачити реалістичне зображення людей, птахів, тварин і навіть живого Христа, який з’являється з глибини вітвара поряд із власним розп’яттям. Тому все, що тут відбувається, втрачає характер реальної дії. Загалом зображення здається втіленням кошмару, в якому сили зла грізно насуваються з усіх боків і який породило екстатичне переживання уяви святого. Інша вітварна картина — “Сади земних насолод”. Дослідники твердять, що це одне з найзагадковіших і фантастичних полотен серед інших витворів світового мистецтва. У триптиху задана універсальна концепція земного життя Ієроніма Босха¹⁰. Центральна частина — це, можливо, пишне зростання зародків зла, які вже з’явилися в едемських садах. Небачені плоди — напіврослини, напівтварини, напівмеханізми... А серед них сотні оголених людей пересуваються верхи на тваринах, вступають з ними в якісь ірреальні стосунки, туляться у шкаралупах гігантських плодів, прибирають неймовірних поз. Люди тут — безликі істоти, їхні рухи плавні й сповільнені, як у фантастичному сні. Усе це символізує гріховність людського життя. Зображення пекла на правій частині триптиха відтворює похмуру картину відплати за неї.

Інший художник XVI ст., італієць Джузеппе Арчимбольдо (1527—1593). Митець перебував на службі в австрійського імператора дому Габсбургів. Його картини — вкрай дивні алегорії, які зображують людські обличчя у вигляді композицій з квітів, овочів, фруктів, смаженого м’яса птиці, риб, книг, причому, доволі часто — із портретною схожістю. Забутого після смерті, у XX ст. його проголосили передвісником сюрреалізму.

Знаменитою стала серія Арчимбольдо “Пори року”. Вона складається з чотирьох портретів, кожен з яких створений з образів сезонних прикмет (“Зима”, “Весна”, “Літо”, “Осінь”). Картини італійця — це візуальні парадокси, які хвилюють уяву сучасної людини. Перше, але не тільки перше враження від цих образів — дивні, гротескові, фантазмагоричні. Художній смисл гротескового образу полягає у поєднанні непоєднуваного. Здається неможливим з’єднання в єдине ціле образу кричущо суперечливих елементів. Але це поєднання відбувається і свідчить про те, що художник бачить світ набагато складнішим і таємничішим, ніж будь-яка людина, котра не хоче помічати і розуміти складне, інше, нелінійне.

Еріх Фромм, американський філософ і соціальний психолог, у своїй книзі “Душа людини”, розглядаючи причини насилля і жорстокості, що так яскраво проявились у XX ст. (додамо — і в сучасності), доходить такого висновку. Якщо людина завдяки своїй слабкості, страху, некомпетентності не має сили діяти, якщо вона безсила, то тоді вона страждає, і продуктив-

¹⁰ Босх [Альбом] / Ієронім Босх ; автор текста и сост. альбома Г.И. Фомин. — Москва : Искусство, 1974. — С. 85.

ну діяльність заміщує насиллям. Глибоко розчарована людина може зненавидіти життя. У такому випадку виникає бажання довести, що життя є злом, люди теж злі і сам ти злий. Ось тоді й виникає потреба в насильстві. Таке насилля є силою в людині, і ця сила така ж інтенсивна й могутня, як і її бажання жити. У людині є потенціал руйнівного й садистичного насилля саме тому, що вона є людиною, а не річчю. Завдяки своїй природі людина не може не діяти, і якщо вона не може створювати, то обов'язково буде руйнувати. Так відбувається заміна творчості насиллям¹¹. Таке насилля називається компенсаторним і воно є наслідком непрожитого, скаліченого життя, причому наслідком неминучим. Його може придушувати страх чи покарання або спрямовувати в інше русло різні уявлення й розваги. Але як потенціал воно продовжує існувати. Єдиними ліками проти цієї хвороби, вважає Еріх Фромм, є збільшення творчого потенціалу в людині, розвиток її здатності продуктивно використовувати власні сили.

Один із варіантів розвитку в собі творчих можливостей — це, безумовно, читання книжок, як би наївно це не звучало. Саме книжки, старовинні, класичні ставлять такі питання, котрі чомусь називаються “вічними”, і не тому, що на них не можна відповісти, а тому, що в них людина здатна відчувати власну не тільки тимчасову природу...

Висновки

Отже, розглядаючи проблемні питання сучасної реальності й людини, яка створює її й існує у ній, ми дійшли висновку про необхідність посилення творчого елемента в житті кожного члена людської спільноти. Особливо це стосується молоді. Ми розуміємо, що сучасний світ цифрових технологій і новітніх засобів комунікації передбачають нові підходи до розвитку в людині творчості та вільного інтелектуалізму. Але є й “вічні” принципи самостійного творчого розвитку, і вони пов'язані з поверненням і привчанням молоді людини до книги, справжньої — художньої і філософської.

І якщо наш дискурс повернув до художньої літератури, то хочеться навести приклад із книжки, а саме із філософської повісті Вольтера “Кандід, або Оптимізм”, написаної ще 1759 року. У фіналі повісті Вольтер зіштовхує думки героїв про світ, які є прямо протилежними за своєю суттю, і змушує головного героя над цим замислитися. Вельмишановний учитель Кандіда, Пангос, незважаючи на будь-які обставини життя (а з ним відбуваються найнеймовірніші й дуже злі пригоди), не відмовляється від своєї улюбленої думки, нав'язаної німецьким філософом Лейбніцем, з яким певною мірою сперечається Вольтер, про те, що “все йде до кращого в цьому найкращому зі світів”. Його ідейний противник, філософ-песиміст Мартен, вважає, що наш світ є найжахливішим зі світів, тому що це світ людей. Кандід слухає кожного з них й у фіналі повісті на твердження про те, що “наш світ є найкращим”, і на протилежне — “наш світ є найжахливішим”, говорить: “Можливо. Тільки треба обробляти наш сад”. Вольтер приходить до висновку, що світ не можна зрозуміти, але необхідно його прийняти. Світ, життя все одно завжди більші за будь-яку думку, будь-яке уявлення про них. І це чудовий приклад нелінійного мислення, яке відкри-

¹¹ Ницше Ф. Весёлая наука / Ф. Ницше. — СПб. : Азбука-Классика, 2011. — С. 25.

те до діалогу, і таке мислення є вкрай актуальним, адже саме взаємин, побудованих на діалозі, гостро потребує сучасний світ. І недарма у фіналі геніальної комедії Бомарше “Шалений день, або Одруження Фігаро” її головний герой співає:

Через рід, оту дрібницю,
Цей король, а той пастух.
Випадкову ту різницю
Відмінняє людський дух.
І колишніх тронів пишних
Не один десяток зник,
А Вольтер живе повік.

Список використаних джерел:

1. Босх [Альбом] / Иероним Босх ; автор текста и сост. альбома Г.И. Фомин. — Москва : Искусство, 1974. — 160 с.
2. Кандинский [Альбом] / Василий Кандинский ; автор статьи и сост. альбома Н.Б. Автономова. — Москва : Изобразительное искусство, 1993. — 32 с.
3. Князева Е.Н. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. — СПб. : Алетейя, 2002. — 414 с.
4. Ницше Ф. Весёлая наука / Ф. Ницше. — СПб. : Азбука-Классика, 2011. — 352 с.
5. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм. — Москва : Республика, 1992. — 430 с.
6. Ясперс К. Ницше и Христианство / К. Ясперс. — Москва : Медиум, 1994. — 115 с.

Надійшла до редакції 26.01.2016

Olga Chebanova. Contemporaneity and Individual as an Issue from the Viewpoint of Culturological Approach

This article examines the problem of modern culture as a complex historical and cultural phenomenon in its correspondence with another phenomenon – a man who is creating during XX– XXI centuries individually and collectively the reality which comprises mutually excluding traces, though these peculiarities originate from the same mental sources.

Ольга Чебанова. Современность и человек как проблема в аспекте культурологического подхода

В статье исследуется феномен современности как сложного историко-культурного явления в его соотношении с другим феноменом – человеком, создающим на протяжении XX–XXI веков индивидуально и коллективно такую реальность, которой присущи взаимоисключающие черты, однако эти особенности рождаются из одних и тех же ментальных источников.

УДК 377.8:81'276.16

**Оксана
Кузьмич**

Доцент кафедри слов'янської філології та загально-го мовознавства Київського міжнародного університету, кандидат педагогічних наук

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИХОВАННЯ МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті досліджено актуальну й недостатньо розроблену педагогічною наукою та освітньою практикою проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховання мовленнєвого етикету в молодших школярів.

Ключові слова: *учитель початкових класів, виховання, мовленнєвий етикет, молодші школярі.*

Виховання мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку як передумови активного входження у культурний соціум, налагодження різнорівневих, позитивно спрямованих взаємин з оточенням є провідною функцією сім'ї, школи й суспільства в цілому, тобто того соціального середовища, яке оточує молодших школярів і тим самим впливає на розвиток їхніх мовленнєвих здібностей, ціннісних орієнтацій у процесі комунікації. Зважаючи на те, що зі зміною соціальної позиції (дитина розпочинає систематичне навчання, стає членом шкільного і класного колективів) виховне середовище дітей значно розширюється, набуває нового змісту й форми, а за певних умов класно-шкільний осередок починає превалювати, особливої значущості набуває професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання мовленнєвого етикету в молодших школярів. Оскільки саме від учителя, його такту, майстерності, уміння етикетного спілкування

з учнями залежать моральний розвиток дитячої особистості, формування молодшого школяра як суб'єкта комунікації, вироблення в нього адекватного ставлення до оточення і до себе. Зважаючи на це, учителі початкових класів мають добре знати й доцільно використовувати правила мовленнєвого етикету в повсякденній професійній діяльності.

Різні аспекти формування професійно-компетентнісного типу особистості вчителя молодшої школи досліджували А. Алексюк, Н. Бібік, А. Богуш, Н. Глузман, А. Капська, О. Мороз, І. Пальшкова, О. Савченко, Р. Скульський, Н. Сластьонін, Н. Тализіна, Л. Хоружа, А. Хуторський та ін.

Одним із важливих напрямів професійної підготовки майбутніх педагогів, на думку більшості науковців, є якісна методична підготовка їх до викладання навчальної дисципліни “Мова і література” як важливої складової загального змісту початкової освіти, оскільки рідна мова виступає не тільки предметом вивчення, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних предметів. Згідно з Державним стандартом загальної початкової освіти, мовленнєва змістова лінія, на якій ґрунтується курс навчання молодших школярів української мови, є основою для досягнення його провідної мети. Усі розділи програми мають вивчатися в контексті активної мовленнєвої діяльності учнів початкових класів з метою забезпечити органічний зв'язок між двома підсистемами курсу — мовною освітою і мовленнєвим розвитком дитини¹. Реалізація зазначеної мети вимагає від майбутніх учителів початкових класів не тільки високого рівня сформованості мовно-мовленнєвої компетенції та якісної методичної підготовки, а й усвідомлення практичної значущості виховання мовленнєвого етикету в молодших школярів як складової культури спілкування, засобу формування національної психології, характеру, світогляду, самосвідомості та інших компонентів духовно багаті особистості.

Мовленнєвий етикет є одним із усталених засобів організації продуктивного міжособистісного спілкування. Протягом історичного розвитку соціуму він видозмінювався, наповнюючись новим змістом, але не зникав, виконуючи як на суспільному, так і на індивідуальному рівні гуманістичну функцію регуляції комунікативних процесів.

Потреба у збереженні, використанні, модифікації й передачі атрибутів мовленнєвого етикету зумовлена насамперед соціально-психологічною сутністю людського спілкування, де вимога до поваги гідності людини поєднана з формою її вираження. Мовленнєвий етикет не тільки сприяє адекватному прояву моральних почуттів людини, а й спонукає до моральної рефлексії, забезпечує психологічний комфорт спілкування, викликає відповідну ввічливість у співрозмовника. Натомість ігнорування, формальне ставлення до мовленнєвого етикету знижують загальний культурний рівень людини, дегуманізують людські взаємини.

Проблема виховання мовленнєвого етикету в дітей завжди перебувала в полі уваги представників української етнопедагогіки, а з розвитком педаго-

¹ Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1—2-й класи. — К. : Початкова школа, 2001. — С. 12.

гічної науки, реформуванням шкільної мовної освіти знайшла відображення у працях вітчизняних педагогів, психологів і мовознавців (Г. Андрієвської, Б. Антоненка-Давидовича, Н. Бабич, Ф. Бацевича, І. Бега, А. Богуш, М. Вашуленка, Є. Івашиної, О. Миронюк, О. Сербенської, В. Скуратівського, І. Стерніна, В. Сухомлинського та ін.).

Незважаючи на багатоаспектність педагогічних і методичних напрацювань із зазначеної проблеми, слід зауважити, що залишаються недостатньо вивченими питання щодо особливостей та основних напрямів діяльності початкової школи у вихованні мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку як найважливішої комунікативної складової.

Соціально-педагогічна значущість проблеми, її недостатня теоретична розробленість, наявність певної суперечності між потребами формування дитячої особистості, здатної спілкуватися відповідно до норм і правил мовленнєвого етикету, і невизначеністю форм, методів та прийомів, засобів діяльнісного впливу вчителів на вихованість дітей зумовили вибір теми статті.

Якщо батьки, члени родинного спілкування, вихователі закладають підґрунтя складного процесу формування мовленнєво культурної особистості (дошкільний період розвитку дитини), то систематичне, організоване навчання мови й мовлення, удосконалення, а в окремих випадках і формування мовленнєвих етикетних знань, умінь та навичок розпочинається саме в початковій школі.

З метою дослідження й аналізу сучасної практики виховання мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку в умовах школи були використані такі емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, як метод вивчення методичної літератури, шкільної документації, анкетування, бесіди, спостереження тощо.

Під час вивчення теоретико-методичної бази виховання мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку в умовах школи були проаналізовані методична література, плани виховної роботи, програми і підручники для учнів початкових класів.

Так, практичні вміння і навички дотримання та доречного застосування правил мовленнєвого етикету в молодших школярів формуються в основному на уроках читання, мови, розвитку зв'язного мовлення, на яких мова і мовлення виступають не лише засобом спілкування, а й предметом вивчення. Учні 1-го класу в процесі навчання грамоти, на уроках з предмета "Я і Україна" набувають навичок складання й розігрування діалогів на запропоновані теми, близькі до життєвого досвіду дітей, у процесі яких активно використовуються етикетні мовленнєві формули. Практичне ознайомлення учнів 2—4-х класів із мовленнєвими реаліями, у тому числі з вимогами до усного й писемного мовлення, правилами спілкування, здійснюється у процесі опрацювання нового спеціального розділу програми "Мова і мовлення". У ході виконання практичних вправ учні 2-го класу, дотримуючись правил мовленнєвого етикету, навчаються складати діалогічне чи монологічне висловлювання за запропонованими учителем допоміжними матеріалами²; учні 3-го класу вдосконалюють навички мовленнєвої

² Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1—2-й класи. — Київ : Початкова школа, 2001. — С. 32.

поведінки, засвоюють правила написання записки етикетного спрямування — привітання, запрошення³; учні 4-го класу закріплюють уміння дотримуватися правил мовленнєвого етикету як складової культури спілкування⁴.

Учені-методисти (М. Білецька, М. Вашуленко, І. Гудзик, С. Дубовик, та ін.) відносять формування словесної ввічливості молодших школярів до важливих виховних завдань, пов'язаних із засвоєнням рідної мови.

У процесі вивчення учнями зазначених вище розділів автори підручників з української мови “Рідна мова” (2-й клас) М. Білецька, М. Вашуленко; “Рідна мова” (3-й клас) М. Вашуленко, О. Мельничайко; “Рідна мова” (4-й клас) М. Вашуленко, С. Дубовик, О. Мельничайко, Л. Скуратівський пропонують для опрацювання вправи, спрямовані на формування у молодших школярів основних знань, умінь і навичок уживання словесних етикетних формул у різних мовленнєвих ситуаціях. У результаті виконання вправ і завдань учні під керівництвом учителя вивчають слова ввічливості; роблять висновки про те, за яких обставин і як їх слід вживати, звертаючись до рідних, учителів, товаришів та інших людей; як шанобливо відповідати на запитання дорослих та звертатися до них із проханням; практично засвоюють правила етикетної поведінки під час спілкування тощо.

Аналіз методичної літератури свідчить про те, що в останні роки в методиці навчання мови паралельно з роботою над словом актуальності набула проблема, як навчити дитину не тільки мови, але й мовлення: “...школа дає знання мовної системи, та мало навчає, як цією системою користуватися в конкретних ситуаціях спілкування”⁵.

У цьому контексті варто згадати такі мовленнєві курси: “Абетка етикету спілкування” для учнів 2—3-х класів, яку склали Є. Івашина і Л. Ткачук, “Риторика” для учнів 4-х класів В. Науменко. Мета цих навчальних посібників — допомогти дітям усвідомити власну мовленнєву практику, щоб на основі цього розвивати вміння спілкуватися, вислуховувати й адекватно реагувати на почуте тощо; усвідомити необхідність і значення культури мовленнєвої поведінки в житті кожної людини.

Надзвичайно слушними й цінними є пошуки сучасної педагогічної науки і практики щодо запровадження у ланці початкової освіти спеціальних навчальних програм людинознавчих курсів. Ці навчальні програми є важливим пропедевтичним підґрунтям для опанування молодшими школярами первинних моральних уявлень і понять з урахуванням органічних комунікативних зв'язків дитини з сім'єю, різними членами родинного спілкування — старшими і молодшими. Це передусім “Програма інтегрованого курсу “Людина і світ” (Н. Бібік, Н. Коваль); “Виховання культури поведінки в учнів 1—3-х класів” (О. Богданова, В. Петрова); “Програма з етики в молодших класах” (Н. Новикова); “Заняття з етичного виховання у 1-му класі” (В. Киричок, Н. Підгорна).

³ Програми для середньої загальноосвітньої школи. 3—4-й класи. — Київ : Початкова школа, 2003. — С. 47.

⁴ Там само. — С. 64.

⁵ Бабич Н. Навчи мене, вчителю, розмовляти / Н. Бабич. — Київ : Товариство “Знання” України, 1992. — С. 15.

Таким чином, на нашу думку, сукупність навчальних дисциплін і виховних засобів, призначених для формування у молодших школярів етикетних мовленневих знань, умінь і навичок, система підручників і навчальних посібників дають змогу цілеспрямовано і ґрунтовно застосовувати комплекс розроблених педагогічних методів і прийомів, використовувати цікавий дидактичний матеріал для того, щоб забезпечити систематичний і планомірний вплив на виховання мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку в системі початкової освіти, зокрема мовної.

З метою з'ясування рівня розуміння вчителями початкових класів поняття “мовленнєвий етикет”, виявлення методичної системи роботи вчителів над засвоєнням і використанням молодшими школярами формул мовленнєвого етикету, його норм і правил у ситуаціях спілкування були проведено анкетування вчителів та індивідуальні бесіди з ними.

Аналіз відповідей учителів початкових класів на запитання анкети дав підстави для висновків про те, що більшість із них 47 (65,3 %) надто широко розуміють поняття “мовленнєвий етикет”, ототожнюючи його з поняттями “культура мовлення”, “культура спілкування”. Лише 25 учителів (34,7 %) початкових класів вважають, що мовленнєвий етикет є невід'ємною складовою культури спілкування і показником рівня володіння культурою мовлення в цілому тим чи іншим учасником комунікативного процесу. Тому, на думку педагогів, будь-яка ситуація спілкування не можлива без уживання мовцями етикетних мовленневих формул, а також дотримання таких моральних норм, як щирість і відвертість.

Результати анкетування свідчать, що всі опитані вчителі вважають за потрібне проводити виховну роботу з молодшими школярами з метою роз'яснення їм значущості володіння правилами мовленнєвого етикету: проводять її систематично 65 учителів (90,3 %), у контексті з програмним матеріалом — 7 учителів (9,7 %); 44 учителі (61,1 %) відповіли, що за необхідності лексеми і фраземи ввічливості можуть бути предметом розгляду на будь-якому уроці, проте у позанавчальній спілкувальній діяльності молодших школярів вони не звертають увагу на те, чи дотримуються учні правил і норм мовленнєвого етикету; 28 учителів (38,9 %) уважні щодо нормативності й увічливості мовлення учнів, у тому числі й у позанавчальних мовленневих ситуаціях; 17 учителів (23,6 %) недостатньо уваги приділяють збагаченню мовлення учнів початкових класів фраземами і лексемами мовленнєвого етикету, оскільки бракує відповідного навчально-методичного забезпечення, а 55 учителів (76,4 %) зазначили, що, крім цього, їм бракує і часу, передбаченого навчальною програмою.

На запитання “Які із запропонованих прийомів Ви застосовуєте у своїй педагогічній практиці для пояснення учням важливості володіння й дотримання етикетних мовленневих норм і правил?” 31 учитель (43,1 %) назвав описовий, 23 учителів (31,9 %) — ілюстративний, і лише 18 учителів (25 %) приділяють увагу семантичному аспекту навчання мовленнєвого етикету. З-поміж засобів виховання мовленнєвого етикету 49 учителів (68,1 %) виділяють бесіди, обговорення й аналіз мовленнєвої поведінки героїв у конкретних та уявних мовленневих ситуаціях, 23 учителів (31,9 %) — вправи з мовленнєвої поведінки (складання діалогів для запропонованої ситуації спілкування, мовленнєві ігри, проблемні ситуації, незакінчені ре-

чення тощо). Водночас більшість респондентів — 63 (87,5 %) — вважає, що найкращим засобом виховання мовленнєвого етикету в молодших школярів є злагоджені педагогічні дії батьків і вчителів.

З метою дослідження змісту взаємодії вчителів і батьків у процесі виховання мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку було застосовано ретроспективний метод (аналіз характеру й напрямів взаємодії школи і сім'ї, ідейних міркувань щодо науково-методичного забезпечення роботи з батьками для підвищення виховної функції сім'ї).

Здобуті результати свідчать, що в реальній виховній практиці уявлення батьків про свою позицію щодо шкільного виховання ще недостатньо поширені, частково спрощені або повністю перекладаються “на плечі” педагогів; ними недооцінюється ідея об'єднання педагогічних зусиль у вирішенні окресленої проблеми. Пріоритетною формою допомоги педагогів батькам у вихованні мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку є зосередження уваги батьків (в індивідуальних бесідах, на батьківських зборах) на порушеннях їхніми дітьми норм і правил мовленнєвої поведінки; аналіз та обговорення чинників, які спричинили вияв дитячої неввічливості. З метою підвищення педагогічної культури батьків із зазначеної проблеми виховання окремі вчителі радять їм ознайомитися з дослідженнями вікових та індивідуальних механізмів, які визначають і регулюють мовленнєву поведінку молодших школярів, висвітлених у статтях журналів “Початкова школа”, “Педагогіка і психологія” тощо, газетах “Розкажіть онуку”, “Початкова освіта”, “Шкільний світ” та інших, а також стежити за новинками науково-популярної преси.

Проведені дослідження засвідчують, що нерідко у процесі виховної взаємодії в сучасній практиці виховання мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку виникають певні суперечності, незлагодженість педагогічних дій і поглядів батьків та вчителів, які у поодиноких випадках призводять до конфліктів між школою і родиною. Така ситуація може привести до знецінення ввічливих настанов учителя в очах учнів, несвідомого перешкоджання процесу вироблення етикетної мовленнєвої рефлексії.

На основі здобутих емпіричних даних резюмуємо, що шкільний процес навчання учнів початкових класів основ мовленнєвого етикету формують чітко визначені, тісно пов'язані між собою компоненти: *цільовий* (постановка шкільною програмою конкретної мети: вивчення певних аспектів мовленнєвого етикету як складової культури спілкування); *спонукально-мотиваційний* (створення умов, які спонукають учнів до відповідної навчально-пізнавальної діяльності, формують у них позитивну мотивацію щодо етикетної мовленнєвої поведінки); *змістовий* (змістовність навчальних програм і підручників, а також продуманість змісту виховних моментів на уроці та виховних годин зокрема); *операційно-дієвий* (доцільний підбір прийомів, методів, організаційних форм роботи та оптимальне їх поєднання, вироблення в учнів відповідних умінь і навичок); *контрольно-регулювальний* (контроль за засвоєнням учнями знань, набуттям мовленнєвих етикетних умінь і навичок, внесення необхідних коректив до змісту й методики навчання з метою підвищення цього процесу); *оцінно-результативний* (виявлення рівня знань, умінь і навичок мовленнєвого етикету кожного

учня, з'ясування причин несформованості тих чи інших показників компонентів досліджуваного явища).

Результати констатувальних зрізів свідчать, що на практиці більшість учителів початкових класів спрямовують свою педагогічну діяльність на вирішення суто навчальних проблем: навчити основних норм і правил увічливості, виробити автоматичну звичку етикетної мовленнєвої поведінки; поповнити словниковий запас учнів формулами мовленнєвого етикету, обмежуючи таким чином виховний аспект освітньої мети. Як результат, у молодших школярів переважає дослівне (а не смислове) запам'ятовування і відтворення лексем і фразем увічливості у чітко визначених повторюваних ситуаціях спілкування. Водночас у дітей виникає складність трансформації такої мовленнєвої поведінки у змодельованих або спонтанних умовах комунікації, що стає причиною “вербальної етикетної кризи”. Крім цього, у значної кількості дітей молодшого шкільного віку недостатньо розвинута орфоепічна та орфографічна пильність (результати аналізу письмових відповідей на запитання анкети, виконання завдань та ін.).

Анкетування й бесіди за круглим столом показали, що практично всі вчителі на теоретичному рівні усвідомлюють значущість процесу прищеплення мовленнєвого етикету в учнів початкових класів, наголошують на тому, що навчання мовленнєвого етикету не повинне обмежуватися програмовим часом, а може бути предметом розгляду на будь-якому уроці (як виховний момент). Однак, як свідчать результати констатувальних зрізів, на практиці цього дотримуються не всі педагоги.

Отже, аналіз здобутих даних констатувального етапу експерименту дав можливість виявити: часткову обізнаність учителів початкових класів із сутністю поняття “мовленнєвий етикет” та методів ефективного виховання цього явища у молодших школярів, недостатнє налагодження роботи школи із сім'ями з метою надання їм допомоги у вихованні в дітей мовленнєвого етикету, а також необхідність вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів згідно з вимогами сучасного суспільства до професіоналізму педагогів та концептуальними положеннями модернізації освіти в Україні, одним із пріоритетів розвитку якої є виховання мовленнєвого етикету в дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Бабич Н. Навчи мене, вчителю, розмовляти / Н. Бабич. — Київ : Товариство “Знання” України, 1992. — 48 с.
2. Кузьмич О.А. Виховання мовленнєвого етикету у дітей молодшого шкільного віку в сім'ї : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. Кузьмич ; Інститут проблем виховання АПН України. — Київ, 2010. — 303 с.
3. Мороз О. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація / О. Мороз, Н. Слестьонін, Н. Філіпенко. — Київ, 1997. — 168 с.
4. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1—2-й класи. — Київ : Початкова школа, 2001. — 296 с.
5. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 3—4-й класи. — Київ : Початкова школа, 2003. — 296 с.
6. Скульський Р. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості / Р. Скульський. — Київ : Вища школа, 1992. — 135 с.

Надійшла до редакції 15.02.2016

Oxana Kuzmych. *Training of Prospective Primary School Teachers to Cultivate the Verbal Etiquette in Junior Schoolchildren*

The paper examined the actual and not enough elaborated by pedagogical science and educational practice the problem on the training of primary school teachers of upbringing speech etiquette in primary school children.

Оксана Кузьмич. *Подготовка будущих учителей начальных классов к воспитанию речевого этикета у младших школьников*

В статье исследована актуальная и недостаточно разработанная педагогической наукой и образовательной практикой проблема подготовки будущих учителей начальных классов к воспитанию речевого этикета у младших школьников.

УДК 168.522:811.521(52)

**Дмитро
Москальов**

Доцент кафедри української і світової культури та літератури Київського міжнародного університету, кандидат філологічних наук

АКСІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЯПОНІЇ

Стаття покликана привернути увагу до проблеми викладання у вищій школі комплексу гуманітарних дисциплін, зокрема пов'язаних з літературою, культурою, мистецтвом, історією, соціологією, політологією, філософією Японії, з метою вдосконалення низки японознавчих курсів. Досліджується проблема переосмислення традиційних ціннісних настанов у контексті сучасного літературного процесу Японії.

Ключові слова: *традиція, сучасність, японська література, симулякр, ентропія, перехідність.*

Пропонуємо розглянути проблему викладання у вищій школі комплексу гуманітарних дисциплін, зокрема пов'язаних з літературою, культурою, мистецтвом, історією, соціологією, політологією, філософією Японії, з метою вдосконалення низки японознавчих курсів, передусім таких, як “Історія літератури Японії”, “Історія культури Японії”, “Лінгвокраїнознавство”, “Лінгвокультурологія”. Актуальність проблематики, пов'язаної з культурно-історичними зрушеннями на теренах сучасної Японії, переосмислення традиційних цінностей та співіснування традиційної й сучасної аксіологічної парадигми, а також кореляція проблем, що підіймає мистецтво Японії до надбань сучасної філософії, дає підстави вважати необхідним поставити ці проблеми у центр гуманітарних спецкурсів вищих навчальних закладів, присвячених сучасній Японії.

Метою дослідження є виявлення основних рис перехідності в сучасній японській культурі, пов'язаних з відмовою від традиційних естетичних орієнтирів, що знаходять своє відображення в сучасній японській літературі. Доцільність дослідження зумовлена відсутністю ґрунтовних робіт у вітчизняній японістиці, присвячених цій проблематиці, що породжує певний стереотип про японську культуру, аналіз якої здебільшого зводиться до висвітлення проблем середньовічної естетики. З огляду на це вважаємо, що увага до проблем переосмислення традиційних цінностей в Японії може сприяти адекватному поданню матеріалу у вищих навчальних закладах. Об'єктом дослідження є культура сучасної Японії. Предмет дослідження — аксіологічні зрушення в японській культурі кінця ХХ — початку ХХІ ст.

Традиційне японське світовідчуття базується на естетиці дзен, а також пов'язане з буддизмом, синтоїзмом та даосизмом у плані сприйняття світу як безкінечної гармонії, з акцентом на малому, частині, в якій міститься ціле, важливою складовою також є природний саморозвиток речей та спонтанне буття¹.

Основний для японської культури принцип природного плину речей, злиття з природою, передбачає, що людина прагне до гармонії природи, не порушуючи її природного порядку, нічого не привносячи і не віднімаючи, що знайшло виявлення у всіх традиційних видах мистецтва: музиці, яка тяжіє до імпровізації, лаконічному живописі та поезії, що виражають гармонію цілого природи, яка втілена в малому, каліграфії, мистецтві аранжування квітів тощо. Т. Григор'єва показує, що принципи дзен лягли в основу всього світовідчуття японців: “Можна сказати, в дзен принцип “одне у всьому і все в одному” отримав найвищий прояв. На думку Судзукі, в дзен кожен індивід становить абсолютну сутність і, завдячуючи існуванню Порожнечі (шун'я), може повною мірою реалізувати свою істинну природу, те, що він є в глибині своїй”². Далі автор говорить, що на основі цих принципів розвивається “групова, чи суспільна логіка, що не дає змоги індивіду проявляти себе на шкоду групі”³. Принцип “одне в усьому і все в одному”, а також налаштування на природну красу й моральний обов'язок пояснюють ставлення японців до смерті, що виявилось в естетиці самогубства, кодексі честі самураїв, самопожертві “камікадзе”⁴. Багато дослідників говорять, що саме настанова на колективні засади та жертвовність власними інтересами стала головною передумовою економічного розквіту Японії⁵. Необхідно зауважити, що економічні успіхи, а також особливості японської естетики пояснюються унікальністю японської самосвідомості, яка знайшла своє вираження в теорії “Ніхон бунка рон” (япон. “теорія японської культури”), згідно з якою японська культура постулюється як така, що відрізняється від західної у всіх аспектах, а головними домінантами японської

¹ Григор'єва Т.П. Движение красоты / Т.П. Григор'єва. — Москва : Восточная л-ра, 2005. — С. 15—39.

² Там же. — С. 131

³ Там же.

⁴ Чхартишвили Г. Писатель и самоубийство / Г. Чхартишвили. — Москва : НЛО. — 2000. — С. 242.

⁵ Алпатов В.М. Япония: язык и общество / В.М. Алпатов. — Москва : Наука, 1988. — С. 18.

культури вважаються гомогенність, суспільна солідарність, групізм, ієрархічність, усвідомлення обов'язку і традиціоналізм⁶. В основі цих принципів, як доводить Т. Григор'єва, лежать концепції, що були розвинуті в буддизмі, дзен-буддизмі, даосизмі, синтоїзмі⁷. Ці концепції стали основою японської системи цінностей і знайшли своє вираження як в японській естетиці, так і в суспільному ладі, а також слугували головним імпульсом економічного розвитку.

Як зазначають дослідники, традиційна японська естетика принципово не допускала створення нових форм мистецтва: “Але якщо не вважалось за необхідне створювати щось нове, то і нові слова є відхиленням від Дао, самовпевненості, порушення одвічної природи слова, причетного до духу. Видумувати — значить порушувати Гармонію Всесвіту. Явлений світ — лише тимчасова маніфестація неявленого. В потенції вже все є, і не потрібно нічого придумувати, а прозрівати, силою інтуїції проникати в те, що вже є...”⁸. “Закон традиціоналізму передбачає “заданість форми”, що також впливало з особливого розуміння Небуття: якщо все вже є, то треба лише слідувати тому, що є”⁹. “Не беручи до уваги існування закону традиціоналізму, не можливо зрозуміти причину усталеності японського мистецтва. Традиціоналізм зумовив численні його риси. Оновлення мистецтва, трансформація методів відбувалися без порушення основи, без різких переходів від одного до іншого, що дозволило зберегти культуру пращурів майже у первісному вигляді. І нині живуть театр Но і Кабукі, музика гагаку, поезія танка і хоку. Не орієнтуючись на плін часу, вони від нього не залежні”¹⁰. І дійсно, передусім саме ці, традиційні аспекти культури Японії відомі й широко представлені за її межами, очевидна односторонність чого, вочевидь, і стала приводом до такого висловлювання професора Міцуйосі Нумано: “Отже, необхідно зробити висновок, що утворився досить серйозний розрив між масовими, ідеалізованими чи просто спотвореними образами традиційної Японії, якої вже давно немає, і такої реальної Японії, якою вона є в Японії”. Професор вказує, що нічого дивного в цьому немає, адже, попри досить розвинену японістику на пострадянському просторі, “зараз дуже мало достовірної інформації загалом про сучасну Японію й особливо про сучасну японську літературу”¹¹.

Слід зазначити також, що традиціоналізм, який передбачає збереження минулого, повернення до витоків, гомогенність, зумовив і риси замкненості японської культури. Це знайшло вираження в націоналізмі, головною настановою якого була концепція винятковості, унікальності всього японського¹². Традиційна система цінностей в Японії ставала й знаряддям націона-

⁶ *Культурология*. XX век. Энциклопедия : в 2 т. — СПб. : Университет. книга, 1998. — Т. 2. — С. 89.

⁷ *Григорьева Т.П.* Движение красоты / Т.П. Григорьева. — Москва : Восточная л-ра, 2005. — 440 с.

⁸ Там же. — С. 150.

⁹ Там же. — С. 158.

¹⁰ Там же. — С. 161.

¹¹ *Buruma I.* The Wages of Guilt: Memories of War in Germany and Japan / Ian Buruma. — NY, 1994. — 330 p.

¹² *Gordon A.* Postwar Japan as history / Andrew Gordon. — London, 1993. — P. 18.

лістичної пропаганди, як видно на прикладі теорії “Ніхондзін рон”, згідно з якою японську культуру пропонується вважати ексклюзивною, неперевершеною, унікальною¹³. “Однією з головних тенденцій самосвідомості в повоєнній Японії стало шалене захоплення особливостями національного характеру, бум “Хто ми, японці?” спричинив сплеск літератури про всебічну унікальність Японії. Цей “інтроспективний сплеск” базувався на японській винятковості, що виражається в унікальних рисах японської культури та японського національного характеру...”¹⁴. Автор дослідження вказує, що унікальними вважались також географічне положення, клімат Японії, органи чуття, мозок японців і навіть японські бджоли та тварини¹⁵. Цунода Таданобу стверджує, що мозку японців, на відміну від усіх інших народів, притаманна здатність сприймати світ у всьому різноманітті, причому ця особливість не вроджена, а похідна від життя японського суспільства¹⁶. Лінгвосоціолог В. Алпатов пише, що в Японії існує низка теорій, які доводять унікальність і вищість японської мови перед іншими¹⁷.

Поряд з цим, як зазначає авторитетний японіст Г. Чхартішвілі, “слаборозвинуте епо було характерне для позавчорашньої (феодальної) і вчорашньої (індустріальної) Японії. Сьогодні країна швидко рухається в бік постіндустріальної епохи, коли існуюча соціально-психологічна конструкція неминуче стане анахронізмом. Молоді японці дуже сильно відрізняються від своїх батьків: роль гвинтиків у машині їм не до смаку. В Японії сьогодні дуже занепокоєні з приводу лінощів, безвідповідальності й особливо егоїзму нового покоління”¹⁸. В іншій праці Г. Чхартішвілі зазначає: “За тридцять років добробуту та п’ятдесят років американізації виросло і змужніло нове покоління, яке не тільки на двадцять сантиметрів вище за своїх батьків, але й, що більш суттєво, зорієнтоване на іншу систему цінностей”¹⁹.

У 90-ті роки ХХ ст. в Японії традиційні артефакти стали предметом тиражування, перетворившись на продукт масового споживання²⁰. Оскільки саме на традиційних феноменах культури базувалися здебільшого види й жанри японського мистецтва, навіть ширше — в них і проявляли головні положення всієї естетики Японії, то, перетворившись на явище масове, предмет тиражування, ці доміанти почали втрачати своє першочергове, базове значення для японської свідомості, а отже, перестали бути джерелом мистецтва. Говорячи про споживацький характер традиційних цінностей, необхідно зазначити, що згідно з Ж. Бодріярмом предметом споживання може бути все, що оточує людину, не виключаючи й найсакральніших

¹³ Gordon A. Postwar Japan as history / Andrew Gordon. — London, 1993. — P. 21.

¹⁴ Ibid. — P. 193.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Алпатов В.М. Япония: язык и общество / В.М. Алпатов. — Москва : Наука, 1988. — С. 239.

¹⁷ Там же.

¹⁸ Чхартішвілі Г. Писатель и самоубийство / Г. Чхартішвілі. — Москва : НЛО. — 2000. — С. 233.

¹⁹ Чхартішвілі Г. “Но нет Востока и Запада нет” [Эл. ресурс] / Г. Чхартішвілі / Иностранная литература. — 1996. — № 9. — Режим доступа: <http://inostranka.ru/issue.php?issue=56>.

²⁰ Gordon A. Postwar Japan as history / Andrew Gordon. — London, 1993. — P. 253—258.

речей, які перетворюються на симулякр. Симуляція — підробка, підміна реальності уявним, котре відображає свідомі й несвідомі бажання членів масового суспільства²¹. Згідно з концепцією симуляції, “заміна реального знаками реального” стає лозунгом сучасної культури, яка маскує реальність і зрештою приходиться до стану, коли те, що означається, “взагалі не співвідноситься з будь-якою реальністю”, перетворюючись тим самим на порожній знак. Ж. Бодріяр говорить, що настала нова ера тотальної симуляції, характерними рисами якої є “непомірне роздування міфів про витoki та знаки реальності. Надмірне роздмухування вторинних істин, об’єктивності та автентичності. Ескалація істинного, пережитого, воскресіння образного там, де зникли предмет і субстанція”²².

Відчуття дискомфорту від засилля колишніх цінностей та сподівання на щось інше, з одного боку, а з іншого — нівелювання значимості традиційних артефактів змушує молодь, і насамперед митців, почати ставити запитання. Невипадково видатний сучасний японський письменник Харуки Муракамі, виявивши не лише естетичний, але й етичний глухий кут, в якому опинилась Японія, і прагнучи усвідомити зв’язок японців з їхнім минулим, у 1997 році запитуює: “Хто ми такі взагалі, куди йдемо?”²³.

Про атмосферу, в якій опинилися письменники на рубежі століть, пише Міцуїосі Нумано: “Занепокоєність, невпевненість у завтрашньому дні, глибока психологічна криза, що виникла на тлі поверхового добробуту, — всі ці проблеми знайшли адекватне вираження у творах деяких письменників, які зайняли щодо дійсності критичну позицію”²⁴.

Аналізуючи в романі “Підземка” причини терористичної атаки в токійському метро у 1995 році, Харуки Муракамі говорить про те, що поняття, якими керується японське суспільство, “глибоко вкорінилися та інституціоналізувалися, вони вже захватані брудними руками. І розхитати ці укорінені в рамках системи поняття якщо не неможливо, то доволі складно. І зараз нам потрібні нові поняття, основані на інших поглядах. Необхідна нова історія того, що сталося, написана на основі цих понять”²⁵.

У творах сучасних письменників переосмисленню підлягають і самі поняття традиційної японської естетики, зокрема така фундаментальна категорія, як “моно но аваре” — “чарівність речей”, яка була розроблена в естетиці дзен-буддизму. Речі в традиційній японській культурі — це не просто предмети, вони “охоплюють усе: це люди, божества, духи гір, рослин, річок”²⁶. А чарівність речей передбачає прагнення досягнути їхню внутрішню сутність: “щоб намалювати сосну, треба уподібнитися до сосни”²⁷. Для прикладу, що демонструє розрив із традиційною культурою, можна

²¹ Скоропанова И.С. Русская постмодернистская литература: новая философия, новый язык / И.С. Скоропанова. — СПб. : Невский простор, 2001. — С. 34.

²² Постмодернизм. Энциклопедия. — Минск : Интерпрессервис, 2001. — С. 735.

²³ Мураками Х. Подземка / Харуки Мураками. — Москва : Эксмо, 2006. — С. 225.

²⁴ Нумано М. Антология современной японской прозы “Теория катастроф” / предисл. Мицуёси Нумано. — Москва : Иностранка, 2003. — 527 с.

²⁵ Мураками Х. Подземка / Харуки Мураками. — Москва : Эксмо, 2006. — С. 219.

²⁶ Григорьева Т.П. Движение красоты / Т.П. Григорьева. — Москва : Восточная л-ра, 2005. — С. 169.

²⁷ Там же. — С. 170.

навести оповідання 2001 року “Сумісна власність” авторитетної письменниці, володарки кількох літературних нагород Таеко Коно. В оповіданні чоловік, видатний правник, вступає у статевий зв'язок із трупом своєї дружини, яка щойно померла. Перед цим він читає Громадянський кодекс, розмірковуючи над тим, що таке річ і чи може йому належати тіло дружини як річ? “Правове поняття “річ” не може включати мертво тіло, він знав це й раніше. Встановити в законному порядку власника чи особу, що має право на користування ним, — справа складна”²⁸. Письменниця в шоковій формі зуміла виразити гостру кризу, пов'язану з вивертанням колишніх цінностей навиворіт. Дійсно, якщо все у світі складається з речей, і навіть боги, персоніфікуючись, вважаються речами, то у спотвореному вигляді ця картина світу не забороняє ставитись до речей як до речей, що вже втратили своє автономне, вселенське значення.

Говорячи про неоднозначність ставлення до “речей” в японській культурі, не можна не згадати важливого факту з історії ХХ ст., який стосується дій Загону 731 елітної Квантунської армії в Маньчжурії. Згідно з документальними хроніками та записами солдатів, підрозділ 731 з кінця 1930-х по 1941 рік тестував бактеріологічну зброю на живих людях. Людсьми цих осіб не вважали, а називали їх “колодами”. Їм вводили бактерії чуми, віспи, тифу і спостерігали, як протікає хвороба; “колодам” обморожували кінцівки, а потім палкою відбивали їх. Померлих спалювали в крематорії, де працював “дідусь Ічіро”, який сокирою розрубав “колоди” і, наспівуючи колискову, закидав частини “речей” в топку²⁹.

Можна стверджувати, що не в останню чергу, прагнучи воскресити в пам'яті події ХХ ст., письменник Харуки Мураками у 1985 році в романі “Погоня за вівцею” змальовує персонажа, який був причетний до Квантунської армії як уособлення хибності й темного начала світу. Тему жахів воєнного часу, яку в Японії воліють не піднімати³⁰, знову порушує цей письменник у романі “Хроніка заводного птаха” як свідчення безпосереднього зв'язку подій у Маньчжурії та сучасного стану суспільства в Японії.

“Працюючи над “Хроніками”, я провів ретельне дослідження інциденту 1939 року при Номонхані. <...> Чому подібна безглузда трагедія замовчується історією? <...> Я відчув справжній шок, коли зіткнувся з тим, що більше ніж півстоліття тому сталося в Японії. <...> Справжні уроки для майбутнього не були здобуті. <...> Через два роки Японія вступила у Другу світову війну, де повторилися ті самі трагічні помилки, що й при Номонхані, тільки в непомірно більшому масштабі”³¹.

Процеси переосмислення традиційних цінностей, які спостерігаються в сучасній японській літературі, певною мірою корелюють із напрацюваннями

²⁸ Нумано М. Антология современной японской прозы “Теория катастроф” / предисл. Мицуюси Нумано. — Москва : Иностранка, 2003. — С. 209.

²⁹ Акияма Х. Особый отряд 731 / Хироси Акияма. — Москва : Иностранная л-ра, 1958. — 152 с.

³⁰ Buruma I. The Wages of Guilt: Memories of War in Germany and Japan / Ian Buruma. — NY, 1994. — P. 23.

³¹ Мураками Х. Хроника заводной птицы / Харуки Мураками. — Москва : Эксмо, 2005. — С. 228.

західних філософів другої половини ХХ ст., які зосереджуються на проблемах аксіологічних зрушень.

Японські цінності, які стають десакралізованими та розтиражованими, перетворюються, за Ж. Бодріаром, в “порожні знаки”, в об’єкт фетишизму (наприклад, численні ток-шоу, присвячені японській ідентичності, національному характеру, гуртки каліграфії, ікебани, чайної церемонії), а також у те, що можна безкінечно й безплідно повторювати, “калькувати”. У зв’язку з проблемою “калькування” варто звернутися до робіт філософів Ж. Делеза і Ф. Гватарі, які в цьому контексті висувають поняття “ризомі”. “Протиставлена центрованим системам, ієрархічним комунікаціям і заданим зв’язкам, ризома становить не центровану, не ієрархічну і не значиму систему без Генерала, без організуючої пам’яті й центрального автомата”³².

“На противагу будь-яким різновидам кореневої організації, ризома інтерпретується не як лінійний “стрижень” чи “корінь”, а як відмінна від коренів “бульба” чи “цибулина” — як потенційна безкінечність, що імпліцитно містить у собі “приховане стебло”. Принципова різниця в тому, що це стебло може розвиватися куди завгодно і набувати будь-яких конфігурацій, адже ризома абсолютно нелінійна: “світ втратив свій стрижень”³³.

Поняття “ризомі” вводиться авторами як таке, що виражає фундаментальний для сучасної філософії принцип руйнування традиційних уявлень про жорстку структуру. “Ризоматичність” передбачає радикальну альтернативу замкненим і статичним структурам, які в певний момент, коли наростання ентропії сягає межі, зазнають краху, і система входить у стан хаосу, який у поняттях синергетики є началом креативним, здатним породжувати нові організаційні порядки.

Нова естетика передбачає принципову відмову від “калькоманії” та тиражування “порожніх знаків”, симулякрів, якими постають поняття колишньої аксіологічної системи. Таким чином, тенденція до переоцінки цінностей підтверджує, що за останні десятиріччя в Японії проявилися риси того, що дослідники називають “перехідною епохою”. “Можна стверджувати, що перехідний стан — це стан невизначеності, коли переживають занепад традиційні й виникають нові форми та цінності, сенс яких, якщо виходити зі звичних настанов, зникає”³⁴. На думку Н. Хренова, найбільш яскраво явища перехідності проявляються в мистецтві. “Якщо ми впевнені в тому, що в історії певні епохи є перехідними, то наступне питання, яке слід було б поставити у зв’язку з цим, полягає в тому, щоб зрозуміти, в якому стані в цей період перебуває мистецтво. Іншими словами, чи змінюється в перехідній культурі статус мистецтва і що відбувається з його функціями. Можна припустити, що оскільки йдеться про зміну ціннісних настанов та активної асиміляції досвіду інших культур, то мистецтво не може залишатися в тому самому стані, в якому воно було у порівняно стабільні, тобто стаціонарні епохи”³⁵.

³² Постмодернізм. Енциклопедія. — Минск : Интерпрессервис, 2001. — 656 с.

³³ Там же.

³⁴ Хренов Н. Культура в эпоху социального хаоса / Н. Хренов. — Москва : Эдиториал УРСС, 2002. — С. 11.

³⁵ Там же. — С. 10.

Традиційні цінності Японії, концептуалізовані через призму даосизму, буддизму, дзен-буддизму, синтоїзму, на яких базувалась японська естетика, зазнали переосмислення у постіндустріальну епоху.

Сучасна картина світу в Японії виявила риси перехідності, це стало свідченням того, що традиційна аксіологічна система набула характеру ентропійності, яка втратила рівновагу й увійшла у стан хаосу, що самоорганізується, внаслідок чого виникли нові культурні настанови та парадигми, принципово орієнтовані на децентризм, плюралізм, антитоталітаризм.

У контексті асемантизації колишніх цінностей, які стали предметом масової культури, і, таким чином, втратили свою сутнісну значимість, перетворившись на симулякри й кальки, виявилася тенденція до ризоматизації, культурної відкритості, що знайшло своє вираження в сучасній літературі, в якій найбільш яскраво виявились нові ціннісні орієнтири: акцент на особистісному началі, рух у бік осмислення самоцінності особистості, поворот до людини як розгубленого та самотнього суб'єкта, необхідність відкритості до минулого і відновлення втраченого зв'язку з історією, прийняття всієї культури Японії “без купюр”.

Список використаних джерел:

1. Акияма Х. Особый отряд 731 / Хироси Акияма. — Москва : Иностранная лит-ра, 1958. — 152 с.
2. Алпатов В.М. Япония: язык и общество / В.М. Алпатов. — Москва : Наука, 1988. — 136 с.
3. Григорьева Т.П. Движение красоты / Т.П. Григорьева. — Москва : Восточная лит-ра, 2005. — 440 с.
4. Коно Т. Совместная собственность / Таэко Коно // Антология современной японской прозы “Теория катастроф”. — Москва : Иностранка, 2003. — 527 с.
5. Культурология. XX век. Энциклопедия : в 2 т. — СПб. : Университет. книга, 1998. — Т. 2. — 446 с.
6. Постмодернизм. Энциклопедия. — Минск : Интерпрессервис, 2001. — 1040 с.
7. Мураками Х. Охота на овец / Харуки Мураками. — СПб. : Амфора, 2006. — 381 с.
8. Мураками Х. Хроники заводной птицы / Харуки Мураками. — Москва : Эксмо, 2005. — 816 с.
9. Мураками Х. Подземка / Харуки Мураками. — Москва : Эксмо, 2006. — 591 с.
10. Нумано М. “Не только самурай и гейша” / Мицуси Нумано [El. resource]. — URL: <http://japantoday.ru/yaponiya-o-sebe-i-mire/ne-tolko-samuray-i-geysha-lektsiya-professora-numano.html>.
11. Нумано М. Антология современной японской прозы “Теория катастроф” / предисл. Мицуси Нумано. — Москва : Иностранка, 2003. — 527 с.
12. Скоропанова И.С. Русская постмодернистская литература: новая философия, новый язык / И.С. Скоропанова. — СПб. : Невский простор, 2001. — 416 с.
13. Хренов Н. Культура в эпоху социального хаоса / Н. Хренов. — Москва : Эдиториал УРСС, 2002. — 448 с.
14. Чхартишвили Г. Писатель и самоубийство / Г. Чхартишвили. — Москва : НЛО. — 2000. — 576 с.
15. Чхартишвили Г. “Но нет Востока и Запада нет” [Эл. ресурс] / Г. Чхартишвили / Иностранная литература. — 1996. — № 9. — Режим доступа: <http://inostranka.ru/issue.php?issue=56>.
16. Gordon A. Postwar Japan as history / Andrew. Gordon. — London, 1993. — 170 p.
17. Buruma I. The Wages of Guilt: Memories of War in Germany and Japan / Ian Buruma. — NY, 1994. — 330 p.

Надійшла до редакції 22.02.2016

Dmytro Moskaliiv. *Axiological Problems of Modern Japan*

The article is devoted to the problem of rethinking of the traditional value orientations in the context of modern literary process in Japan

Дмитрий Москалев. *Аксиологические проблемы современной Японии*

Статья призвана привлечь внимание к проблеме преподавания в высшей школе комплекса гуманитарных дисциплин, в частности связанных с литературой, культурой, искусством, историей, социологией, политологией, философией Японии, с целью совершенствования ряда японоведческих курсов. Исследуется проблема переосмысления традиционных ценностных установок в контексте современного литературного процесса Японии.

УДК 378.147:338.48

**Тетяна
Вяткіна**

Професор кафедри країнознавства та міжнародного туризму Київського міжнародного університету, доктор економічних наук

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Розкриваються закономірності формування фахівців туристичної галузі. Визначені завдання й концепція підготовки фахівців у галузі туризму. Охарактеризована методика розроблення освітніх програм підготовки фахівців туристичної галузі, що ґрунтуються на компетентнісному підході. Акцентовано увагу на необхідності підготовки фахівців у галузі туризму зі знанням кількох іноземних мов.

Ключові слова: *підготовка фахівців у галузі туризму, концепція підготовки фахівців, розроблення освітніх програм, компетентнісний підхід.*

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснюючи модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Однак проектування освітніх структур і впровадження нових моделей та програм підготовки, як свідчить досвід багатьох країн, у тому числі й України, — процес надзвичайно складний. Сучасні світові тенденції, пов'язані з глобалізацією суспільного, економічного, політичного та освітнього просторів змінюють пріоритети при підготовці фахівців різних сфер діяльності й насамперед у галузі туризму. Зростання попиту на туристичні подорожі, закордонні освітні програми, міжнародне стажування підвищує інтерес до сфери туристичних послуг, а отже, й отримання відповідної вищої освіти для подальшої професійної діяльності саме в цій галузі.

Головними завданнями підготовки фахівців у галузі туризму в умовах сьогодення є забезпечення фундаментальної наукової, професійної і практичної їх підготовки. Набуття студентами знань, професійних навичок і вмінь на відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнях має відбуватись відповідно до їх покликання, інтересів і здібностей, адже туризм у всьому світі поступово стає однією з найпопулярніших форм змістовного проведення дозвілля.

Якісний туристичний продукт — це результат грамотної праці фахівців різноманітних напрямів туристичної індустрії (менеджерів туристичної організації, готельного та ресторанного бізнесу, аніматорів на курортах, аналітиків, консультантів, перекладачів тощо), а тому їх підготовка — це чи не найважливіший етап формування власне самого розвитку туристичної галузі в майбутньому. Питання кваліфікованої й високопрофесійної підготовки кадрів у сфері туризму, безперечно, є актуальним, тим більше, що туризм офіційно проголошений пріоритетною галуззю національної економіки України на державному рівні.

В Україні питання туристичної освіти широко розглядається в дослідженнях В. Андрущенка, Г. Балабанова, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкала, С. Сисоєва, В. Федорченка, Х. Хачатуряна (теоретико-методологічні основи професійної освіти фахівців туристичної галузі); Я. Антошкевича, А. Барчак, В. Белецького, В. Квартальнова, А. Козінської (питання історії становлення та сучасних тенденцій розвитку туристичної галузі й туристичної освіти в Україні) та ін. Результати вивчення різноманітних джерел та аналіз практичного досвіду підготовки фахівців туристичної сфери у країнах — членах Всесвітньої туристської організації (ВТО) свідчать про наявність в означеній галузі суперечностей між:

- сучасним рівнем професійної підготовки фахівців цієї сфери й новими вимогами сучасного гіперінформаційного суспільства;
- проблемами глобалізації усіх сфер життєдіяльності, в тому числі освітньої, й особливостями національних освітніх систем;
- розширенням поля професійної діяльності на вітчизняному і зарубіжному ринках праці та недостатнім рівнем підготовки фахівців, відсутністю моніторингу локальних потреб у фахівцях для сфери туризму з урахуванням динаміки змін у різних сферах соціальної, політичної та економічної діяльності суспільства;
- визнанням туристичних кваліфікацій та освіти загалом різними міжнародними кваліфікаційними комісіями і відсутністю загальних стандартів у процедурі міжнародної акредитації;
- відсутністю стандартів якісних характеристик фахівців сфери туризму та критеріями оцінювання результативності професійної підготовки фахівців туристичної галузі;
- різними очікуваннями під час створення освітніх програм у туризмі та відсутністю координації між учасниками освітнього процесу.

Туризм є інвестиційно привабливим видом економічної діяльності, найважливішим каталізатором економічного зростання, експорту та створення робочих місць, одним з основних компонентів соціально-економічного розвитку країни. Ця сфера господарської діяльності не лише впливає на еко-

номічний розвиток на національному рівні, а й зумовлює зміни в розвитку певного регіону країни, видозмінюючи його інфраструктуру, споживчий ринок, інші галузі підприємницької діяльності. Більше того, сучасний туризм, а отже, і процес його організації (туристична діяльність) — це один із важливих аспектів нової філософії бізнесу нинішнього інформаційного суспільства, який в умовах змін підприємницького середовища відкриває нові можливості вирішення проблем забезпечення макроекономічної стабільності.

Незважаючи на різноманітні світові катаклізми та періодичні економічні кризи, сфера туристичних послуг завжди демонструвала практично безперерйне зростання. У ХХІ ст. в розвинених країнах світу одним із найважливіших засобів стимулювання економічного й соціального розвитку регіонів, який до того ж дає змогу ефективно використовувати внутрішні ресурси, вважається розвиток туризму та рекреації. Щорічно у світі здійснюється понад 800 млн туристських подорожей, з яких понад 52 % — у межах Європи. Частка туризму у світовому експорті товарів і послуг становить близько 13 % (в країнах ЄС — 14 %). Туристична сфера формує понад 8 % сукупного ВВП країн ЄС і забезпечує близько 11 % від їхнього щорічного економічного зростання. Кількість робочих місць у туристичній індустрії європейських країн становить близько 12 % від загальної чисельності зайнятих¹.

На туризм припадає близько 12 % загальносвітового валового продукту і 7 % світових інвестицій. Безпосередньо у сфері туристичних послуг зайнято понад 260 млн осіб, що становить 10 % тих, хто працює. У світовій системі господарства туризм сьогодні посідає провідні позиції. Більш ніж у 40 державах туризм є головним джерелом наповнення бюджету, а ще у 70 — однією з трьох основних статей².

Як свідчать дані, оприлюднені у щорічному звіті ВТО, у 2014 році сукупний світовий потік міжнародних туристів становив 1,113 млрд осіб. Для прикладу, у 1950 році цей показник перебував на рівні 25 млн осіб, у 1980 — 278 млн осіб, у 1995 — 527 млн осіб. Фінансові сукупні світові надходження від міжнародного туризму за цей самий період становили: у 1950 році — 2 млрд дол. США, у 1980 — 104 млрд, у 1995 — 415 млрд, а в 2014 році цей показник зріс до 1245 млрд дол. США³.

Загальна кількість туристів (міжнародних і внутрішніх) з урахуванням екскурсантів становить понад третину населення земної кулі. За експертними прогнозами, ХХІ ст. буде сторіччям туризму⁴.

Соціально-економічний внесок туризму в розвиток як інших держав, так і України зумовлює необхідність у формуванні нової висококультурної та освіченої генерації кваліфікованих фахівців туристичної галузі та розробці

¹ Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ. — Київ : НІСД, 2015. — С. 25.

² Дані сайту Всесвітньої туристичної організації [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unwto.org>.

³ Tourism Highlights, 2015 Edition UNWTO [El. resource]. — URL: <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>.

⁴ Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ. — Київ : НІСД, 2015. — С. 26.

нових туристично-рекреаційних продуктів. Саме висококваліфікований фахівець може повною мірою визначити обґрунтовані науково-методичні підходи до сталого розвитку туристичної галузі й формування ефективної туристичної політики в країні та якісно здійснити їх впровадження.

Враховуючи тенденції розвитку економічних відносин на туристичному ринку та гостру потребу у фахівцях з туристичного обслуговування на ринку праці, Київський міжнародний університет здійснює підготовку фахівців у галузі туризму. Концепція підготовки фахівців галузі туризму передбачає:

1. Використання перспективних напрямів модернізації освітньої діяльності в галузі туризму відповідно до європейських і світових тенденцій полікультурності, толерантності, діалогу культур у світовому просторі.

2. Впровадження цілісного комплексного процесу навчання на методологічному, загальному педагогічному та методичному рівнях, що сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців за всіма спеціалізаціями згідно із суспільними потребами в галузі туризму для їх упровадження в систему туристичної освіти. Такий підхід дає можливість використовувати у практичній підготовці фахівців зарубіжний досвід навчальних технологій та їх адаптації до вітчизняного освітнього середовища.

3. Формування моделі професійної компетентності сучасного конкурентоспроможного фахівця, що створює умови мотиваційної, теоретичної і практичної готовності до діяльності у сфері туризму, професійного самовизначення, орієнтування, покликання, професійної зацікавленості в навчанні, пізнавальних, оцінюваних і практичних діяч, самооцінку і самоорганізацію власної діяльності, здатність до неперервного професійного саморозвитку особистості.

4. Якісну підготовку фахівців у галузі туризму, яка ґрунтується на таких принципах, як цілісний підхід до змісту освіти і професійної підготовки; врахування органічної єдності загального і професійного навчання; міцний зв'язок теорії і практики; забезпечення партнерських відносин між галузями освіти і праці.

Формування вітчизняної національної системи туристичної освіти потребує врахування історико-педагогічних аспектів зародження, становлення й розвитку національної системи туристичної освіти, розуміння перспективних напрямів модернізації освітньої діяльності в галузі туризму відповідно до європейських і світових тенденцій діалогу культур та толерантності у світовому просторі⁵.

В умовах надзвичайно динамічного ринку праці, зумовленого технологічним вибухом у кінці минулого століття, співпраця освітян і роботодавців у створенні та реалізації освітніх програм набуває особливої важливості.

Як зазначає В. Федорченко, при підготовці фахівців у галузі туризму, слід відмітити такі закономірності. Першою групою закономірностей є поділ туристського й особистого досвіду, здійснення різних видів діяльності (зокрема туристичної). Звідси поділ змісту освіти на такі складові: гумані-

⁵ Кнодель Л.В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах — членах Всесвітньої туристської організації : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Л.В. Кнодель. — Тернопіль, 2007. — С. 4.

тарної й соціально-економічної підготовки, професійної й практичної підготовки.

Друга детермінанта — це сукупність закономірностей, що визначають послідовність ланок неперервної туристичної освіти. Цю детермінанту ще називають ступеневістю освіти (дошкільна підготовка; початкова та основна школа — школяр (туристичний ліцей, старша школа — ліцей; професійні навчальні заклади — туристична професійна; вищі навчальні заклади I—IV рівнів акредитації (початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий) рівень; науковий рівень).

Третя детермінанта — це сукупність закономірностей, що визначають необхідність поділу туристичної освіти на теоретичну і практичну. Окреслення цієї детермінанти пов'язане з особливостями теоретичної і практичної діяльності фахівців галузі туризму, необхідністю формування в них відповідних якостей.

Четверта детермінанта пов'язана з поділом досвіду та якості особистості й доцільної рівності, залежно від міри прояву творчості. З цими закономірностями пов'язаний розподіл компонентів змісту освіти, що спрямовуються на формування творчих, лідерських якостей особистості, уміння діяти самостійно в різних умовах професійної діяльності.

П'ята детермінанта відображає специфіку індивідуального розвитку особистості й пов'язана з особистісно орієнтованою освітньою діяльністю фахівця сфери туризму.

Шоста детермінанта — самовдосконалення особистості в освітньому процесі. Ця закономірність відображає свідоме прагнення особистості виробити духовно-моральні, вольові, психологічні та фізичні якості шляхом самовиховання та самоосвіти в умовах загального й туристського соціуму. Особливістю зазначених детермінант структури змісту туристської освіти є те, що вони визначають загальні підходи, проявляються на всіх ієрархічних рівнях⁶.

Побудова освітніх програм підготовки фахівців у галузі туризму спирається на потреби й вимоги суспільства в освічених і компетентних фахівцях. Ухвалення нового Закону України “Про вищу освіту” та приєднання України до Болонського процесу висувають перед науково-педагогічними працівниками Київського міжнародного університету нові завдання при розробленні освітніх програм, побудованих, зокрема, на компетентнісному підході та результатах навчання. Ці два терміни сьогодні є ключовими у Європейському просторі вищої освіти. Результати навчання — формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент після завершення навчання. Компетентності становлять динамічне поєднання знань, навичок, умінь і здатностей. Розвиток компетентностей є метою освітніх програм. Компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах та оцінюються на різних етапах. Основна відмінність між результатами навчання й компетентностями полягає в тому, що

⁶ Федорченко В.К. Теоретичні та методологічні засади підготовки фахівців для сфери туризму / В.К. Федорченко. — Київ : Слово, 2004. — С. 195—196.

перші формулюються викладачами на рівні освітньої програми, а також на рівні окремої дисципліни, а компетентності набуваються особами, які навчаються. Особливістю результатів навчання є те, що на відміну від компетентностей, вони мають чітко вимірюватися. В основу навчання студентів покладена ідея максимального забезпечення студентами шансів отримати перше місце роботи на ринку праці, підвищення їхньої “цінності” для роботодавців, задоволення тим самим актуальних потреб ринку⁷.

Міжнародний туризм неможливий без вільного володіння іноземними мовами, тому при підготовці фахівців у галузі туризму в Київському міжнародному університеті акцент робиться на вивченні двох-трьох іноземних мов, серед яких особливе місце посідає англійська. Унікальна методика вивчення англійської мови, розроблена президентом університету Х. Хачатуряном, дає змогу набути широкий спектр компетенцій, якими має володіти фахівець у галузі туризму: ведення переговорів і телефонних розмов, складання рекламних матеріалів, ведення необхідної документації туристичного підприємства, спілкування з клієнтами та досягнення різних домовленостей тощо. Крім цього, значна увага приділяється поглибленому вивченню країнознавства засобами іноземної мови з вивченням історичних і культурних особливостей регіону країни, моделювання віртуальних екскурсій, розроблення туристських маршрутів, особливостей туристичної індустрії. З метою відпрацювання лексики й термінології іноземної мови практичні заняття проводять у спеціалізованих аудиторіях з використанням сучасних інтерактивних методів навчання: майстер-класів, семінарів-дискусій, використання кейс-методів та ділових ігор.

Серед пріоритетних завдань навчального процесу при підготовці фахівців у галузі туризму виокремлюється розвиток такого напрямку, як освітній туризм. Освітній туризм — це особлива форма організації освітнього процесу, що дає унікальну можливість студенту поєднати навчання з туристською практикою. Завдяки цьому стимулюється духовний та інтелектуальний розвиток, розширюється світогляд, ефективно поєднується теорія із практикою. У цьому напрямі в Київському міжнародному університеті проводиться велика робота. Підготовка фахівців з указаних спеціальностей здійснюється на основі спільних освітніх програм Київського міжнародного університету та вищих навчальних закладів Європи. Зокрема, підписана низка угод із такими ВНЗ європейських держав, як Вища школа бізнесу (WSB) в м. Домброва-Гурнича, Сопотська вища школа, Вища школа Ateneum та Вища школа туризму й готельної справи (всі — Польща); Вища школа менеджменту інформаційних систем (ISMA, Латвія); Інститут професій бізнесу і торгівлі (IPAS, Франція). Така співпраця дає студентам можливість отримати подвійний диплом, при цьому поглиблюються зовнішньоекономічні зв'язки, розширюються міжнародні контакти серед студентів і науковців університету, активно використовується передовий досвід інших країн в навчальному та науковому процесах.

⁷ Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова ; за ред. В.Г. Кременя. — Київ : Пріоритети, 2014. — С. 7—9.

Висновки

Глобалізація світових процесів, взаємопроникнення культур та багатоаспектність міжнародних відносин, стрімкий розвиток туризму як системи ринкових відносин у міжнародному економічному просторі передбачають формування нової генерації фахівців з туризму. Професійна, системна підготовка фахівців у цій галузі сприятиме становленню неповторної індивідуальності, духовності, креативності, компетентної особистості, а використання інноваційних підходів і технологій в освітньому процесі забезпечить ринок конкурентоспроможними фахівцями.

Список використаних джерел:

1. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ. — Київ : НІСД, 2015. — 92 с.
2. Tourism Highlights, 2015 Edition UNWTO / [El. resource]. — URL: <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>.
3. Кнодель Л.В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах — членах Всесвітньої туристської організації : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л.В. Кнодель. — Тернопіль, 2007. — 40 с.
4. Федорченко В.К. Теоретичні та методологічні засади підготовки фахівців для сфери туризму / В.К. Федорченко. — Київ : Слово, 2004. — 278 с.
5. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова ; за ред. В.Г. Кременя. — Київ : Пріоритети, 2014. — 120 с.
6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Надійшла до редакції 18.02.2016

Tetiana Viatkina. Methodological Approaches to Formation of Tourism Industry Professionals

The regularities of formation of tourism industry professionals. Characterized objectives and concept of training specialists of tourism industry. Defined method of construction of educational training programs in tourism-based competency approach. The attention on the importance of training in the field of tourism with the knowledge of several foreign languages.

Татьяна Вяткина. Методические подходы к формированию профессионалов туристической отрасли

Раскрываются закономерности формирования специалистов для туристической отрасли. Определены задачи и концепция подготовки специалистов туристической отрасли. Охарактеризована методика разработки образовательных программ по подготовке специалистов в области туризма, которая основывается на компетентностном подходе. Акцентировано внимание на важности подготовки специалистов в области туризма со знанием нескольких иностранных языков.

УДК 378.147

**Аліса
Лукашенко**

Доцент кафедри країнознавства та міжнародного туризму Київського міжнародного університету, кандидат історичних наук

МЕТОДОЛОГІЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті аналізуються сучасні підходи до викладання дисциплін гуманітарного циклу в Київському міжнародному університеті. Розкривається сутність інтерактивних методик, їх роль у сучасній вищій школі. Визначено найефективніші методики підготовки висококласних фахівців.

Ключові слова: методологія; інтерактивні методи; мозковий штурм, “мікрофон”, “коло ідей”; когнітивний, творчий та інтуїтивний напрями; рольова гра, імітаційна гра.

Сучасне глобалізоване суспільство висуває нові вимоги до вищої школи. Так, темпи розвитку і виклики часу вимагають від закладів освіти якісної підготовки не просто фахівців певної спеціальності, а професіоналів, здатних швидко реагувати на мінливості часу, не тільки створювати конкурентоспроможний продукт, а й генерувати нові ідеї для майбутнього. Покоління тільки таких випускників дасть змогу Україні виступити повноцінним партнером у міжнародних відносинах, залишивши в історії роль нашої держави як сировинного придатка. Перераховані вище якісні характеристики культивуються не тільки підготовкою високого рівня у межах обраного фаху, але й дисциплінами гуманітарного циклу, такими як історія, філософія, релігієзнавство, політологія, етика тощо. В умовах гігантських темпів розвитку світового господарства, постіндустріального суспільства молоде

покоління не повинне забувати про здобутки попередників, власні витоки, моральні цінності та орієнтири. Саме історична пам'ять є скарбом, що зберігає відповіді на всі питання, і полем для синтезу нових, дієвих ідей з урахуванням і попередженням помилок, які людство допустило в минулому. Так, вимоги часу, реформування системи освіти в Україні орієнтують викладачів на застосування методів, що сприяють розвитку творчих засад особистості на ґрунті її індивідуальних особливостей.

Мета пропонованої статті полягає у визначенні методологічного орієнтира для викладання дисциплін гуманітарного циклу, покликаних формувати особистість, здатну до творчого пошуку, генерування нових ідей в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Стаття ґрунтується на положеннях теорії творчості М. Бердяєва, Л. Віготського, А. Каргіна, Л. Коган, Д. Лихачова, О. Моткова, В. Розумного; на доробку з проблеми розвитку пізнавальних інтересів, що є предметом досліджень А. Алексюка, О. Біляєва, Т. Голованя, Л. Гордон, В. Онищука, О. Савченко, О. Синиці, Е. Холанда та інших; дослідженнях інноваційних форм і методів навчання Н. Бібік, О. Баханова, А. Бородай, О. Дорошенка, Ю. Мальованого, С. Ніколаєва, І. Підласого, О. Пометун та ін.

Сьогодні зарекомендували себе як досить ефективні інтерактивні методи навчання. Слово "інтерактив" запозичене з англійської мови й походить від слова *interact* (*inter* — взаємний, *act* — діяти), тобто інтерактивний — це здатний до взаємодії, діалогу. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учасників. Зазначимо, що організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Важливе значення мають інтерактивні методи навчання і для розвитку творчих здібностей¹.

Загальновідомо, що інтерактивна взаємодія виключає домінування як одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки щодо інших. Важливим є й те, що в умовах інтерактивного навчання студенти вчаться бути демократичними, ефективно спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення.

Такі підходи до навчання не є абсолютно новими для української школи. Вони, наприклад, реалізовувалися й були поширеними в дидактиці української школи у 20-ті роки ХХ ст.; елементи інтерактивного навчання також наявні в методиці навчання В. Сухомлинського, методиках учителів-новаторів 70—80-х років — Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та інших, а також у теорії розвивального навчання².

Наголошуємо на тому, що, розвиваючи творчі здібності, потрібно дотримуватися певних принципів в організації навчання, а саме: принципу

¹ Пишко О.Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства / О.Л. Пишко [Ел. ресурс]. — Режим доступу: www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257.

² Левітас Ф.Л. Методика викладання історії / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. — Харків : Основа, 2007. — 112 с.

зв'язку із практикою життя, саморозвитку, оптимального поєднання індивідуальної й колективної форм навчально-творчої діяльності, інформативності, принципу віри в можливості студента.

Наукова література пропонує різноманітні класифікації інтерактивних методів навчання. Скориставшись науковими і практичними напрацюваннями дослідниці О. Пометун³, зупинимось коротко на характеристичні окремих інтерактивних методів, які, на нашу думку, є ефективними у навчанні:

1. Імітаційні ігри — це процедури з виконання певних простих, відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які явища навколишньої дійсності. Результатом їх є швидке прийняття рішень та миттєві реакції. Імітаційні ігри розвивають уяву, навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вмінь, стимулюють прояви самостійності, творчих можливостей. Наприклад, під час вивчення теми “Особливості організації державної влади і місцевого самоврядування в Україні” можна імітувати пленарне засідання Верховної Ради.

2. Рольова гра, мета якої — визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, допомогти набути досвіду за допомогою гри, навчатися на основі досвіду й почуттів. Розігрування конкретної життєвої ситуації в ролях сприяє розвитку уяви і навичок критичного мислення, формує спроможність знаходити й розглядати альтернативні варіанти дій, допомагає уявляти себе в тій чи іншій соціальній ролі, співчувати іншим тощо.

Рольова гра потребує ретельної підготовки. Прикладом рольових ігор можуть бути інсценізації уривків із повістей М. Гоголя “Тарас Бульба” та В. Малика “Таємний посол” під час вивчення тем “Виникнення Запорізької Січі” та ін. У практиці Київського міжнародного університету цей метод фігурує в діяльності історичного драматичного гуртка.

3. “Мікрофон” — це метод, що дає можливість кожному швидко й лаконічно, імітуючи “говоріння в мікрофон”, висловити власну думку чи позицію. Наприклад, під час вивчення теми “Кирило-Мефодіївське братство” викладач може поставити запитання: “Чи була, на вашу думку, діяльність членів Кирило-Мефодіївського братства небезпечною для тодішньої влади?”⁴

4. Робота в малих групах допомагає набути навичок спілкування та співпраці. Це один із найбільш ефективних методів, адже у процесі організації групової роботи відбувається обмін думками, результатом чого є оптимальне спільне вирішення поставленої проблеми.

5. “Коло ідей” — ефективний метод, що полягає у вирішенні суперечливих питань зі створенням можливості для учнів висловити власну позицію.

6. “Займи позицію” — це метод, що дає можливість виявити різні позиції щодо певної проблеми або суперечливого питання. Метод є ефективним з погляду демократичності щодо розмаїття поглядів на проблему, яка вивчається/обговорюється, та надання можливості усвідомити наявність

³ Активні та інтерактивні технології навчання // Віхи століть. — 2004. — № 4. — С. 48—74.

⁴ Баханов К.О. Організація особистісно орієнтованого навчання / К.О. Баханов. — Харків : Основа, 2008. — С. 6.

протилежних позицій у її вирішенні. Завдяки застосуванню цього методу студенти вчать слухати свого співрозмовника та наводити переконливі аргументи на користь власного твердження. Наприклад, у рамках теми “Люблінська унія” викладач може запропонувати думку історика І. Крип’якевича: “Люблінська унія за всіх негативних наслідків дала принаймні одну користь: всі українські землі були злучені в одну цілість...”. Далі студентам пропонується обрати одне із тверджень — “Так, згоден”, “Ні, не згоден”, “Це складне для мене питання” — та обговорити власну позицію в утвореній групі, висловити власні аргументи. Після цього хтось із студентів може змінити свою позицію й перейти до іншої групи. Далі викладач має підбити підсумки, а учасники — назвати найбільш переконливі аргументи своєї групи⁵.

Оскільки автор статті за фахом історик, досвід викладання зумовив групування сучасних ефективних методів викладання на кілька груп з урахуванням саме специфіки історичної науки. Так, ми не повинні забувати, що історія має два полюси: полюс руйнування — війни, тероризм, тоталітаризм, політичні переслідування, економічні кризи і полюс творення — демократизація, науково-технічний прогрес, самовдосконалення, культура, духовність.

Перший і другий випадки — це дві різні філософії життя. У першому — це філософія невігластва і втечі від відповідальності за своє сьогодні й майбутнє. Це постійний страх і невтішні передбачення. У другому випадку це зовсім інша філософія життя, яка може звучати так: “Найкращий спосіб передбачити своє майбутнє — стати його творцем”.

Автор статті намагається виховувати Творців історії, що, безперечно, впливає із рекомендації Ради Європи з особливостей викладання історії у ХХІ ст. Так, світ розділений на три класи: дуже маленьку групу людей, котрі керують ходом подій; децю більшу групу, котра слідкує за ходом подій; і переважну більшість, котра не відає, що відбувається.

Своє завдання автор бачить у розширенні групи, яка керує ходом подій. У цьому ми спираємося на три методологічних напрями:

- когнітивний, покликаний для розвитку логічного, аналітичного та дискусійного мислення (“мікрофон”, “займи позицію”, “коло ідей”, “мозковий штурм” тощо);
- творчий, який реалізується через ігровий і проєктивний методи;
- інтуїтивний.

Згідно з А. Ейнштейном, логіка може допомогти нам потрапити з пункту А в пункт Б. Уява ж перенесе нас у будь-яку точку Всесвіту.

Після ефективного застосування цих прийомів виникає здатність до еклектики, тобто поєднання різнорідних понять, створення неординарного.

Еклектика породжує третій методологічний напрям: інтуїтивний, а саме метод розвитку прогностичних навичок. Отже, ми маємо Творця!

Гегелю належать слова: “Історія вчить лише тому, що вона ніколи нічому не вчила”. Тож виходить, що історія — не наука, оскільки нічому не

⁵ Активні та інтерактивні технології навчання // Віхи століть. — 2004. — № 4. — С. 56.

можна навчитися, використовуючи історичні висновки? Як не парадоксально, але фраза Гегеля говорить про те, що історія — наука. Той факт, що вона з такою невблаганністю повторюється, і є доказом її об'єктивності та вказує на існування законів. Історія вчить тому, що закони заперечувати безглуздо, їх потрібно осягати й використовувати.

Історія — це набір фактів, історія — це скарбниця досвіду тисяч поколінь. Наприклад, у вас є завдання створити успішну корпорацію чи стати президентом країни і два способи досягнення обраної мети:

- самостійно діяти методом спроб і помилок;
- запитати поради в досвідченого наставника.

Як ви думаєте, який ефективніший? Звісно, другий, а історія і є цим наставником. Так, перший спосіб призводить часто до помилок і невтішних результатів, а другий веде вас до повної перемоги.

Ми наполягаємо на тому, що історію потрібно сприймати як практичний посібник, а не теоретичний курс із набором цифр і дат. Пропонуємо докорінно змінити підхід у проведенні занять з історії. Класичне заняття виглядає так: крейда, дошка, план, набір дат, у кращому випадку — причинно-наслідкові зв'язки. І все це благополучно забувається через кілька занять, бо ніхто не розуміє, навіщо воно треба...

На занятті потрібно порівнювати, переписувати, дописувати історію, експериментувати, дискутувати, навіть маніпулювати, вивчати й апробувати стратегії політичних ігор та військових операцій, влаштовувати круглі столи, дебати, чи, наприклад, грати в історичні шахи, які дають змогу відчути себе впливовим політичним лідером і зіграти партію з народом або стати мільярдером і зіграти партію з владою.

Ми, викладачі, повинні допомагати не вивчати історію, а пережити її, зануритись у неї, відчути сумніви і страхи, перемоги й поразки, втрачені й отримані можливості найвидатніших історичних осіб, позитивний досвід яких можна втілювати в сучасну реальність і чийх помилок важливо не допустити.

З класичного заняття на виході ми маємо такі результати: знання кількох дат, історичних постатей, але при цьому часто В. Ленін перетворюється у видатного поета, а Христофор Колумб — в українського гетьмана, що породжує недалекоглядність, прихильність до псевдоісторичних концепцій, голосування за псевдолідерів і сірого життя. На наших заняттях у стінах КиМУ осягаються причинно-наслідкові зв'язки, усвідомлюється логіка подій, розвивається аналітичне мислення, розкриваються мотиви вчинків світових лідерів, їхні мета і методи досягнення. На наших заняттях формуються Творці історії, а не її маріонетки, які не просто запам'ятають дату падіння Західної Римської імперії, а й зуміють запропонувати план щодо унеможливлення цього, які будуть розуміти, що таке реальний фашизм та його сучасні форми, будуть уміти розгледіти небезпеку там, де її ніхто не бачить.

Так, звичайні студенти перетворюються в господарів свого життя, у творців свого майбутнього, майбутнього своєї родини, колективу, країни... Все це добре, але хтось із вас може сказати словами відомого афоризму: "А що говорить історія? Історія, як завжди, бреше". Ми даємо змогу зро-

зуміти, чому це відбувається і в чий інтересах. Ми даємо можливість заглянути за лаштунки історії і побачити справжні події й істинні обличчя. Звичайно, віднайти істину нелегко, для цього потрібні терпіння, сила волі і працелюбність.

Висновки

У результаті оптимального використання різних інтерактивних методів навчання змінюються позиції викладача і студентів. Із носія готових знань викладач перетворюється в організатора пізнавальної діяльності студентів, а останні стають рівноправними суб'єктами. Водночас створюється й реалізується модель творчої особистості, яка не лише володіє навичками спілкування, розуміє певне явище чи процес, а й уміє самотійно працювати над розвитком власного інтелекту, культури й моралі, виявляє свій творчий потенціал, що є основою успішного подальшого професійного становлення особистості. Крім застосування нових методологічних підходів, для їх ефективності викладач, на нашу думку, повинен дотримуватися таких правил:

1) говорити тільки правду, щоб у молоді не було психологічного конфузу під впливом суперечності між тим, що розповідали у виші, і тим, що вона бачить після випускного балу;

2) вчити самотійно мислити та аналізувати події, робити висновки, адже тільки мисляча молодь, яка усвідомлює себе та свою роль в історії, може змінити наше майбутнє;

3) відмовитися від авторитарних методів навчання, бути рівним серед рівних, бути учасником діалогу, з думкою якого можна не погоджуватися;

4) розвивати відчуття прекрасного, прищеплювати мистецький смак і творче, неординарне мислення;

5) вчити етиці поведінки, не теоретично, а практично;

6) навчати елементарній, практичній, юридичній грамоті та громадянським правам.

Тоді наша освіта буде не відірваною від реального життя, а виховуватиме особистостей, але за умови, що викладачами будуть небайдужі особистості. Результат такої освіти — це середньостатистичний портрет європейця: вихований, самодостатній, висококваліфікований фахівець, з творчим, неординарним мисленням, самотійною життєвою позицією й високою праговою та політичною культурою.

Список використаних джерел:

1. Активні та інтерактивні технології навчання // Віхи століть. — 2004. — № 4. — С. 48—74.
2. Баханов К.О. Організація особистісно орієнтованого навчання / К.О. Баханов. — Харків : Основа, 2008. — 159 с.
3. Левітас Ф.Л. Методика викладання історії / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. — Харків : Основа, 2007. — 112 с.
4. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії / О.П. Мокрогуз. — Харків : Основа, 2007. — 192 с.
5. Пишко О.Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства / О.Л. Пишко [Ел. ресурс]. — Режим доступу: www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257.

Надійшла до редакції 24.02.2016

Alisa Lukashenko. Methodology of Teaching Humanities Disciplines: European Benchmarks for Modern High School

In the article the modern approaches in teaching disciplines of the humanities in Kyiv International University. The essence of interactive techniques to determine their role in contemporary higher education. Determined the most effective methodology for highly skilled professionals.

Алиса Лукашенко. Методология преподавания дисциплин гуманитарного цикла: европейские ориентиры для современной высшей школы

В статье анализируются современные подходы в преподавании дисциплин гуманитарного цикла в Киевском международном университете. Раскрывается сущность интерактивных методик, их роль в современной высшей школе. Определены наиболее эффективные методики подготовки высококлассных специалистов.

УДК 378.6:778.5

**Олександр
Безручко**

Професор кафедри кіно-, телемистецтва Інституту телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету, доктор мистецтвознавства, член Національної спілки кінематографістів України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ РЕЖИСЕРІВ КІНО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються деякі аспекти підготовки на кафедрі кіно-, телемистецтва Інституту телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету студентів спеціальності “режисер кіно і телебачення”.

Ключові слова: *Київський міжнародний університет, Інститут телебачення, кіно і театру, екранні мистецтва, режисер кіно і телебачення.*

У кожному вищому навчальному закладі України, де готують фахівців екранних мистецтв, існують власні традиції, методики, пов'язані, передусім, з майстрами, які здійснюють навчання. Оскільки лише в Києві таких навчальних закладів шість: Інститут екранних мистецтв (ІЕМ) Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого, Інститут кіно і телебачення Київського національного університету культури і мистецтв, кафедра кіно-, телемистецтва Київського університету культури, кафедра кіно-, телемистецтва Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, Інститут екранних мистецтв імені І.В. Миколайчука та Інститут телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету, — то варто було б очікувати серії публікацій з питань підготовки режисерів екранних мистецтв.

Проблема, якій присвячується стаття, полягає в тому, що українськими кінорежисерами-педагогами насправді майже не досліджувалася специфіка підготовки режисерів кіно і телебачення у ВНЗ України, зокрема, в Інституті телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету.

Актуальність цього дослідження зумовлена нагальною потребою у вивченні й аналізі специфіки виховного процесу в сучасних вищих навчальних закладах України, у яких навчають режисерів кіно і телебачення, зокрема, на кафедрі кіно-, телемистецтва Інституту телебачення, кіно і театру КиМУ.

Мета пропонованої статті — проаналізувати специфіку підготовки студентів спеціальності “режисер кіно і телебачення” в Інституті телебачення кіно і театру.

Науковими завданнями цієї статті є дослідження специфіки навчання студентів спеціальності “режисер кіно і телебачення” у творчих майстернях на кафедрі кіно-, телемистецтва в Інституті телебачення, кіно і театру КиМУ; наведення списку публікацій в українських і закордонних наукових виданнях, присвячених цій проблематиці; показ євроінтеграційного вектору в системі підготовки режисерів кіно і телебачення у нашому інституті за допомогою запровадження міжнародних проектів у сфері медіаосвіти.

Аналізувати і вводити в науковий обіг матеріали з підготовки режисерів кіно і телебачення в кожному конкретному ВНЗ повинні передусім педагоги, які працюють в цьому навчальному закладі. Протягом тривалого часу в Інституті телебачення, кіно і театру КиМУ автор працював на різних посадах: директора інституту, заступника директора з наукових питань, завідувача кафедри кіно-, телемистецтва, професора кафедри кіно-, телемистецтва, керівника творчих майстерень бакалаврів, спеціалістів, магістрів. Також як науковий керівник магістрів за спеціальностями “Кіно-, телемистецтво” (шифр 8.02020301), галузі знань 0202 “Мистецтво” (денна та заочна форма навчання), спеціалізації “Режисер кіно і телебачення” та “Журналістика” (шифр 8.03030101), галузі знань 0303 “Журналістика та інформація” (заочна форма навчання), спеціалізації “Теле- радіожурналістика” в Інституті телебачення, кіно і театру та Інституті журналістики Київського міжнародного університету випустив 59 магістрів, у одинадцяти з них був ще й художнім керівником екранної частини магістерської роботи. В ІТКТ КиМУ був художнім керівником декількох творчих майстерень режисерів кіно і телебачення кваліфікації бакалаврів кіно-, телемистецтва та спеціалістів кіно-, телемистецтва з галузі знань: 0202 “Мистецтво”; напрямів підготовки: 6.020203 “Кіно-, телемистецтво” та 7.020203 “Кіно-, телемистецтво” загальною кількістю 28 осіб. Нині як художній керівник двох майстерень режисерів (денної та заочної форми навчання) готую своїх учнів в останньому семестрі бакалаврату до захисту дипломних робіт.

Зважаючи на специфіку навчального процесу режисерів кіно і телебачення, а також інших творчих спеціальностей, яким навчають в ІТКТ КиМУ, автор аналізував, покращував навчальний процес та оприлюднював власні напрацювання не лише в підручниках (“Кінотелережисера як навчальна дисципліна та методика її викладання”¹) і начальних посібниках (“Курсові, бакалаврські, магістерські роботи студентів кафедри кіно-, телемистецтва ІТКТ КиМУ: методичні вказівки та приклади”, Т. 1: Бакалав-

¹ Безручко О.В. Кінотелережисера як навчальна дисципліна та методика її викладання : підручник / О.В. Безручко, Г.О. Десятник. — Київ : КиМУ, 2013. — 244 с.

рат², Т. 2: Магістратура³; “Майстерність телевізійного ведучого як навчальна дисципліна та методика її викладання”⁴ та ін.), які використовуються студентами цього ВНЗ, але й на міжнародних наукових конференціях, у наукових статтях, монографіях не лише в Україні (див. список джерел після статті), але й за кордоном — у Чехії⁵, Сербії⁶, Росії⁷, Білорусі⁸ та ін.

Виховання режисерів кіно і телебачення в Інституті телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету має власні специфічні особливості, деякі аспекти якого ми аналізуємо в даному дослідженні. Насамперед, це підпорядкування ІТКТ КиМУ Міністерству освіти і науки України, на відміну від, скажімо, Інституту екранних мистецтв Київського національного університету імені І.К. Карпенка-Карого, який підпорядковується Міністерству культури України. Можливо, у зв'язку з цим наш інститут був одним із перших серед творчих вишів, у яких виховують спеціалістів екранних мистецтв, що перейшли на Болонську систему.

Друга особливість — спільне навчання перші два роки студентів трьох спеціальностей: режисерів кіно і телебачення, дикторів і ведучих телепрограм та операторів кіно і телебачення. Дійсно, у Всесоюзному державному

² Безручко О.В. Курсові, бакалаврські, магістерські роботи студентів кафедри кіно-, телемистецтва ІТКТ КиМУ: методичні вказівки та приклади : навч. посіб. / О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2014. — Т. 1: Бакалаврат. — 275 с.

³ Безручко О.В. Курсові, бакалаврські, магістерські роботи студентів кафедри кіно-, телемистецтва ІТКТ КиМУ: методичні вказівки та приклади : навч. посіб. / О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2014. — Т. 2: Магістратура. — 284 с.

⁴ Майстерність телевізійного ведучого як навчальна дисципліна та методика її викладання : навч. посіб. / [Безручко О.В., Десятник Г.О., Іщенко М.С., Полешко С.М., Порожна С.Г.]. — Київ : КиМУ, 2015. — 431 с.

⁵ Безручко А.В. “Органическая немота” в произведениях экранных искусств как важный элемент подготовки режиссеров кино и телевидения / А.В. Безручко // *Media a vzdělávání 2015 — Media and education 2015* / ed. J. Chromý, J. Šedivý, R. Drtina ; Univerzity Hradec Králové ; Vysoká škola ekonomická v Praze ; Charkovská národní technická zemědělská univerzita jm. Petra Vasylenka. — Praha : Extrasystem Praha, 2015. — С. 20—24.

⁶ Безручко А.В. Сочетание ремесла и творчества в подготовке современных режиссеров экранных искусств / А.В. Безручко // *Современе парадигме у науци и научној фантастици: темат. зб. радова са трећег међународног научног скупа “Наука и савремени универзитет 3” (2013)* / уредник Б. Димитријевић. — Ниш, 2014. — Т. III. — С. 357—369.

⁷ Безручко А.В. Некоторые аспекты работы объединенной мастерской режиссеров, операторов и дикторов на первом курсе / А.В. Безручко // *Искусство и искусствоведение: теория и опыт: от классики к постмодерну: сб. науч. тр.* / отв. ред. Н.Л. Прокопова; пер. Т.А. Григорьянц ; Кемеров. гос. ун-т культуры и искусств. — Кемерово, 2014. — Вып. 12. — С. 33—47.

⁸ Безручко А.В. Анализ собственной педагогической деятельности как важный элемент совершенствования методов воспитания молодых специалистов экранных искусств [Эл. ресурс] / А.В. Безручко // *Медиа сфера и медиаобразование: специфика взаимодействия в современном социокультурном пространстве : сб. статей / Могилевский институт МВД Республики Беларусь ; редкол.: С.В. Венедиктов (отв. ред.) [и др.].* — Могилев, 2015. — С. 23—29; Безручко А.В. Изучение истории отечественного кинематографа как важный элемент патриотического воспитания специалистов экранных искусств [Эл. ресурс] / А.В. Безручко // *Совершенствование системы подготовки кадров в высшем учебном заведении в контексте современных вызовов: сб. науч. ст.* / ГрГУ им. Я. Купалы ; редкол.: В.М. Кривчиков (гл. ред.) [и др.]. — Гродно, 2015. — С. 210—212; Безручко А.В. Традиции и эксперименты в подготовке современных режиссеров кино и телевидения / А.В. Безручко // *Сучасныя тэатральнае і экранныя мастацтвы: традыцыі і наватарства* / В.М. Ярмалінская [і інш.] ; навук. рэд. А.І. Лакотка. — Мінск : Беларуская навука, 2014. — С. 65—87.

інституті кінематографії (ВДК, нині Всеросійський державний університет кінематографії імені С.А. Герасимова) існували спільні майстерні режисерів кіно та кіноакторів, як наприклад, у 40-ві роки ХХ ст. відома майстерня Сергія Герасимова та його дружини й помічниці, відомої радянської актриси Тамари Макарової.

В Україні також навчали акторів і режисерів театру разом. Так, зокрема, у 40—50-ті роки ХХ ст. такий метод підготовки застосовували в Київському державному інституті театрального мистецтва імені І.К. Карпенка-Карого (нині Київський національний університет імені І.К. Карпенка-Карого) відомий український актор, режисер театру і кіно, режисер-лаборант Олександра Довженка, педагог В. Довбищенко та колишній режисер-лаборант Леся Курбаса, секретар режисерського штабу “Березоля”, відомий український театральний актор, режисер і педагог М. Верхацький.

Після заснування у 1961 році кінофакультету при КДІТМ ім. І.К. Карпенка-Карого один із фундаторів, відомий український режисер театру і кіно В. Івченко набрав першу майстерню, до якої входили режисери кіно та кіноактори. Звісно, спільні акторсько-режисерські курси в Україні вели не лише ці режисери-педагоги. Тим не менш, згадані вище прізвища були названі, оскільки в їхніх майстернях навчалися відомі у майбутньому режисери театру, кіно і телебачення, уславлені педагоги екранних мистецтв В. Кісін, В. Чубасов та В. Горпенко, які багато зробили в царині виховання режисерів кіно і телебачення.

Після смерті багаторічного завідувача кафедри телевізійної режисури на кінофакультеті КДІТМ В. Кісіна його друзі і колеги — доктор мистецтвознавства, професор В. Горпенко та професор В. Чубасов, окрім викладання у згаданому вище вищі, організували кафедру кіно-, телемистецтва в Інституті журналістики і кіно-телемистецтва КиМУ, з якої потім і виріс наш інститут.

Після того, як В. Горпенко залишив КиМУ, а В. Чубасов помер, багато зусиль у справу виховання молодих фахівців телебачення і кінематографа вклала учениця В. Чубасова, професор І. Дніпренко, яка деякий час очолювала кафедру.

Третя особливість — докладання значних зусиль для інтеграції студентів в українській і світовий навчальний процес, виховання молодих митців екрана.

Як приклад можна згадати спільний проект викладачів і студентів КиМУ, Інституту екранних мистецтв КНУ імені І.К. Карпенка-Карого та німецького кіноінституту “Справа поглядів”.

Представники німецького фонду ім. Роберта Боша 2008 року запропонували керівництву двох вишів України — Інституту телебачення, кіно і театру КиМУ та Інституту екранних мистецтв КНУ імені І.К. Карпенка-Карого взяти участь у цьому проекті.

Керівник проекту “Справа поглядів” Каті Ронке визначила мету цього проекту — об’єднати талановиту кінематографічну молодь різних європейських країн, першою з яких стала Україна.

У серпні 2008 року в Києві було проведено тижневий творчий семінар, у межах якого шестеро студентів Лейпцизького університету представили

свої сценарії. З українських студентів було організовано шість знімальних груп — три з КНУ імені І.К. Карпенка-Карого і три з КиМУ: “Сьогодні вранці” (режисер Н. Новах, продюсер В. Кантиміров, оператор К. Черней); “Мотлох” (режисер А. Чернооченко, продюсер А. Борисюк, оператор К. Боклан); “Рейс через Київ на Лісабон” (режисер М. Шлапак, продюсер О. Старинський, оператор Д. Страшний). Художнім керівником студентських фільмів була професор кафедри кіно-, телемистецтва І. Дніпренко.

Керівник проекту Каті Ронке й директор Гете-Інституту в Україні Гоадзе Моріон схвально оцінили перший передпрем'єрний показ фільмів, який відбувся наприкінці вересня 2008 року.

Світова прем'єра відеофільмів відбулась у квітні 2009 року на Дрезденському фестивалі короткометражних фільмів (Німеччина), куди українські студенти були запрошені як учасники конкурсної програми. Передпрем'єрний показ у Німеччині пройшов у кінотеатрі “Нато” в Лейпцигу, показ відбувся на широкоформатному екрані Дрезденського кінотеатру “Метрополіс”.

Для розвитку кінематографа двох країн було важливим не лише створення шести спільних фільмів молодими українськими і німецькими митцями, але й можливість поспілкуватися, зрозуміти одне одного як на знімальних майданчиках, так і перед телеоб'єктивами німецьких телеканалів, які широко висвітлювали цей проект. На всіх етапах роботи тривали постійні творчі дискусії, відбувалося не лише взаємозбагачення технологіями кіновиробництва, але й обмін думками. Цей спільний проект допомагав українським і німецьким кінематографістам краще зрозуміти культуру, релігію, традиції інших країн, їхній спосіб життя.

Міжнародні проекти стали можливими завдяки запровадженню ректором Київського міжнародного університету професор Х. Хачатряном у навчальний процес поглибленого вивчення студентами англійської мови. Потрібно зазначити, що за обсягом викладання цієї мови міжнародного спілкування Інститут телебачення, кіно і театру КиМУ є лідером серед творчих вишів України.

Висновки

На початку дослідження було визначено мету: проаналізувати специфіку підготовки студентів спеціальності “режисер кіно і телебачення” в Інституті телебачення кіно і театру Київського міжнародного університету. Підсумовуючи викладене вище, можна зазначити, що поставлені наукові завдання виконані: досліджено специфіку навчання студентів спеціальності “режисер кіно і телебачення” у творчих майстернях на кафедрі кіно-, телемистецтва в Інституті телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету; наведено список публікацій в українських і закордонних наукових виданнях, присвячених цій проблематиці; показано запровадження євроінтеграційного вектору в системі підготовки режисерів кіно і телебачення у цьому інституті за допомогою реалізації міжнародних проектів у сфері медіаосвіти.

Але перспективи наукових розвідок залишаються широкими, оскільки в Інституті телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету активно триває навчальний процес.

Список використаних джерел:

1. Безручко А.В. Анализ собственной педагогической деятельности как важный элемент совершенствования методов воспитания молодых специалистов экранных искусств [Эл. ресурс] / А.В. Безручко // Медиафера и медиаобразование: специфика взаимодействия в современном социокультурном пространстве : сб. статей / Могилевский институт МВД Республики Беларусь ; редкол.: С.В. Венедиктов (отв. ред.) [и др.]. — Могилев, 2015. — С. 23—29.
2. Безручко А.В. Изучение истории отечественного кинематографа как важный элемент патриотического воспитания специалистов экранных искусств [Эл. ресурс] / А.В. Безручко // Совершенствование системы подготовки кадров в высшем учебном заведении в контексте современных вызовов: сб. науч. ст. / ГрГУ им. Я. Купалы ; редкол.: В.М. Кривчиков (гл. ред.) [и др.]. — Гродно, 2015. — С. 210—212.
3. Безручко А.В. Некоторые аспекты работы объединенной мастерской режиссеров, операторов и дикторов на первом курсе / А.В. Безручко // Искусство и искусствоведение: теория и опыт: от классики к постмодерну: сб. науч. тр. / отв. ред. Н.Л. Прокопова; пер. Т.А. Григорьянц ; Кемеров. гос. ун-т культуры и искусств. — Кемерово, 2014. — Вып. 12. — С. 33—47.
4. Безручко А.В. “Органическая немота” в произведениях экранных искусств как важный элемент подготовки режиссеров кино и телевидения / А.В. Безручко // Média a vzdělávání 2015 — Media and education 2015 / ed. J. Chromý, J. Šedivý, R. Drtina ; Univerzity Hradec Králové ; Vysoká škola ekonomická v Praze ; Charkovská národní technická zemědělská univerzita jm. Petra Vasylenka. — Praha : Extrasystem Praha, 2015. — С. 20—24.
5. Безручко А.В. Сочетание ремесла и творчества в подготовке современных режиссеров экранных искусств / А.В. Безручко // Савремене парадигме у науци и научној фантастици: темат. зб. радова са трећег међународног научног скупа “Наука и савремени универзитет 3” (2013) / уредник Б. Димитријевић. — Ниш, 2014. — Т. III. — С. 357—369.
6. Безручко А.В. Традиции и эксперименты в подготовке современных режиссеров кино и телевидения / А.В. Безручко // Сучасныя тэатральнае і экранныя мастацтвы: традыцыі і наватарства / В.М. Ярмалінская [і інш.] ; навук. рэд. А.І. Лакотка. — Мінск : Беларуская навука, 2014. — С. 65—87.
7. Безручко О.В. Аналіз початку власної кінопедагогічної діяльності на кафедрі кіно-, телемистецтва Інституту журналістики і кіно телемистецтва Київського міжнародного університету / О.В. Безручко // Матеріали круглого столу “Український кінематограф: минуле, сьогодні, перспективи”. Київ, 27 лютого 2009 р. / упор.: О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2009. — С. 4—8.
8. Безручко О.В. Впровадження засад Болонського процесу в навчальний процес кафедри кіно-, телемистецтва КиМУ / О.В. Безручко // Матеріали III круглого столу “Перспективи розвитку екранних мистецтв в Україні”. Київ, 17 листопада 2011 р. / упор. О.В. Безручко, Г.О. Десятник. — Київ : КиМУ, 2011. — С. 8—22.
9. Безручко О.В. Деякі аспекти навчального процесу на другому курсі в об’єднаній майстерні режисерів кіно і телебачення, дикторів і ведучих телепрограм, операторів кіно і телебачення: між творчістю і ремеслом / О.В. Безручко // Матеріали II круглого столу “Перспективи розвитку екранних мистецтв в Україні”. Київ, 26 листопада 2010 р. / упор. О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2010. — С. 5—28.
10. Безручко О.В. Євроінтеграційні процеси в Інституті телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету / О.В. Безручко // Проблеми державного будівництва в Україні. — № 20 : у 2 т. : тези доповідей XVII Міжнар. наук.-практ. конф. “Україна в євроінтеграційних процесах”. 18—19 лютого 2012 р. / КиМУ. — Київ : КиМУ, 2012. — Т. 2. — С. 134—136.
11. Безручко О.В. Збереження та множення традицій української школи телевізійної педагогіки / О.В. Безручко // Уроки життєвого монтажу Вадима Чубасова : навч. посіб. / С.Г. Порожна. — Київ : КиМУ, 2014. — С. 7—10.
12. Безручко О. Знайомство та дружба першокурсників з випускниками бакалаврату та студентами магістратури як важливий елемент формування традицій школи екранних мистецтв / О.В. Безручко // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні : зб. наук. пр. / ІПСМ НАМ України ; редкол.: В.Д. Сидоренко (гол.), А.О. Пучков, Л.А. Дрофань та ін. — Київ : Фенікс,

2015. — Вип. 10: Молоде мистецтво України: Проблеми реалізації творчого потенціалу випускників мистецьких вишів. — С. 18—20.

13. *Безручко О.В.* Інститут телебачення, кіно і театру КиМУ / О.В. Безручко // Матеріали круглого столу “Європейський вибір України — це ствердження розвиненої і сталої демократії”. Київ, 25 вересня 2009 р. — Київ, 2009. — С. 34—36.

14. *Безручко О.В.* Інститут телебачення, кіно і театру КиМУ: історія та специфіка навчального процесу / О.В. Безручко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. — Київ : Міленіум, 2011. — Вип. XXVI. — С. 345—352.

15. *Безручко О.В.* Інтеграційні проекти в галузі кіноосвіти: історія, сьогодення, перспективи / О.В. Безручко // Вища освіта. — 2011. — Дод. 2 до № 3, Т. I (26). — Темат. вип.: “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. — С. 29—34.

16. *Безручко О.В.* Кінотелережисура як навчальна дисципліна та методика її викладання : підручник / О.В. Безручко, Г.О. Десятник. — Київ : КиМУ, 2013. — 244 с.

17. *Безручко О.В.* Круглий стіл у Київському міжнародному університеті / О.В. Безручко // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ (Київ). — 2009. — № 2 (33). — С. 470—476.

18. *Безручко О.В.* Курсові, бакалаврські, магістерські роботи студентів кафедри кіно-, телемистецтва ІТКТ КиМУ: методичні вказівки та приклади : навч. посіб. / О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2014. — Т. 1: Бакалаврат. — 275 с.

19. *Безручко О.В.* Курсові, бакалаврські, магістерські роботи студентів кафедри кіно-, телемистецтва ІТКТ КиМУ: методичні вказівки та приклади : навч. посіб. / О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2014. — Т. 2: Магістратура. — 284 с.

20. *Безручко О.В.* Курсові та дипломні роботи режисерів кіно і телебачення: традиції та експерименти / О.В. Безручко // Кінознавство, культурологія та мистецтвознавство (соціальнокомунікаційний аспект / [наук. ред.: О.В. Безручко, О.М. Холод]. — Київ : КиМУ, 2013. — С. 25—65.

21. *Безручко О.В.* Перші творчі завдання в об'єднаній майстерні режисерів кіно і телебачення, дикторів і ведучих телепрограм, операторів кіно і телебачення / О.В. Безручко // Матеріали круглого столу “Перспективи розвитку екранних мистецтв в Україні”. Київ, 30 листопада 2009 р. / упоряд. О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2009. — С. 4—10.

22. *Безручко О.В.* Письмові роботи на першому курсі як важлива складова підготовки режисерів кіно і телебачення / О.В. Безручко // Соціальні комунікації: результати досліджень — 2014 / [за наук. ред. О.М. Холода]. — Київ : КНУКіМ, 2015. — С. 322—362.

23. *Безручко О.В.* Симбіоз експериментів і традицій у підготовці фахівців творчих спеціальностей в Інституті телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету: у 3 т. / О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2013—2014.

24. *Безручко О.В.* Соціальнокомунікаційна специфіка адаптації студентів-режисерів у творчий процес новоствореного Інституту телебачення, кіно і театру / О.В. Безручко // Соціальні комунікації: результати досліджень — 2012 : у 2 т. / [за наук. ред. О.М. Холода, О.В. Безручка ; автори: І.М. Артамонова, В.П. Безродний, О.В. Безручко та ін.]. — Т. 2: Галузеві дослідження соціальних комунікацій. — Київ : КиМУ, 2013. — С. 271—312.

25. *Безручко О.В.* Соціальнокомунікаційні проекти в галузі кіноосвіти / О.В. Безручко // Генеза ідей і динаміка розвитку соціальних комунікацій / [за наук. ред. О.М. Холода ; автори: О.В. Безручко, С.І. Горевалов, А.К. Досенко та ін.]. — Київ : КиМУ, 2011. — С. 136—176.

26. *Безручко О.В.* Специфіка адаптації першокурсників у навчальний процес Інституту телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету / О.В. Безручко // Педагогічна теорія і практика : зб. наук. пр. — Київ : КиМУ, 2014. — Вип. 5. — С. 74—91.

27. *Безручко О.В.* Спільні проекти в галузі кіноосвіти та екранних мистецтв / О.В. Безручко // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. — Київ : Міленіум, 2011. — № 3. — С. 109—113.

28. *Безручко О.В.* Фестиваль “Молоде телебачення” імені професора В.Л. Чубасова як важлива складова виховання режисерів кіно і телебачення / О.В. Безручко // Матеріали

II круглого столу “Український кінематограф: минуле, сьогодення, перспективи”. Київ, 26 лютого 2010 р. / упоряд. О.В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2010. — С. 5—13.

29. Безручко О.В. “Чубасівські читання” як одна з форм розвитку української школи по вихованню молодих митців екрану / О.В. Безручко // Матеріали круглого столу “Чубасівські читання”. Київ, 20 березня 2014 р. / упоряд. О. В. Безручко. — Київ : КиМУ, 2014. — С. 14—30.

30. Майстерність телевізійного ведучого як навчальна дисципліна та методика її викладання : навч. посіб. / [Безручко О.В., Десятник Г.О., Іщенко М.С., Полешко С.М., Порожна С.Г.]. — Київ : КиМУ, 2015. — 431 с.

31. Майстерня режисерів кіно і телебачення: вчитель і учні : у 3 т. / [наук. ред. : О.В. Безручко]. — Київ: КиМУ, 2014.

Надійшла до редакції 22.02.2016

Alexandr Bezruchko. *Some Aspects of the Film and Television Directors in High School*

In this article is scientific research some aspects of the educational process of the students specialty “director of cinema and television” in of Cinema and Television Arts Department at the Institute of Television, Cinema and Theater of the Kyiv International University.

Александр Безручко. *Некоторые аспекты подготовки режиссеров кино и телевидения в высшей школе*

В статье исследованы некоторые аспекты подготовки на кафедре кино-, телеискусства Института телевидения, кино и театра Киевского международного университета студентов специальности “режиссер кино и телевидения”.

УДК 378.6:778.5

**Григорій
Десятник**

Викладач кафедри кіно-, телемистецтва Інституту телебачення, кіно і театру Київського міжнародного університету, член Національної спілки кінорежисерів України, кінорежисер

КІНОТЕЛЕМОНТАЖ ЯК АКАДЕМІЧНА ДИСЦИПЛІНА

У статті розглядається проблема викладання кінотелемонтажу як однієї з фундаментальних навчальних дисциплін комплексу підготовки фахівців у галузі кіно і телебачення

Ключові слова: *монтаж, комфортний монтаж, акцентний монтаж, оповідний монтаж, паралельний монтаж, монтажна технологія, монтажна програма, монтажне мислення, розкадрування.*

Серед численних проблем, які сучасний розвиток екранних мистецтв ставить перед екранною педагогікою, найнагальнішою залишається проблема поєднання теоретичних знань із можливістю їхнього практичного застосування. Актуальною ця проблема є і для однієї з базових фахових дисциплін у комплексі навчальних дисциплін напряму аудіовізуального мистецтва і виробництва — кінотелемонтажу.

Міжкадровий монтаж та монтажна драматургія — чи не найважливіші специфічні інструменти екранної творості. Саме вони дають змогу авторам фільмів і телепрограм вільно володіти умовним часом і простором, керувати увагою глядачів, формувати їхнє емоційне ставлення до подій на екрані.

Монтаж, постійно змінюючи точки зору глядачів, віртуально включає їх до структури екранного видовища, створюючи ефект психологічної присутності, взаємодії глядача з екранними об'єктами. Саме це зумовлює особливу емоційно-психологічну впливовість екранних видовищ.

Усе це, окрім іншого, визначає й особливу роль навчальних дисциплін, пов'язаних з монтажною організацією екранних творів.

Одразу ж треба підкреслити, що вивчення технології і творчих компонентів монтажу в кіно й на телебаченні є об'єктивно необхідними для студентів усіх спеціалізацій. Адже без хоча б елементарних знань з технології монтажних робіт за допомогою комп'ютерних програм, без розуміння основних принципів так званого комфортного монтажу студенти режисерської, дикторської та інших спеціалізацій взагалі не зможуть виконувати навчальні завдання.

Сьогодні у викладанні засад монтажу екранних творів виділяють технічні та творчі складники монтажних технологій.

Технічний бік монтажу студенти опановують у межах дисципліни “Техніка відеозйомки та монтажу”. Під час лекційних і практичних занять з вивчення комп'ютерних програм нелінійного монтажу, які сьогодні є основним монтажним інструментом екранної творчості, студенти отримують уявлення про особливості таких професійних монтажних систем, а також опановують близьку до професійного рівня монтажну програму Adobe Premier.

Основні принципи роботи з монтажними програмами, які ще мають назву “відеоредактор”, досить схожі. Необхідно розмістити відеофайли у вікні проектів, вибрати з них фрагменти, призначені для монтажу і розмістити їх в необхідному порядку на монтажній лінійці. Фрагменти можна скорочувати, подовжувати, міняти місцями, додавати різні ефекти і переходи між ними. Програми пропонують досить багато варіантів відеопереходів з плану на план, розрахованих на креативність монтажного мислення. Далі до викладеного на монтажну лінійку відео додаються необхідні звукові компоненти. Після того, як творчу роботу завершено, звук і зображення у змонтованій послідовності переводяться в окремий відеофайл — кінцевий результат роботи у програмі.

Студенти всіх спеціалізацій за результатами вивчення курсу повинні знати, які бувають формати відео і які з цих форматів читає кожна конкретна програма; в який формат необхідно переводити змонтований фільм чи телепрограму. Вони повинні вміти виконувати кольорову корекцію відеоматеріалу, додавати титри, підкладати звук і досягати балансу між голосовими та музичними фонограмами.

Зрозуміло, що студенти різних спеціалізацій потребують різного обсягу знань та вмінь з техніки відеомонтажу, але навіть засвоєння базових знань і навичок — достатньо складна і тривала справа. Водночас вивчення техніки монтажу сьогодні відбувається в межах комбінованої дисципліни, в якій за обсягом об'єктивно переважають операторські компоненти. Практика показує, що виділення техніки відеозйомки й техніки відеомонтажу в окремі навчальні дисципліни є нагальною справою.

Це сприяло б не тільки поглибленню практичних навичок студентів безпосередньо з техніки монтажу, але й надало б їм змогу практично опанувати творчі інструменти екранного монтажу. На жаль, більшість із сучасних форм монтажного опрацювання через відсутність практичної реалізації залишається поза увагою студентів екранних спеціальностей, що збіднює художню структуру навчальних екранних робіт.

Виділення техніки монтажу в окремий курс дасть змогу фактично поєднати його з основним теоретичним курсом цієї галузі, який має назву “Кінотелемонтаж”. Його мета — опанування студентами теорією і творчою практикою монтажу в кіно й на телебаченні; вивчення принципів комфортного монтажу; імітаційних можливостей створення нової екранної дійсності за допомогою монтажу.

Завданням вивчення дисципліни “Кінотелемонтаж” є ознайомлення студентів із процесом становлення монтажу як засобу виразності та монтажньо-драматургічної організації екранних творів, з основними етапами еволюції, різновидами монтажу, специфікою його використання в кіно й на телебаченні.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

1) знати

- історію становлення монтажу;
- функції монтажу;
- специфіку кінематографічного, телевізійного, відеомонтажу;
- технічну монтажну апаратуру;
- практичний досвід монтажних рішень в екранних творах різних видів і жанрів;
- перспективні розробки техніки і технології монтажу провідних компаній світу;

2) вміти

- сформулювати творчий задум монтажньо-композиційної цілісності аудіовізуального твору;
- підготувати розкадровку сценарію, план майбутньої зйомки;
- застосовувати правила монтажу зображення, звуку та звуко-зорових рішень.

За короткий термін одного семестру студенти повинні засвоїти значний за обсягом матеріал щодо монтажу як методу художнього розкриття дійсності, засобу драматургічної побудови екранного твору, монтажу як виражального засобу екранної творчості.

Необхідно ознайомитися з наявними техніко-організаційними системами монтажної організації екранних творів, такими як кіномонтаж, лінійний монтаж, гібридний монтаж, нелінійний монтаж; з цифровими можливостями екранного монтажу.

Суттєвою частиною курсу є усвідомлення історичного шляху розвитку монтажу, формування його можливостей як творчого засобу об'єктивного й суб'єктивного показу дійсності. Сюди, зокрема, входять такі концептуальні питання, як діяльність кінематографістів Брайтонської школи, монтажні пошуки й досягнення Д. Гріффіта, розробка Л. Кулешовим так званого “ефекту Кулешова”. Студенти повинні мати уявлення про історичні процеси становлення виражальних та образотворчих можливостей кіномонтажу у практиці провідних кіномитців і, зокрема, про теорію наскрізного монтажу Дзиги Вертова.

Предметом вивчення в курсі “Кінотелемонтаж” є також принципи звуко-зорового монтажу, монтажу і драматургії звукового фільму, особливості монтажної природи телебачення. Підґрунтям для розуміння всіх цих питань

мають бути фундаментальні знання про структурні першоелементи екранної творчості — кадр, план, ракурс, рух, а також ретельний аналіз питань класифікації планів та їх змістового значення.

Студенти повинні чітко засвоїти вертикальну структуру монтажної побудови — від монтажного кадру до монтажної фрази, сцени, епізоду, фільму (програми), серії, а також отримати початкові уявлення про можливості монтажних спецефектів. Необхідно також, щоб студенти зрозуміли, що таке “імітаційні можливості” монтажу, як організуються монтажний час і простір, чим відрізняються на екрані “фізичний” і “духовний” часові виміри, що створюються за допомогою монтажу. Необхідно подати приклади екранного стискання та розтягування часу, монтажного творення нових елементів реальності.

Однак нині реалізація цих завдань наштовхується на проблему спільного навчання студентів різних спеціалізацій. Зрозуміло, що студенти, маючи різну професійну орієнтацію, мають і різні стимули до опанування теорією і практикою монтажу.

Реальна практика вищої школи показує, що молоді люди, які прагнуть бути операторами і ведучими телепрограм, не засвоюють теоретичний матеріал з монтажу, який належить до достатньо складних теоретичних питань монтажної творчості. Підставою для цього є реальна практика телевізійного мовлення, в якій дійсно художніх форм використання кінотелемонтажу майже немає і яка зводиться до створення на екрані ефекту об’єктивної реальності.

І навпаки, обидві ці спеціалізації потребують дуже ґрунтовного вивчення питань так званого “комфортного” монтажу, тобто такого поєднання кадрів, коли глядач психологічно начебто не помічає наявності міжкадрових з’єднань.

Десять принципів комфортного монтажу сьогодні добре відомі. Це монтаж за масштабом зображення, монтаж за орієнтацією у просторі, монтаж за напрямком руху об’єкта, монтаж за фазами руху об’єкта, монтаж за темпом руху, монтаж за рухом основної пластичної маси, монтаж за композицією (зміщенням компоновального центру кадру), монтаж за зміщенням осі зйомки, монтаж за світлом, монтаж за кольором. Їхнє розуміння є, зокрема, обов’язковою умовою грамотної роботи операторів у ході проведення подієвих зйомок. Адже ніякий монтаж не зможе компенсувати відсутність у відзнятому матеріалі комфортних переходів від кадру до кадру. Саме тому грамотне застосування принципів комфортного монтажу є передумовою того, що професійною мовою зветься монтажною зйомкою, тобто такою зйомкою, яка забезпечує комфортність монтажу за будь-яких умов організації екранного матеріалу.

Важлими є знання засад комфортного монтажу і для студентів, які опановують професію телеведучого. Більшості з них при роботі на телеканалі починати доведеться з найпростіших завдань, до яких, зокрема, належать вуличні опитування, так звані “вокс-поп”, нескладні інтерв’ю тощо. Подібні зйомки проводяться зазвичай ведучим разом з оператором, і знання головних принципів монтажної зйомки допоможе ведучим швидко знайти спільну мову з оператором та уникнути прикрих помилок.

Слід зауважити, що навіть ці, найпростіші, прийоми монтажного поєднання кадрів, мають багато “підводних каменів”, пов’язаних з особливостями зйомки численних складних за структурою об’єктів. Знання цих тонкощів досягається ретельним аналізом конкретних монтажних ситуацій і є прерогативою виключно режисерської професії, не кажучи вже про теорію і практику так званого акцентного монтажу і його численних емоційно-психологічних та образно-асоціативних форм: реверсивної, еліптичної, дискретної, ритмічної, метричної, обертоної, інтелектуальної. А є ще монтажно-драматургічні форми, такі як внутрішньокадровий монтаж, монтаж атракціонів, кліпів тощо.

Опанування цими формами потребує не тільки теоретичного викладу, але й детального розгляду екранних прикладів, індивідуального вивчення комп’ютерних програм.

Отже, проблема поділу курсу кінотелемонтажу на роздільне викладання для майбутніх режисерів і студентів інших екранних спеціалізацій є нагальною проблемою.

Відповідно, потребують удосконалення й методи викладання. Якщо для нережисерських спеціальностей екранні покази й теоретичне викладання з малюванням відповідних схем на дошці є цілком достатніми формами викладу, то майбутнім режисерам було б доцільно включати в програму групові заняття безпосередньо за монтажним комп’ютером, аналізуючи професійні твори кіно і телебачення та власні екранні роботи студентів.

У цих умовах однією з ефективних форм практичного опанування студентами різноманітних форм монтажного мислення може бути систематичне виконання серій монтажних вправ, які нескладно самостійно реалізувати за допомогою будь-якої електронної техніки — камери, фотоапарата і навіть фотокамери в мобільному телефоні. Це монтажні фрази, в яких екранна дія розкладена на кілька кадрів. Такі вправи сприяють формуванню не тільки монтажного, але й драматургічного мислення і безумовно відображають більшість елементів фізичних дій, властивих сучасній телевізійній практиці.

Враховуючи достатньо велике навчальне навантаження, було б чудово, якби студенти виконали хоча б частину рекомендованих вправ, однак слід постійно роз’яснювати, що засвоєння такої елементної бази екранної дії дає можливість не відволікатися на знімальному майданчику на з’ясування рутинних, поточних питань, пов’язаних із мізансценуванням другорядних, інформаційних за змістом сцен. Найважливіше таке набуття ремісничих — у позитивному сенсі цього слова — навичок для тих студентів, які далі прагнуть спробувати себе в постановочному багатосерійному телевізійному кіно.

Одним із можливих варіантів цих вправ може бути такий:

- 1) персонаж сидить у кімнаті, інший персонаж входить з приємною новиною;
- 2) персонаж сидить у кімнаті, інший персонаж входить з неприємною новиною;
- 3) персонаж спить на дивані в кімнаті, інший персонаж входить до кімнати з якоюсь метою і боїться розбудити сплячого;

4) персонаж спить на дивані в кімнаті, інший персонаж входить і своїми діями будить його;

5) персонаж іде вулицею, на іншому боці вулиці бачить іншого персонажа й намагається його наздогнати;

6) персонаж іде вулицею, на іншому боці бачить іншого персонажа й намагається від нього заховатися;

7) персонаж їсть, інший персонаж намагається підкладати йому їжу; перший відмовляється;

8) персонаж дивиться телевизор і негативно реагує на програму, апелюючи до членів родини;

9) персонаж дивиться телевизор і радісно реагує на програму, намагаючись залучити до її перегляду інших членів родини;

10) персонаж зайнятий роботою; йому заважають, однак він робить вигляд, що слухає, одночасно намагаючись працювати.

Ще один можливий шлях — студентам було б корисно виконувати хоча б деякі коротенькі вправи з різноманітних серій екранних етюдів. Кожна з них може стати своєрідним ключем до розробки й наступної реалізації об'єктивних підходів до показу життя в креативних авторських роботах.

Таких етюдів-замальовок, які ще можна назвати “фабульними”, тобто такими, де розгортається фабульна дія, може бути багато, наприклад:

1) характери (прояв реакції людей з різними характерами на одну й ту саму подію);

2) глибинна мізансцена (різнопланова дія відбувається в різних площинах щодо камери);

3) довга панорама (розгортання дії або кількох дій під час довгої панорами);

4) паралельний монтаж (дві паралельні дії під кінець поєднуються в одну);

5) подія на дальньому плані (одночасно з активною або статичною дією на передньому плані на задньому плані відбувається дещо зовсім інше);

6) подія або об'єкт послідовно показані очима різних спостерігачів;

7) дієвий натюрморт (створення натюрморту прямо в кадрі з комічним, трагічним або іншим змістом);

8) настрої інтер'єру (різні настрої інтер'єру залежно від освітлення, ситуації або часу);

9) настрої екстер'єру (природний пейзаж);

10) настрої екстер'єру (міський пейзаж).

Бажано, щоб такі етюди склалися з одного, двох-трьох кадрів, окрім тих етюдів, у яких слід показати різноманітні реакції людей, демонструючи здатність студента до асоціативного мислення, самобутності драматургічного пошуку, вміння спостерігати за життям і відбирати найсуттєвіші риси людської поведінки, особливості атмосфери подій.

Використання монтажних міні-етюдів дає змогу студентам у мініатюрній формі самостійно виконувати комплекс творчих дій, пов'язаних з різними навчальними дисциплінами — сценарною майстерністю, режисурою, операторством, майстерністю актора, ведучого телепрограм.

Нині різноманітні авторські моделі таких завдань набувають поширення в системі підготовки майбутніх режисерів та операторів кіно й телебачення. І це закономірно, адже екранна мова є різновидом будь-якої іншої і складається з первинних елементів відображення дійсності, якими є, зокрема, наведені вище етюди.

У сучасній американській практиці застосовується дещо подібне, тобто динамічне кадрування різних мізансцен, що в останні роки взагалі стало чи не єдиною формою професійного кінотелевізійного навчання. Однак там від студентів вимагається лише своєрідне “зубріння” екранних прикладів. Мета цього зрозуміла — швидка підготовка режисерів для потокового створення стандартних телевізійних серіалів, виробництво яких не вимагає від режисера творчого осмислення літературного задуму. Зазвичай у день зйомок, у кращому випадку — напередодні, він отримує розкадрований літературний сценарій, повністю придатний для переведення у звуко-зорову форму. Єдине, що вимагається від режисера, — відзняти за робочу зміну максимально необхідний хронометраж або завершений епізод у точній відповідності до затвердженого продюсерами сценарію. У такій ситуації головним елементом режисури стає доведене до автоматизму вміння застосовувати вивчені під час навчання мізансцени й відповідні точки та зони розташування камер.

Наведені вище вправи, навпаки, привчають студентів до пошуку індивідуального зображального стилю, водночас сприяючи напрацюванню навичок реалізації стандартних життєвих ситуацій, які не несуть вагомого драматургічного навантаження.

Викладач, організовуючи роботу студентів з виконання подібних екранних вправ, повинен чітко розуміти, що створення в подальшому талановитих екранних робіт залежить переважно від власної обдарованості майбутніх режисерів. А ось вивести всіх студентів курсу на достатній ремісничий, тобто професійний, рівень екранної діяльності — його безумовний обов'язок.

Однак слід заохочувати студентів не тільки до використання загально-вживаних форм екранної мови, але й до творчого порушення ортодоксальних норм. Шукати нові, власні форми самовираження, не лякаючись навіть провокаційних рішень — важливий привілей творчого студентства. Майбутні кінотелевізійники повинні зрозуміти, що саме студентська пора — час різноманітних активних творчих пошуків, можливість помилятися без серйозних негативних наслідків. Головне в цей час — робити правильні висновки, шукати власний, притаманний тільки собі спосіб екранного розкриття реальності.

Доцільно рекомендувати студентам продовжити зйомки подібних етюдів під час літніх канікул. З практичного боку, це нескладно робити, навіть знімаючи щось на кшталт родинного відео.

Нині остаточно зрозуміло, що монтаж — не просто один із численних виражальних засобів екранного мистецтва, а загальний спосіб драматургічного екранного мислення. Кожний елемент екранного твору залежить від його монтажної конструкції так само, як і монтаж є похідною від змісту кадрів, від загального авторського задуму твору.

Тому всі види, методи, форми монтажу активно переплітаються та взаємодіють між собою, утворюючи загальну монтажну драматургію екранного твору як вираження об'єктивної і суб'єктивної авторської картини світу, властиве екранним мистецтвам і засобам суспільної комунікації — телебаченню та кіно. Саме тому поглиблення процесу опанування технікою та творчими інструментами кінотелемонтажу є важливим завданням екранної педагогіки.

Надійшла до редакції 22.02.2016

Grygorii Desiatnyk. *Movies Installation as an Academic Discipline*

The article describes the problem of film and TV montage teaching which is one of the fundamental disciplines of studying for Film and TV specialists.

Григорий Десятник. *Кинотелемонтаж как академическая дисциплина*

В статье рассматривается проблема преподавания кинотелемонтажа как одной из фундаментальных учебных дисциплин комплекса подготовки специалистов в области кино и телевидения.

ВИЩА ОСВІТА І НАУКА: огляд періодичних видань

1. Вища освіта в Україні

Авксентьев М. Концепция планирования государственного заказа на специалистов с высшим образованием / М.Ю. Авксентьев // Экономика і регіон. — Полтава, 2014. — № 4. — С. 85—89.

Ажиппо О. Українські громадські діячі та педагоги другої половини ХІХ — початку ХХ століття про національний характер освіти і виховання / О.Ю. Ажиппо // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — Суми, 2015. — № 2. — С. 72—79.

Альохіна Г. Якість освіти у контексті сучасних трансформацій вищої освіти / Г.М. Альохіна // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (дод. 1). — С. 124—127.

Бабенко Т. Професійно-орієнтоване навчання іноземних мов як передумова готовності студента до наукової діяльності / Т. Бабенко // Молодь і ринок — Дрогобич, 2015. — № 5. — С. 37—41.

Бережнюк О. “Провалили” українську / О. Бережнюк // День. — К., 2015. — 14 липня (№ 122). — С. 2.

Бережнюк О. Жодних пільг / О. Бережнюк // День. — К., 2015. — 22 липня (№ 128). — С. 9.

Бережнюк О. Навчання “на валізах” / О. Бережнюк // День. — К., 2015. — 15 липня (№ 124). — С. 8.

Бессараб А. Підготовка електронного видання для забезпечення навчального процесу в університеті / А.О. Бессараб, І.Ю. Антоненко, В.І. Семенець // Держава та регіони. — Сер.: Гуманітарні науки. — Запоріжжя, 2014. — № 3. — С. 77—84.

Белова Л. Онтологічні виміри якості вищої освіти в контексті механізмів ліцензування освітньої діяльності та акредитації освітніх програм / Л.А. Белова, О.В. Потій // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. — К., 2015. — № 1. — С. 30—36.

Білоткач В. Реформа вищої освіти: крок вперед і два назад / В. Білоткач // Юридичний вісник України. — К., 2015. — 27 червня — 3 липня (№ 25). — С. 11.

Бойко А. Інститут педагогічної україністики як системотвірний компонент національного дослідницького університету / А. Бойко, М. Степаненко // Освіта. — К., 2015. — 5—12 серпня (№ 32/33). — С. 4—7.

Борин Г. Формування професійної культури студента у процесі фахової підготовки / Г. Борин // Освітній простір України. — Івано-Франківськ, 2015. — Вип. 5. — С. 43—48.

Браніцька Т. Розвиток конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери (на прикладі Сполучених Штатів Америки) / Т. Браніцька // Освітній простір України. — Івано-Франківськ, 2014. — Вип. 4. — С. 64—70.

Братко М. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект / М.В. Братко // Педагогічний процес: теорія і практика. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 11—18.

Бурдонос Л. Маркетингові стратегії у діяльності ВНЗ на ринку освітніх послуг / Л. Бурдонос // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. — Одеса, 2015. — № 1. — С. 15—26.

Василенко О. Проблема соціальної відповідальності в українській педагогіці (середина XIX — початок XX століття) / О.М. Василенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. — Сер.: Педагогіка. — Т., 2015. — № 1. — С. 3—8.

Венцева Н. Реформування вищої педагогічної школи України в 50-х рр. XX ст. / Н.О. Венцева // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — Сер.: Педагогічні науки. — Бердянськ, 2015. — Вип. 1. — С. 26—33.

Винославська О. Вплив ІКТ на самоорганізацію та саморозвиток особистості / О. Винославська // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 87—98.

Вишневський О. На півдорозі до демократії. Про проект Закону “Про освіту” (2015) / О. Вишневський // Освіта. — К., 2015. — 5—12 серпня (№ 32/33). — С. 2—3.

Вишневський О. Освітні реформи і проблема подолання “Лівізми” / О. Вишневський // Освіта. — К., 2015. — 17—24 червня (№ 26/27). — С. 7.

Вища освіта очима ректорів / за матеріалами Фонду “Демократичні ініціативи” // Освіта України. — К., 2015. — 10 серпня (№ 31/32). — С. 7.

Вітько О. Методика підготовки Diploma Supplement у ВНЗ України / О.В. Вітько // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 45—48.

Викладачів вишів та вчителів звільнили від мобілізації // Юридична газета. — К., 2015. — 7 липня (№ 27/28). — С. 29.

Волкова Н. Полікультурна освіта у професійній підготовці майбутніх економістів / Н.І. Волкова // Педагогічний процес: теорія і практика. — Сер.: Педагогіка, психологія. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 33—38.

Воробйова О. Модернізаційна політика у галузі вищої освіти як засіб становлення нової моделі суспільного розвитку / О.П. Воробйова // Інвестиції: практика та досвід. — К., 2015. — № 5. — С. 96—99.

Воронкін О. Класифікація інформаційно-комунікаційних технологій навчання / О. Воронкін // Вища освіта України. — К., 2015. — № 2. — С. 95—102.

Галата С. Академічне шахрайство / С. Галата // Освіта України. — К., 2015. — 27 липня (№ 30). — С. 1, 8—9.

Гапченко О. Інтелектуальні об’єднання як чинник формування загальноєвропейського культурно-освітнього простору (XVI—XVII ст.) / О. Гапченко // Педагогічний дискурс. — Хмельницький, 2015. — Вип. 18. — С. 53—58.

Гармаш А. Актуальні аспекти взаємовпливу якості вищої освіти та якості освітніх програм / А. Гармаш // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 43—52.

Говоровська О. Розвиток української освіти в контексті глобальної інформаційної революції / О.О. Говоровська // Вісник Кам’янець-Подільського націо-

нального університету імені Івана Огієнка. — Сер.: Історичні науки. — Кам'янець-Подільський, 2014. — Вип. 7. — С. 345—354.

Гомонюк О. Вплив інтерактивних технологій на формування професійно педагогічної культури майбутніх фахівців соціальної сфери / О. Гомонюк // Освітній простір України. — Івано-Франківськ, 2014. — Вип. 4. — С. 79—86.

Гриневич Л. Вітчизняна педагогічна теорія про розвиток освіти в Україні у контексті євроінтеграційних процесів / Л.М. Гриневич // Педагогічний процес: теорія і практика. — Сер.: Педагогіка, психологія. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 5—11.

Гриневич Л. Поняття “освіта”, “розвиток освіти”, “освітня політика” в сучасному науковому дискурсі / Л.М. Гриневич // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 14—20.

Грушева А. Методика формування управлінської компетентності майбутніх економістів / А.А. Грушева // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — Х., 2014. — № 44. — С. 98—112.

Гуйтур М. Онлайн-мобілізація наукових (науково-педагогічних) працівників на модернізацію економіки України / М. Гуйтур, В. Коноваленко, А. Коловський // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 107—118.

Дибкова Л. Вплив професійної компетентності викладачів ВНЗ на навчальні результати студентів / Л.М. Дибкова // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 156—159.

Дорошенко Е. Формування дисциплінованості у вихованців кадетських корпусів на території українських губерній (XIX — початок XX ст.) / Е.Ю. Дорошенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — Суми, 2015. — № 2. — С. 111—119.

Жданова К. Врядування у вищій освіті на засадах лідерства: погляд вітчизняних і зарубіжних науковців / К.О. Жданова // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 80—84.

Зарубінська І. Система вищої освіти України і міжнародний ринок освітніх послуг / І.Б. Зарубінська, А.В. Полухін // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 6—10.

Зданевич Л. Реалізація компетентнісного підходу як одного з інструментів професійної підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі / Л. Зданевич // Педагогічний дискурс: зб. наук. пр. — Хмельницький, 2015. — Вип. 18. — С. 90—96.

Зеленська М. Економіко-математичне моделювання результатів вступу абітурієнтів до ВНЗ (на прикладі ДВНЗ “УАБС НБУ”) / М.І. Зеленська, К.В. Саєва // Сталий розвиток економіки. — Хмельницький, 2014. — № 3 (25). — С. 60—67.

Кафарська О. Вплив засобів масової інформації на формування громадянської культури студентської молоді / О. Кафарська // Освітній простір України. — Івано-Франківськ, 2015. — Вип. 5. — С. 48—54.

Ковалів І. Списати — означає украсти. Українські студенти звикли вдаватися до плагіату, але незабаром цьому покладуть край / І. Ковалів // Урядовий кур'єр. — К., 2015. — 7 серпня (№ 143). — С. 1, 5.

Ковальчук Ю. Відбір до ВНЗ як прикладна задача теорії освітніх вимірювань / Ю.О. Ковальчук, Т.В. Лісова // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 69—73.

Ковтунець В. Забезпечення доступу до вищої освіти у відповідності з Конституцією України та міжнародними зобов'язаннями держави / В.В. Ковтунець // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 42—44.

Коломієць С. Досвід реалізації сучасних завдань іншомовної освіти у політехнічному ВНЗ / С. Коломієць, О. Демиденко // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 72—77.

Комарніцький О. Комплектування студентами педвишів УСРР у другій половині 20-х рр. ХХ ст.: аналіз нормативно-правової бази / О.В. Комарніцький // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. — Сер.: Історичні науки. — Кам'янець-Подільський, 2014. — Вип. 7. — С. 353—369.

Копанева Е. С 1 сентября украинские вузы получают возможность самостоятельно формировать образовательные программы. Кроме того, министр образования намерен прекратить финансирование университетов через госзаказ / Е. Копанева // Факты и комментарии. — 2015. — 19 августа (№ 149). — С. 2.

Костючков С. Особливості функціонування вищої школи України в умовах формування громадянського суспільства / С.К. Костючков // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. — Х., 2015. — № 2. — С. 54—61.

Красільник О. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: реалії та проблематика / О.В. Красільник // Економіка. Фінанси. Право: проблемні питання, коментарі та поради. — К., 2015. — № 3. — С. 18—20.

Кухаренко А. Гуманістична стратегія розвитку комунікаційної діяльності бібліотек ВНЗ / А. Кухаренко // Вісник Книжкової палати. — К., 2015. — № 5. — С. 10—12.

Лесик Г. Орієнтири розвитку соціально-гуманітарної підготовки у вищій школі України початку ХХІ століття / Г.В. Лесик // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 25—28.

Лисоченко С. Розвиток системи навчання протягом життя в Україні / С.В. Лисоченко, Б.Б. Сусь, У. Розен // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 127—127.

Луговий В.І. Реалізація світового досвіду рівневої, орієнтаційної та галузевої організації вищої школи в Законі України “Про вищу освіту”: шлях до розуміння та визнання / В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 32—37.

Мельниченко А. Використання соціологічної інформації в управлінні вищим навчальним закладом / А. Мельниченко // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 19—27.

Набока О. Управління процесом впровадження дистанційного навчання у вищому навчальному закладі. / О.Г. Набока, В.В. Глазова // Педагогічний процес: теорія і практика. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 53—57.

Научук І. Розвиток медіаосвіти в Україні: сучасний стан та вимога сьогодення / І. Научук // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 3. — С. 162—166.

Непокупна Т. Вища педагогічна освіта і комерціалізація наукового знання: проблеми і суперечності / Т.А. Непокупна, С.В. Степаненко // Бізнес Інформ. Оцінювання рівня тінізації ринку праці України і державна політика з його детінізації. — Х., 2014. — № 8. — С. 14—18.

Нестерова М. Перспективи застосування когнітивних технологій у системі вищої освіти / М. Нестерова // Вища освіта України. — К., 2015. — № 2 (57). — С. 16—20.

Никитюк Л. Становлення ідеї природничої освіти в українській педагогічній думці з прадавніх часів до XVI століття / Л.В. Никитюк // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — Суми, 2015. — № 2. — С. 149—155.

Нитенко О. Профіль спеціаліста з права: європейський та український досвід / О.В. Нитенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — Суми, 2015. — № 2. — С. 33—41.

Нитенко О. Роль інститутів народної освіти України в підготовці майбутніх учителів історії в 1920—1930 рр. / О.В. Нитенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. — Суми, 2015. — № 2 (46). — С. 85—92.

Нитенко О. Забезпечення вимог Закону про вищу освіту — виклик для юридичної освіти України / О.В. Нитенко // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 73—76.

Олійник В. Транснаціональні теоретичні конструкти післядипломної освіти / В.В. Олійник, Г.О. Штомпель // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 59—65.

Олійник О. Соціальна відповідальність роботодавця: погляд студентів / О.О. Олійник, Т.С. Сікорська // Сталий розвиток економіки. — Хмельницький, 2015. — № 1 (26). — С. 201—206.

Осіпцов А. Вивчення стану відношення студентів класичного університету до феномену загальнолюдських цінностей особистості / А.В. Осіпцов // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — Сер.: Педагогічні науки. — Бердянськ, 2015. — Вип. 1. — С. 198—203.

Осіпцов А. Значимість психолого-педагогічної діагностики вихованості загальнолюдських цінностей у студентів класичного університету / А. Осіпцов // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 3. — С. 55—59.

Основні трансформаційні зрушення у системі вищої освіти в Україні // Демографія та соціальна економіка. — К., 2014. — № 2 (22). — С. 21—33.

Пащенко С. Академічна мобільність викладачів як ресурс стратегічного розвитку сучасної університетської освіти / С.Ю. Пащенко // Вища освіта Украї-

ни. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 10—21.

Петрик О. Зміст основних соціальних і трудових гарантій науково-педагогічних працівників / О.Л. Петрик // Науковий вісник Академії муніципального управління. — Сер.: Управління. — К., 2015. — Вип. 1. — С. 241—249.

Попушняк Г. Соціально-економічні аспекти розвитку вищої освіти України / Г.С. Попушняк // Формування ринкових відносин в Україні. — К., 2015. — № 3. — С. 184—189.

Прийма С. Освіта дорослих як соціокультурна детермінанта суспільств знання в контексті стратегічних орієнтирів вищої освіти / С.М. Прийма // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 21—25.

Прохор І. Термінологічне поле приватної вищої школи в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору / І.П. Прохор // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 65—69.

Романовська Е. Особливості організації процесу професійної підготовки студентів інженерно-педагогічних ВНЗ щодо проблеми формування їхньої конкурентоспроможності / Е. Романовська // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 5. — С. 75—79.

Русаченко Н. Професійна підготовка майбутніх філологів: концептуальні засади / Н.П. Русаченко // Педагогічний процес: теорія і практика. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 71—74.

Сачук Ю. Генеза поняття “соціально-професійна мобільність” / Ю.Є. Сачук // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 32—37.

Селюков В. Післядипломна освіта як складова конституційного права на освіту в Україні / В. Селюков // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — Сер.: Право. — Х., 2014. — № 1137. — С. 62—65.

Семенова А. Професійна діяльність педагога-майстра й фахівця-викладача: спільне і відмінне / А.В. Семенова // Педагогічний процес: теорія і практика. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 22—28.

Сисоєва С. Різниця понять. Чи постраждає зміст закону? / С. Сисоєва // Освіта. — К., 2015. — 17—24 червня (№ 26/27). — С. 8.

Сисоєва С. Дискусійні аспекти наукового тезаурусу нового Закону України “Про вищу освіту” / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 7—14.

Сінельник І. “Нам потрібна риторика єдності!..”, або Пропозиції щодо підвищення ефективності викладання риторикознавчих дисциплін у вищій школі України у контексті євроінтеграції / І.П. Сінельник // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 116—119.

Сінельник І. Виховання толерантності як складова процесу поліпшення якості вищої освіти / І.П. Сінельник // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 113—116.

Скринченко В. Vivat academia, або Похвальне слово для академії Київської / В. Скринченко // Всесвіт. — К., 2015. — № 3/4. — С. 231—236.

Слюсаренко О. Умови ефективного функціонування і розвитку системи елітної вищої освіти: елементно-структурний баланс / О.М. Слюсаренко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 42—48.

Смульська А. До питання розвитку юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна — класичного університету з європейською системою освіти / А.В. Смульська // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — Сер.: Право. — Х., 2014. — № 1137. — С. 18—21.

Соснін О. Про інноваційні перетворення в освіті (до 10-річчя створення кафедри “Міжнародна інформація” Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету) / О. Соснін // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 28—42.

Ставицький А. Організація дистанційного навчання в Україні та світі / А.В. Ставицький // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 95—98.

Супрун В. Відповідати сучасним потребам / В. Супрун // Освіта України. — К., 2015. — 24 серпня (№ 34). — С. 7.

Сурмін Ю. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні / Ю.П. Сурмін // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. — К., 2015. — № 2. — С. 19—28.

Сухарніков Ю. Про проблему адаптації освітнього законодавства України до ACQUIS ЕС / Ю.В. Сухарніков // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 37—42.

Тарасенко В. Комп’ютерний сервіс для виявлення викладачами запозичень у студентських роботах / В. Тарасенко, О. Тесленко // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 99—106.

Тацій В. “Наразі дійсно існує проблема ефективності системи вищої юридичної освіти, оптимізації мережі правничих ВНЗ” / В. Тацій // Закон і бізнес. — К., 2015. — 4—10 червня (№ 27). — С. 1, 4.

Тільчарова К. Корпоративна академічна культура в дискурсі ідеї університету / К.О. Тільчарова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — Сер.: Педагогічні науки. — Бердянськ, 2015. — Вип. 1. — С. 254—261.

Усатенко Г. Перспективи розвитку гуманітарних наук / Г. Усатенко // Освіта України. — К., 2015. — 29 червня (№ 26). — С. 11.

Феномен університету / Прес-центр НАПН України // Педагогічна газета. — К., 2015. — № 4. — С. 5.

Харківська А. Аналіз теорії управління вищою освітою / А.А. Харківська // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 77—80.

Чернишова Н. Погляди педагогів другої половини ХХ ст. на виховання моральних якостей молоді / Н.В. Чернишова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — Сер.: Педагогічні науки. — Бердянськ, 2015. — Вип. 1. — С. 308—312.

Чорноморець І. Тенденції реформування системи педагогічної освіти в контексті імплементації Закону України “Про вищу освіту” / І.М. Чорноморець // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 55—59.

Шестаковська Т. Регулювання взаємодії ринків праці та освітніх послуг як шлях зміцнення економічної безпеки системи освіти / Т.Л. Шестаковська // Інвестиції: практика та досвід. — К., 2015. — № 5. — С. 42—46.

Шимків І. Теоретичні засади внутрішнього моніторингу в освітній системі Німеччини / І. Шимків // Освітній простір України. — Івано-Франківськ, 2015. — Вип. 5. — С. 183—188.

Шиян В. Нові стандарти у підготовці фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю в контексті Болонського процесу / В.О. Шиян // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 78—82.

Штомпель Г. Реалії та ідеали реформи післядипломної освіти / Г. Штомпель // Освіта. — К., 2015. — 17—24 червня (№ 26/27). — С. 5.

Шулікін Д. Рамковий закон — пропозиції до вдосконалення / Д. Шулікін // Освіта України. — К., 2015. — 24 серпня (№ 34). — С. 4—5.

Яковлева О. Перехід до багатомовності як тенденція розвитку вищої освіти України / О.В. Яковлева // Гілея. — К., 2015. — Вип. 93, № 2. — С. 293—297.

Яровенко Т. Теоретичні засади інвестиційного розвитку сфери освіти України / Т. Яровенко // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. — Одеса, 2015. — № 1. — С. 155—165.

2. Вища освіта за кордоном

Бабан С. Педагогічна освіта в сполученому королівстві: освітні рівні та напрями підготовки / С.М. Бабан // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 163—168.

Бабушко С. Аналіз нормативно-правового забезпечення професійного розвитку фахівців у США / С.Р. Бабушко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — К.; Ніжин, 2014. — Вип. 1 (8). — С. 155—164.

Білоусова Н. У пошуках корисного досвіду... / Н. Білоусова // День. — К., 2015. — 22 липня (№ 128). — С. 7.

Васильєв М. Стратегическое развитие американских университетов / М.В. Васильєв // США — Канада. Экономика, политика, культура. — М., 2015. — № 4. — С. 35—52.

Вербицкий А. Проблемы проектно-контекстной подготовки специалиста / А.А. Вербицкий // Высшее образование сегодня: реформы, нововведения, опыт. — М., 2015. — № 4. — С. 2—8.

Воронцова К. Загальна характеристика вищої юридичної освіти Великої Британії / К. Воронцова // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 5. — С. 151—156.

Гильманов А. Роль вуза в трудоустройстве выпускников: опыт Боннского университета / А.З. Гильманов, С.О. Коваленко // Социологические исследования. — М., 2015. — № 1. — С. 134—135.

Деменчук П. Альтернативные пути глобализации образования: идея свободной образовательной сети / П.Ю. Деменчук // Высшее образование сегодня: реформы, нововведения, опыт. — М., 2015. — № 4. — С. 9—12.

Долінська Н. Особливості та шляхи реалізації менторських програм в університетах США / Н. Долінська // Педагогічний дискурс. — Хмельницький, 2015. — Вип. 18. — С. 82—86.

Жарова Е. Образовательные реформы в Московском университете в начале 1860-х гг. / Е.Ю. Жарова // Вопросы истории. — М., 2014. — № 11. — С. 136—142.

Заяць Л. Дослідження розвитку університетської освіти у педагогічній науці Нідерландів / Л.І. Заяць // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 118—121.

Іжа М. Система підготовки державних службовців Китаю / М.М. Іжа, Л.В. Курносенко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. — К., 2015. — № 2. — С. 5—11.

Кагановська Т. Взаємозв'язок між юридичною освітою і юридичною професією: українсько-європейський контекст / Т.Є. Кагановська // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — Сер.: Право. — Х., 2014. — № 1137. — С. 7—12.

Климова Е. Модернизация высшего образования в России: социологический и социально-психологический анализ некоторых аспектов российского законодательства / Е.К. Климова, Т.Е. Чернышева // Высшее образование сегодня: реформы, нововведения, опыт. — М., 2015. — № 4. — С. 29—35.

Коваленко О. Забезпечення якості вищої освіти у Польщі: досвід для України / О.М. Коваленко // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 105—108.

Кошарна Н. Забезпечення якості вищої освіти у Швеції (на прикладі підготовки майбутніх вчителів) / Н.В. Кошарна // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 100—105.

Кугай Н. Порівняльна характеристика навчальних програм підготовки майбутніх учителів математики у вищих навчальних закладах Польщі та України / Н.В. Кугай // Український педагогічний журнал. — К., 2015. — № 2. — С. 23—32.

Кугель С. К вопросу о применении бизнес-модели в сфере высшего образования / С.А. Кугель, М. Блок, Т.Ю. Хватова // Социологические исследования. — М., 2014. — № 10. — С. 106—116.

Куліченко А. Школа імені Лінкольна педагогічного коледжу Колумбійського університету як втілення організаційно-педагогічних ідей Ч.В. Еліота / А.К. Ку-

ліченко // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — Бердянськ, 2015. — Вип. 1: Педагогічні науки. — С. 107—112.

Кучай Т. Досягнення Японії у сфері освіти — рушійна сила розвитку економіки, культури, прогресу нації / Т.П. Кучай // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — К. ; Ніжин, 2014. — Вип. 1 (8). — С. 222—229.

Латов Ю. Неформальные “правила игры” в образовательной системе: симуляция образования, симулякры и брокеры знаний / Ю.В. Латов, Г.А. Ключарёв // Общественные науки и современность. — М., 2015. — № 2. — С. 31—42.

Лихач Ю. Зарубіжний досвід професійного навчання державних службовців та його імплементація в Україні / Ю. Лихач // Науковий вісник Академії муніципального управління. — Сер.: Управління. — К., 2015. — Вип. 1. — С. 145—156.

Луцишина Т. Особенности формирования ресурсной базы библиотеки в информационно-образовательном пространстве вуза / Т.С. Луцишина // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. — М., 2015. — № 2. — С. 70—72.

Мельник А. Кафедра славистики у Грайфсвальді при смерті... а з нею може зникнути й унікальне відділення україністики / А. Мельник ; вела розмову Наталія Писанська // Голос України. — К., 2015. — 30 липня (№ 136). — С. 1, 6.

Минин А. Защита интеллектуальной собственности при реализации права на информацию в сфере высшего образования / А.Я. Минин // Право интеллектуальной собственности. — М., 2014. — № 6 (38). — С. 28—33.

Нітенко О. Деякі аспекти підготовки фахівців із права в університетах європейського простору вищої освіти / О.В. Нітенко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. — Х., 2015. — № 1. — С. 98—104.

Рудь В. Впровадження новітніх інформаційних технологій навчання в Луцькому національному технічному університеті / В.Д. Рудь, Т.Є. Божко, Т.Н. Гальчук // Актуальні проблеми економіки. — К., 2015. — № 3. — С. 467—481.

Сапожников С. Система вищої педагогічної освіти Румунської Республіки як країни — члена ОЧЕС у світлі євроінтеграційних процесів / С. Сапожников // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 3. — С. 42—46.

Свистак-Яроцька О. Ретроспективний аналіз розвитку екологічної освіти в Японії / О. Свистак-Яроцька // Педагогічний дискурс. — Хмельницький, 2015. — Вип. 18. — С. 185—192.

Семенець-Орлова І. Проблемні аспекти державного управління освітніми змінами / І.А. Семенець-Орлова // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. — К., 2015. — № 2. — С. 85—92.

Симчера В. Сила образования и науки — в утверждении правды (Статистика как орудие противодействия фальсификации фактов в современной образовательной и научной деятельности) / В.М. Симчера // Сталий розвиток економіки. — Хмельницький, 2014. — № 3. — С. 265—270.

Скабурскієне Н. Забезпечення якості у вищій освіті: досвід Литви / Н. Скабурскієне, А. Серпатаускас // Вища школа. — К., 2015. — № 2/3. — С. 10—18.

Соколова З. Порівняльний аналіз розвитку освіти на прикладі України та Західноафриканського економічного і монетарного союзу (УЕМОА) / З.С. Соколова, Т.Н. Шкода // Стратегія розвитку України. — К., 2014. — № 3. — С. 149—153.

Тесленко Т. Позбутися ватника в освіті / Т. Тесленко ; бесіду вів Олександр Рожен // Дзеркало тижня. — К., 2015. — 27 червня — 3 липня (№ 23). — С. 11.

Ткаченко В. Підготовка керівників навчальних закладів в університетах Сполученого Королівства / В.П. Ткаченко // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 168—171.

Тригуб І. Аналіз зарубіжних навчальних програм з професійної підготовки експертів у галузі освіти / І.І. Тригуб // Педагогічний процес: теорія і практика. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 132—137.

Федоренко С. Методологічний потенціал навчання суспільно корисному служінню у формуванні гуманітарної культури студентів США / С.В. Федоренко // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 159—163.

Харківська А. Європейська політика у сфері забезпечення якості підготовки докторів філософії / А.А. Харківська // Вища освіта України. — Тем. вип.: “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. — К., 2014. — № 3 (додаток 1). — С. 88—92.

Харченко Т. Розвиток післядипломної педагогічної освіти у Франції в другій половині ХХ століття / Т.Г. Харченко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. — Сер.: Педагогіка. — Тернопіль, 2015. — № 1. — С. 155—162.

Шестак В. Освіта і наука як чинники забезпечення соціально-економічного розвитку України (теоретико-правовий аспект) / В.С. Шестак // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. — Сер.: Право. — Х., 2014. — № 1137. — С. 12—17.

Щука Г. Забезпечення принципу наступності у змісті середньої та вищої професійної освіти готельному господарстві (досвід Російської Федерації) / Г. Щука, О. Кашиїнська // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 5. — С. 14—19.

3. Інновації в освіті

Артемів В. Теоретичні основи формування змісту деонтологічної компетенції фахівця в системі професійного навчання / В.Ю. Артемів // Військова освіта. — К., 2014. — № 2 (30). — С. 3—9.

Бак М. Основні технології мультимедійної освіти / М. Бак // Вища освіта України. — К., 2015. — № 2 (57). — С. 49—57.

Борисенко Д. Інформаційна “лавина” в освітньому процесі / Д.В. Борисенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — Х., 2014. — № 44. — С. 18—24.

Грищенко І. Стратегічні пріоритети та форми інноваційного розвитку ВНЗ України в контексті забезпечення конкурентоспроможності / І.М. Грищенко,

І.О. Тарасенко, Т.М. Нефедова // Економіка та держава. — К., 2015. — № 2. — С. 16—21.

Замотаєва Ю. Використання технології ситуативного аналізу в системі інтерактивного навчання майбутніх викладачів ВВНЗ / Ю.І. Замотаєва // Військова освіта. — К., 2014. — № 2. — С. 99—105.

Ільїна Г. Антропологічні виміри інновації в умовах інфосоціуму / Г.В. Ільїна // Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право. — К., 2013. — № 3. — С. 64—66.

Комарова А. Забезпечення якості управління освітою в контексті інноваційних процесів / А.І. Комарова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — Сер.: Педагогічні науки. — Бердянськ, 2015. — Вип. 1. — С. 103—107.

Кофанова О. Посилення мотивації і творчої складової навчання майбутніх екологів за допомогою інноваційних засобів / О. Кофанова // Вища освіта України. — К., 2015. — № 2. — С. 74—81.

Круковська І. Інтеграція традиційних і новітніх технологій навчання як основа інтенсифікації підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів / І.М. Круковська // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — К.; Ніжин, 2014. — Вип. 2 (9). — С. 210—218.

Любченко Н. Віртуальна лабораторія “Науково-освітній кластер УМО” як форма організації наукового дослідження з питань соціального партнерства суб’єктів освітньої, наукової та виробничої сфер / Н. Любченко // Післядипломна освіта в Україні: методологія, педагогіка, психологія, управління, досвід, нормативно-методична база. — К., 2015. — № 1 (36). — С. 99—102.

Малая Ю. Професійна компетентність керівників освітніх навчальних закладів як складова інноваційної стратегії управлінської діяльності в умовах інтенсивного розвитку суспільства / Ю. Малая // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 5. — С. 143—151.

Мариновська О. Проектно-впроваджувальна діяльність як складова педагогічної інноватики / О.Я. Мариновська // Український педагогічний журнал. — К., 2015. — № 2. — С. 158—173.

Матвєєва К. Інноваційні методи і прийоми навчання в іншомовній підготовці фахівців економічного профілю / К.С. Матвєєва // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 96—101.

Набока О. Внедрение инновационных технологий обучения в процесс формирования специальной компетенции инженеров-педагогов / О. Набока // Гуманізація навчально-виховного процесу. — Слов’янськ, 2015. — Вип. 71. — С. 35—43.

Набока О. Інноваційний підхід до традиційної лекції у фаховій підготовці менеджерів освіти / О. Набока // Гуманізація навчально-виховного. — Слов’янськ, 2015. — Вип. 71. — С. 3—11.

Осадчий І. Теоретико-методологічні та технологічні засади спрямованого розвитку освітніх систем / І. Осадчий // Педагогічний дискурс. — Хмельницький, 2015. — Вип. 18. — С. 165—171.

Проценко О. Інноваційна компетентність педагога: зміст і структура / О. Проценко, С. Юрочко // Молодь і ринок. — Дрогобич, 2015. — № 5. — С. 51—55.

Пушкар О. Методологічні основи розробки тренінгів з формування інноваційної поведінки студентів / О.І. Пушкар, О.В. Фомічова // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. — Сер.: Педагогічні науки. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 48—52.

Рудь В. Впровадження новітніх інформаційних технологій навчання в Луцькому національному технічному університеті / В.Д. Рудь, Т.Є. Божко, Т.Н. Гальчук // Актуальні проблеми економіки. — К., 2015. — № 3. — С. 467—481.

Слоневська І. Синергетичний підхід до освітнього процесу у дискурсі сучасних педагогічних досліджень / І. Слоневська, С. Пірошенко // Педагогічний дискурс. — Хмельницький, 2015. — Вип. 18. — С. 196—200.

Таможська І. Дискурс поняття “педагогічна технологія” в контексті формування сучасної парадигми освіти / І. Таможська // Педагогічний дискурс. — Хмельницький, 2015. — Вип. 18. — С. 217—222.

Тиманюк В. Пути підвищення результативності професійної підготовки спеціалістів в області управління інтелектуальною власністю / В.Н. Тиманюк // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — Х., 2014. — № 44. — С. 60—67.

Тришкіна Н. Новітні технології освіти у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу / Н.І. Тришкіна // Педагогічний процес: теорія і практика. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 75—80.

Шандиба О. Синтез загальної структури інноваційної методичної системи післядипломного навчання технічним дисциплінам інженерних кадрів / О.В. Шандиба // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. — Сер.: Педагогічні науки. — Бердянськ, 2015. — Вип. 1. — С. 313—316.

Швець В. Психолого-педагогічні аспекти управління навчальною діяльністю студентів з використанням дистанційних технологій навчання / В. Швець // Вища освіта України. — К., 2015. — № 2. — С. 37—43.

4. Рейтинги

Арутюнов В. Особенности рейтинга цитируемости российских ученых по версии РИНЦ / В.В. Арутюнов // Научные и технические библиотеки. — М., 2015. — № 5. — С. 28—43.

Бахрушин В. Якість вищої освіти та сучасні підходи до її вимірювання / В.Є. Бахрушин, О.М. Горбань // Наукові записки Академії наук вищої школи України. — К., 2014. — Т. 8. — С. 39—45.

Бойчук І. Моніторинг якості освіти як складова підготовки сучасного фахівця / І.Д. Бойчук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — Х., 2014. — № 45. — С. 81—87.

Горинь М. До питання аналізу конкурентоспроможності вищого навчального закладу / М. Горинь // Формування ринкової економіки в Україні. — Л., 2014. — Вип. 33, Ч. 2. — С. 21—25.

Горинь Я. До проблеми аналізу взаємозв'язку розвитку економіки і системи освіти / Я. Горинь // Формування ринкової економіки в Україні. — Л., 2014. — Вип. 33, ч. 2. — С. 26—30.

Губерский Л. Для нас никогда не было самоцелью получить как можно больше заявлений. Главное — насколько хорошо подготовлен абитуриент / Л. Губерский ; беседу вела О. Сметанская // Факты и комментарии. — К., 2015. — 15 августа (№ 147). — С. 7.

Дідківська О. Компетентнісна модель конкурентоспроможності випускників навчальних закладів системи професійної освіти / О.Г. Дідківська // Демографія та соціальна економіка. — К., 2014. — № 2 (22). — С. 231—243.

Жарська І. Особливості дослідження поведінки споживачів освітніх послуг в інтернет-середовищі / І.О. Жарська, Д.В. Зіньковська // Бізнес Інформ. — Х., 2014. — № 6: Фінансова залежність України від кредитів міжнародних організацій. — С. 404—412.

Захарова А. Выбирают дизайн и программирование / А. Захарова, К. Цивирко // Сегодня. — К., 2015. — 5 августа (№ 143). — С. 5.

Копанева Е. В этом году бюджетных мест в вузах меньше, чем в предыдущем / Е. Копанева // Факты и комментарии. — К., 2015. — 8 августа (№ 142). — С. 2.

Красильникова Г. Європейські підходи до моніторингу якості вищої освіти у документах і стандартах / Г.М. Красильникова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — К. ; Ніжин, 2014. — Вип. 1 (8). — С. 211—221.

Красильникова Г. Стратегія розроблення внутрішньої системи моніторингу якості професійної підготовки фахівців / Г.В. Красильникова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — Х., 2014. — № 45. — С. 52—59.

Курбатов С. Сучасний університет має бути інноваційним і глобальним / С. Курбатов ; спілкувався Максим Короденко // Освіта України. — К., 2015. — 29 червня (№ 26). — С. 4—5.

Лазаренко С. Підвищення якості навчальної діяльності в умовах євроінтеграції / С. Лазаренко // Післядипломна освіта в Україні: методологія, педагогіка, психологія, управління, досвід, нормативно-методична база. — К., 2015. — № 1 (36). — С. 10—14.

Михайленко И. База данных Web of Science: журналы библиотечно-информационного направления / И.В. Михайленко // Научные и технические библиотеки. — М., 2015. — № 4. — С. 84—95.

Стадний Є. Рейтинг прозорості національних університетів / Є. Стадний // Дзеркало тижня. — К., 2015. — 27 червня — 3 липня (№ 23). — С. 1, 11.

Станкевич І. Критерії зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів: традиційний погляд на визначення / І.В. Станкевич // Економіка розвитку. — Х., 2015. — № 1. — С. 26—34.

30 лучших учебных заведений Украины // Фокус. — К., 2015. — № 21. — С. 60—63.

Хандій О. Дослідження особливостей ринку освітніх послуг вищих навчальних закладів / О.О. Хандій // Економіка та держава. — К., 2015. — № 4. — С. 44—47.

5. Наука в Україні та за кордоном

Андрущенко В. Суперечності гуманітарної науки: до методології вирішення / В. Андрущенко // Вища освіта України. — К., 2015. — № 2. — С. 5—8.

Горовий В. Критерії якості наукових досліджень у контексті забезпечення національних інтересів / В.М. Горовий // Вісник Національної академії наук України. — К., 2015. — № 6. — С. 74—80.

Жихарева Г. Виявлення тенденцій захисту дисертацій у галузі науки “Державне управління” за основними напрямками екологізації / Г.Б. Жихарева // Науковий вісник Академії муніципального управління. — Сер.: Управління. — К., 2015. — Вип. 1. — С. 118—128.

Капіца Ю. Визначення ставок роялті у міжнародних договорах про передачу технологій / Ю.М. Капіца, Н.І. Аралова // Наука та інновації. — К., 2015. — Т. 11, № 2. — С. 55—74.

Ковальова С. До проблеми формування методологічної опори науково-педагогічного дослідження / С.В. Ковальова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — К.; Ніжин, 2014. — Вип. 1 (8). — С. 33—40.

Ковальський В. Піратство в академічному колі / В. Ковальський // Юридичний вісник України. — К., 2015. — 8—21 серпня (№ 31/32). — С. 3.

Короденко М. Недоліки закону чи спротив реформуванню? / М. Короденко // Освіта України. — К., 2015. — 20 липня (№ 29). — С. 5.

Малієнко О. Епоха Патона триває / О. Малієнко // Віче. — К., 2015. — № 9. — С. 40—41.

Войтко А. Джордж Богдан Кістяковський і проект “Манхеттен” / А. Войтко, З. Стахів // Дзеркало тижня. — К., 2015. — 15 серпня (№ 28/29). — С. 10.

Земсков А. Что нового в мире научных публикаций / А.И. Земсков // Научные и технические библиотеки. — М., 2015. — № 5. — С. 54—74.

Линьова І. Основні критерії забезпечення якості докторських програм у європейському освітньо-дослідницькому просторі: естонський досвід / І.О. Линьова // Педагогічний процес: теорія і практика. — Сер.: Педагогіка, психологія. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 120—125.

Мацкевич И. О паспорте научных специальностей / И.М. Мацкевич // Информационное право. — М., 2015. — № 1 (43). — С. 4—9.

Семячкин Д. Открытый доступ — эффективный способ научной коммуникации / Дмитрий Семячкин // Медиатека и мир. — М., 2015. — № 2. — С. 11—14.

Чилькина К. Научно-исследовательская деятельность как основной вид деятельности аспиранта / К.В. Чилькина // Вестник Пермского университета : научный журнал. — Сер.: Юридические науки. — 2014. — Вып. 4. — С. 271—275.

Синекон О. Зміст дослідницько-стратегічної компетентності майбутніх докторів філософії (PhD) / О.С. Синекон, С.С. Коломієць // Педагогічний процес: теорія і практика. — Сер.: Педагогіка, психологія. — К., 2015. — Вип. 1/2. — С. 107—111.

Стріха М. Сторіччя науки про напівпровідники: витоки і український внесок / М.В. Стріха // Наукові записки Академії наук вищої школи України. — К., 2014. — Т. 8. — С. 13—25.

Титов М. Вектор високих енергій / М. Титов ; бесіду вела Л. Суржик // Дзеркало тижня. — К., 2015. — 4—10 липня (№ 24). — С. 1, 12.

Хвалінський С. Фінансове забезпечення наукової діяльності в Україні у контексті євроінтеграції / С.О. Хвалінський, М.Л. Осипчук // Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право. — К., 2014. — № 3. — С. 170—176.

Чернюк В. Наука повинна заробляти / записала Наталія Кулик // Освіта України. — К., 2015. — 29 червня (№ 26). — С. 7.

Чорнойван Г. Готуємо докторів філософії. А чи врахували зарубіжний досвід? / Г. Чорнойван // Освіта. — К., 2015. — 17—24 червня (№ 26/27). — С. 4.

Шедяков В. Досягнення й утримання конкурентоспроможності в умовах посилення ролі економіки знань / В.Є. Шедяков // Формування ринкових відносин в Україні. — К., 2015. — № 4. — С. 22—29.

Шулікін Д. За академічну чесність / Д. Шулікін // Освіта України. — К., 2015. — 17 серпня (№ 33). — С. 4.

6. Документи

Деякі питання визнання в Україні іноземних документів про освіту: наказ Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 № 504 // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 48. — С. 113—130.

Деякі питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті для проведення всеукраїнських та міжнародних олімпіад у сфері освіти, всеукраїнського конкурсу “Учитель року”: постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2015 № 328 // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 44. — С. 34.

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. — К., 2015. — № 8. — С. 87—95.

Перелік спеціалізованих вчених рад : витяг з наказу Міністерства освіти і науки України від 12.05.2015 № 528 // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 6 (червень). — С. 6—14.

Питання Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: указ Президента України від 12.05.2015 № 266 // Офіційний вісник Президента України. — К., 2015. — № 13. — С. 7.

Повідомлення про захист дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 8 (серпень). — С. 2—19.

Повідомлення про захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 8 (серпень). — С. 20—143.

Про видачу дублікатів дипломів доктора, кандидата наук та доктора філософії : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.05.2015 № 562 // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 6 (червень). — С. 2—3.

Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня науки : указ Президента України від 15.05.2015 № 269 // Офіційний вісник Президента України. — К., 2015. — № 13. — С. 8—10.

Про відзначення державними нагородами України працівників державного вищого навчального закладу “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, м. Івано-Франківськ : указ Президента України від 12.05.2015

№ 266 // Офіційний вісник Президента України. — К., 2015. — № 13. — С. 7.

Про відзначення державними нагородами України працівників Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова : указ Президента України від 23.04.2015 № 231 // Офіційний вісник Президента України. — К., 2015. — № 11. — С. 20.

Про відзначення державними нагородами України працівників Одеського національного університету імені І.І. Мечникова : указ Президента України від 12.05.2015 № 265 // Офіційний вісник Президента України. — К., 2015. — № 13. — С. 6.

Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів : Закон України від 02.06.2015 № 498-VIII // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 53. — С. 9—10.

Про внесення змін до законів України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” та “Про військовий обов’язок і військову службу” щодо освітніх гарантій для студентів, аспірантів та докторантів денної форми навчання : Закон України від 07.04.2015 № 277-VIII // Відомості Верховної Ради України. — К., 2015. — № 24. — С. 12—88.

Про внесення змін до Закону України “Про вищу освіту” щодо встановлення обмежень при обранні на посаду (призначення виконувача обов’язків) керівника вищого навчального закладу : Закон України від 14.05.2015 № 415-VIII // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 46. — С. 28—29.

Про внесення змін до Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” щодо статусу осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України : Закон України від 07.04.2015 № 291-VIII // Відомості Верховної Ради України. — К., 2015. — № 24. — С. 1312—1316.

Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України “Про Премію Верховної Ради України за внесок молоді у розвиток парламентаризму, місцевого самоврядування” : постанова Верховної Ради України від 02.06.2015 № 501-VIII // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 46. — С. 75.

Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка : постанова Кабінету міністрів України 31.03.2015 № 193 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. — К., 2015. — № 7. — С. 27—30.

Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам’яті : постанова Кабінету Міністрів України від 05.05.2015 № 421 // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 50. — С. 24—26.

Про затвердження Порядку планування, фінансування та контролю за виконанням науково-дослідних та науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів державного бюджету у сфері соціальної політики : наказ Міністерства соціальної політики України від 03.04.2015 № 370 // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 51. — С. 148—158.

Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо діяльності спеціалізованих вчених рад від 26.02.2015 : наказ Міністерства освіти і науки

України від 06.03.2015 № 261 // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 6 (червень). — С. 30—31.

Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань від 26.02.2015 : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.02.2015 № 217 // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 6 (червень). — С. 38—40.

Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань від 28.04.2015 : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.04.2015 № 483 // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 6 (червень). — С. 24—29.

Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами : постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2015 № 435 // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 53. — С. 75—81.

Про затвердження формули розподілу субвенції на підготовку робітничих кадрів між місцевими бюджетами : постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2015 № 436 // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 53. — С. 81—83.

Про передачу цілісних майнових комплексів вищих навчальних закладів до сфери управління Міністерства освіти і науки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2015 № 666-р // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 54. — С. 116.

Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті : Закон України від 09.04.2015 № 314-VIII // Відомості Верховної Ради України. — К., 2015. — № 25. — С. 1351—1354.

Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави” : постанова Верховної Ради України від 11.02.2015 № 182-VIII // Відомості Верховної Ради України. — К., 2015. — № 16. — С. 942—956.

Про склад Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки : указ Президента України від 18.06.2015 № 345 // Офіційний вісник України. — К., 2015. — № 50. — С. 14—22.

Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939—1945 років : Закон України від 09.04.2015 № 315-VIII // Відомості Верховної Ради України. — К., 2015. — № 25. — С. 1354—1357.

Список друкованих (електронних) періодичних видань, що включаються до Переліку наукових фахових видань України : додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.05.2015 № 528 // Спецвипуск газети “Освіта України”. — К., 2015. — № 6 (червень). — С. 18—23.

Щодо протидії пропаганді сепаратизму та антиукраїнській ідеології в системі освіти” : лист Міністерства освіти і науки України від 24.06.2015 № 1/9-302 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. — К., 2015. — № 8. — С. 3—4.

Упоряд. Тетяна Белоусова ; ред. Алла Козонущенко ; за заг. ред. Ірини Тищенко
Інформаційно-бібліографічний відділ Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка

CONTENTS

THE PRESS SERVICE OF THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE INFORMS	3
VISITING CARD	
Khachatur Khachaturyan. Kyiv International University: Past, Present and Prospects for Development	7
EDUCATION AND SOCIETY	
Anastasia Nekriach. Implementation of Educational Standards of UNESCO — Pledge of the Entry of Ukraine in European Civilization Space	11
Olexandr Pylypenko. Preventive Discourse Axiological Paradigm of Social Communications in Education.....	23
Svitlana Rudakivska. School — KYMU: Partnership in Education	33
PROBLEMATIC ISSUE	
Ivan Uschuk. Post-colonial Society and the Language of Tuition	42
Olga Chebanova. Contemporaneity and Individual as an Issue from the Viewpoint of Culturological Approach	54
PEDAGOGICAL EDUCATION	
Oxana Kuzmych. Training of Prospective Primary School Teachers to Cultivate the Verbal Etiquette in Junior Schoolchildren	62
HUMANIZATION OF EDUCATION	
Dmytro Moskaliiov. Axiological Problems of Modern Japan	70
MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGY	
Tetiana Viatkina. Methodological Approaches to Formation of Tourism Industry Professionals	79
Alisa Lukashenko. Methodology of Teaching Humanities Disciplines: European Benchmarks for Modern High School	86
SPECIAL EDUCATION	
Alexandr Bezruchko. Some Aspects of the Film and Television Directors in High School	93
Grygorii Desiatnyk. Movies Installation as an Academic Discipline	101
Higher Education and Science: the Survey of Periodicals	109

Founder — The Ministry of education and science of Ukraine.

Publisher — Znannia Publishing Ltd.

Editorial Board: Kazymyr Levkivskyi, Kali Abdiev, Viktor Andrushchenko, Viktor Bazylevych, Volodymyr Bondar, Petro Hnatenko, Andrii Grytsenko, Olena Hrishnova, Leonid Huberskyi, Roman Dodonov, Mykola Yevtukh, Tajana-Lidija Deorditsa, Tetiana Kolomiyets', Anatolii Konverskyi, Vasyl Kremen', Anatolii Kuzminskyi, Vasyl Kusherets', Yurii Lysenko, Volodymyr Mishchenko, Ivan Nadolnyi, Mark Orzikh, Ivan Prokopenko, Vasyl Tatsiy, Oleksandr Tymoshchuk, Viktoriya Sukhantseva, Olena Shevniuk, Valentyn Shcherbyna.

Редакційна колегія: Казимир Левківський (кандидат історичних наук, професор) — головний редактор, Калі Абдієв (доктор педагогічних наук, професор), Віктор Андрущенко (доктор філософських наук, професор), Віктор Базилевич (доктор економічних наук, професор), Володимир Бондар (доктор педагогічних наук, професор), Петро Гнатенко (доктор філософських наук, професор), Андрій Гриценко (доктор економічних наук, професор), Олена Грішнова (доктор економічних наук, професор), Леонід Губерський (доктор філософських наук, професор), Таяна-Лідія Деордіца (доктор педагогічних наук), Роман Додонов (доктор філософських наук, професор), Микола Євтух (доктор педагогічних наук, професор), Тетяна Коломієць (доктор юридичних наук, професор), Анатолій Конверський (доктор філософських наук, професор), Василь Кремень (доктор філософських наук, професор), Анатолій Кузьмінський (доктор педагогічних наук, професор), Василь Кушерець (доктор філософських наук, професор), Юрій Лисенко (доктор економічних наук, професор), Володимир Міщенко (доктор економічних наук, професор), Іван Надольний (доктор філософських наук, професор), Марк Орзіх (доктор юридичних наук, професор), Іван Прокопенко (доктор педагогічних наук, професор), Вікторія Суханцева (доктор філософських наук, професор), Василь Тацій (доктор юридичних наук, професор), Олександр Тимошук (доктор юридичних наук, професор), Олена Шевнюк (доктор педагогічних наук, професор), Валентин Щербина (доктор юридичних наук, професор).